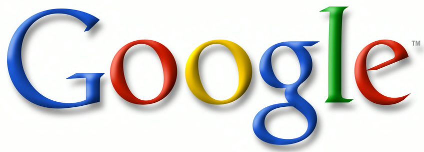
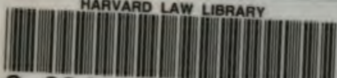
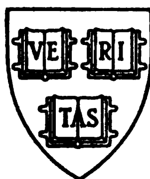
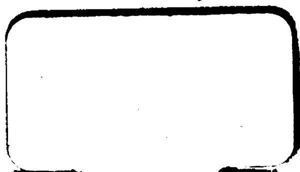

VE
RI
TAS

Hungary

MAGYAR JOGÁSZEGYLETI ÉRTEKEZÉSEK.
VII.

A KÖZSZERZEMÉNYI JOG.

IRTA

JANCSÓ GYÖRGY

JOGTUDOR, BUDAPESTI KIR. ITÉLŐ-TÁBLAI SEGÉD-FOGALMAZÓ.

BUDAPEST
FRANKLIN-TÁRSULAT KÖNYVNYOMDÁJA
1882.

A Magyar Jogászegylet igazgató választmányának tagjai:

Elnök: *Csemegi Károly,* curiai tanácselnök; alelnökök: *Manojlovics Emil,* curiai biró, *Dr. Környey Ede.* ügyvéd; titkárok: *Dr. Dell'Adami Rezső,* ügyvéd, *Dr. Fayer László,* ügyvéd; ügyész: *Dr. Siegmund Vilmos,* a budapesti ügyvédi kamara titkára; pénztárnok: *Dr. Szivák Imre,* ügyvéd; könyvtárnok: *Dr. Tarnay János.* ügyvéd; választmányi tagok: *Dr. Beck Hugo,* ügyvéd, *Czorda Bódog,* curiai biró, *Daruváry Alajos,* curiai tanácselnök, *Dr. Herczegh Mihály,* egyetemi tanár, *Dr. Győry Elek,* a budapesti ügyvédi kamara ügyésze és orsz. képviselő, *Dr. Herich Károly,* miniszteri osztálytanácsos, *Hodossy Imre,* a budapesti ügyvédi kamara elnöke és orsz. képviselő, *Perczel Béla,* curiai alelnök, *Szentgyörgyi Imre,* curiai biró, *Dr. Teleszky István,* ügyvéd és orsz. képviselő, *Tóth Elek,* királyi táblai tanácselnök, *Dr. Vécsey Tamás,* a budapesti egyetem jogi karának dekánja.

Kivonat a **„Magyar Jogászegylet“** alapszabályaiból:

3. §. Az egyletnek alapitó, rendes, levelező és tiszteletbeli tagjai vannak.

A rendes és levelező tagok belépése egy évi időszakra történik; a tagok névsorába való beiratkozás hallgatag megujitottnak tekintetik mindaddig, mig az illető tag nem tudatja kilépését az igazgató választmánynyal.

Budapesti lakos csak rendes tag lehet.

7. §. A rendes tagok tagsági dija 5 frt; a levelező tagoké 3 frt.

A rendes és levelező tagok 2 frt belépti dijat fizetnek.

A mely tag egyszer-mindenkorra 200 frt alapitványi tőkét ajándékoz az egyletnek, alapitó taggá lesz.

Az aláirási ivek és a tagsági dijak az egylet pénztárnokához (*Dr. Szivák Imre,* I. IV. zsibárus-utcza 1. sz.) vagy a titkárok egyikéhez (*Dr. Dell'Adami Rezső,* I. V. Dorottya-utcza, Wurm-udvar; *Dr. Fayer László,* I. V. Nádor-utcza 13. sz.) küldendők.

A KÖZSZERZEMÉNYI JOG.

IRTA

JANCSÓ GYÖRGY

JOGTUDOR, BUDAPESTI KIR. ITÉLŐ-TÁBLAI SEGÉD-FOGALMAZÓ.

BUDAPEST.

FRANKLIN-TÁRSULAT KÖNYVNYOMDÁJA.

1882.

For Tr.
J

JAN 4 1933

I. A közszerzemény fogalma és terjedelme.

Ámbár törvénytárunk tanusítja, hogy a közszerzeményi jog ismételve szabályoztatott[1] s ámbár e kérdés egyike anyagi magánjogunk leggyakoribb és legfontosabbikának, mégis ha tekintjük az e tárgyban évről-évre keletkező egymással ellentétes sok döntvényt: nem nehéz belátni, hogy határozott és egyöntetű megállapodás a közszerzeményi jog kérdésében még ma is hiányzik.

Minthogy a törvény a közszerzemény fogalmát meg nem határozza, hanem — igen helyesen — az iránt csak rendelkezést tartalmaz, a tudománynak volt fentartva a közszerzemény fogalmának meghatározása. S ez azt meg is tette.

[1] *Verbőczy hármaskönyve,* III. rész, 29. cím 2. §.: Ha az atya maga részéről végrendeletben kivánna intézkedni, azt ugyan megteheti, de felesége károsítása nélkül. Mivel a feleség *mindig részt vesz és osztozik a házasság alatt férjével együtt szerzett vagyonban,* úgy hogy a férjnek végrendelet nélküli kimultával . . . annak minden együtt szerett vagyona rá fog szállni.

1840. évi XVIII. tc. 8. §.: A házasság alatti közszerzemények a jobbágyok között mindenik házastársat egyformán illetvén, azokról egyik úgy mint a másik, *felerészben szabadon rendelkezhetik* s ezen felerészből a férj feleségét végrendelet által sem zárhatja ki, ha pedig egyik házastárs végrendelet és mag nélkül hal meg, minden közszerzemény az életben maradott házastársra száll.

1852. novb. 29-én kelt ősiségi nyiltparancs 12. §. . . . valamint a házasfeleknek a házasság alatti közkeresményhezi *törvényes közös tulajdonjoga* (jus coaquisitionis) a házasság kötésekor létezett törvények szerint ítélendő meg.

Ideiglenes törvénykezési szabályok I. 13. §.: A házasság alatti közszerzeményekre nézve a korábbi magyar törvények határozatai változást nem szenvednek.

1*

Az általánosan vallott [1] definiciót egy kellékben megváltoztatva, *közszerzeménynek azon vagyont* [2] *tekintem, melyet a házastársak házaseggyüttélésük tartama alatt szereznek.*

Nem lesz felesleges a közszerzemény adott fogalmát s az ép ide eső egyes kérdéseket közelebbről szemügyre venni. Több tévedéstől óvhat ez meg.

Látjuk mindenekelőtt, hogy a közszerzemény *szerzett vagyon.*

Minthogy pedig *szerzés* alatt e fogalom természetes jelentésénél fogva *vagyonkeletkezést,* vagy ha ilyen már volt, *vagyonnövekvést, gyarapodást* értünk, ennélfogva *közszerzés* nem lesz és *közszerzeményt nem* fog képezni az, ha a házastársak már meglevő vagyona adás-vevés, csere vagy befektetés által csak *átváltozik,* de valóban *nem szaporodik.*

Ellenben vagyonunk nemcsak akkor *növekszik,* ha a rendszerint minden gazdálkodásnál előforduló *aktiváink szaporodnak,* hanem akkor is, ha *passziváink* fogynak.

Ebből következik, hogy valamint nemcsak akkor szerzünk vagyont, ha vagyonkörünkbe új dolgokat vagy jogokat viszünk be, hanem akkor is, ha a vagyonunkat terhelő adósságokat tör-

[1] Kelemen Imre: *Institutiones juris hungarici privati.* Budae 1818. címü müve II. kötetének 227. lapján: Coaquisitio conjugalis sit: communio juris ad proprietatem rerum, per conjuges *durante matrimonio* comparatarum. Ugyanígy Kövy Sándor: *Elementa juris prudentiae hungaricae.* S. Patakini 1817, c. m. 184. l.: Si vero *durante matrimonio* res mobiles vel pignora . . . aquisivit maritus, in illis vocatur coa quisitrix. Hasonlóan nyilatkoznak: Dr. Wenczel Gusztáv: *A magyar magánjog rendszere* c. m. 364. l. — Dr. Suhayda János: *A magyar magánjog rendszere* c. m. 403. l. — Knorr Alajos: *Magyar magánjog* c. m. 460. l. — Dr. Herczegh Mihály: *Magyar családi és öröklési jog* c. m. 33. l. — Zlinszky Imre: *A magyar magánjog mai érvényében* c. m. 540. l. A szövegben adott fogalom-meghatározásból kitetszőleg én abban térek el íróinktól, hogy közszerzőknek a házastársakat csak addig tekintem, a míg a *házasegyüttélést* folytatják, nem pedig addig, míg közöttük a *házassági frigy törvényesen felbontva nincs.*

[2] Dr. Herczegh s mások a közszerzeményt *javaknak* mondják, mi egyértelmű a *vagyon* kifejezéssel, csakhogy utóbbi tán annyiban helyesebb, hogy jobban megfelel a közszerzemény egyes javakból álló, kollektiv, fogalmának. Gegus Dániel is a hármaskönyv idézett helyén «vagyon» szóval fordítja a latin szöveg ezen kitételét «in rebus coaquisitis.»

lesztjük: ép úgy közszerzők lehetnek a házastársak az által is, hogy pusztán *adósságaikat fizetik* ki.

Helyeslem tehát *általánosságban* Zlinszky Imre véleményét, midőn nem osztja a legfőbb itélőszék azon döntvényét, mely szerint «a házasság tartama alatt kifizetett adósság közszerzeménynek nem tekinthető s ennélfogva egyik házastárs elhunyta esetén a másik házastárs a kifizetett adósság felének megfelelő összegnek mint közszerzeménynek a hagyatékból leendő megtérítését nem követelheti.» 1875. évi ápril 5-én 2308. sz. a.

De csak általánosságban. Mert ezen kérdésnél lényegesnek tartom annak megkülönböztetését, hogy *mikor keletkezett* és *milyen minőségű adósság, mily vagyonból* törlesztetett. Ennek szem előtt tartásával a következményeikben nem egyforma eredményt szülő következő kategoriákhoz jutok. Úgymint törleszthetik a házasság tartama alatt:

1. házasság *előtti külön* [1] adósság a *közszerzeményből.* [2]
2. « *alatti* « « « «
3. « « *közös* « « «
4. « *előtti külön* « « *külön vagyonból.*
5. « *alatti* « « « « «
6. « « *közös* « « « «

Ad. 1. Ha *a közszerzeményből házasság előtti időből származó külön adósság törlesztetik,* az adósságfizetés szükségkép csökkenti a házastársak *közös* vagyonát, ellenben növeli az adós házasfél vagy házasfelek *külön* vagyonát. A külön vagyon növekvése az ily adósságtörlesztés által minden esetben bekövetkezik. Még akkor is, ha a házasfeleknek külön vagyona sem a

[1] Házasság elötti *közös* adósságról nem szólhatunk, mert fennforoghatása ki van zárva.

[2] Az idézett döntvény a *fizetés idejére* s nem az *alapra,* melyből a fizetés történik, fekteti a súlyt. Ily alakban a döntvény lényegtelen körülményt tart szem előtt, mert önként értetik, hogy csak a házasság tartama alatt kifizetett adósság képezheti vizsgálódás tárgyát; minthogy a házasság *előtt,* vagy ennek megszűnése *után* eszközlött fizetés semmi vonatkozásban sem áll a közszerzeményhez. Előbbi esetben ugyanis *még* nem volt, utóbbiban pedig *már* nem volt lehetőség az együttszerzésre. Én tehát a döntvényt úgy fogom fel Zlinszky erre vonatkozó nézete folytán is, hogy az *közszerzeményből* törlesztett adósságot tart szem előtt.

házasság megkötésekor, sem annak tartama alatt nem volt, hanem ilyet csak a közszerzemény *megoszlásakor* nyerendnek. Minthogy a hitelező a közszerzemény megoszlásakor — ha ugyan odáig várt — a külön adóssággal bírt házastárstól vagy örököseitől nem fogja követelhetni a házasság idejében már kifizetett adósságot; ha pedig nem várt, akkor a kifizetés a házasság alatt eo ipszo csak a közszerzeményből történhetett.

Ilyféle adósság-törlesztés esetére tehát felállíthatjuk a szabályt, hogy *azon összeg, mely a közszerzeményből a házasság előtti adósság törlesztésére fordíttatott, mindig a közszerzeményhez számítandó s ennek megoszlásakor az osztály akként teendő meg, hogy a törlesztett adósság hozzászámítása által felszaporított közszerzeménynek a házastársakra eső feléből az adósságtörlesztés alakjában előre kapott érték levonandó s csak a mi e levonás után fenmarad, az szolgáltatandó ki.*

Pl. ha *A.* és *B.* házastársak közül *A.* férjnek 2000 forint házasság előtti adóssága a közszerzeményből kifizettetett, a közszerzemény pedig a házasság megszünésekor 10,000 frtra rug, akkor *B.* feleség nem a 10,000 frt felét, azaz 5000 frtot, hanem 6000 frtot fog kapni az osztozáskor; mert az összes közszerzemény voltakép 12,000 frt s a férj az osztály alkalmával neki jutott 4000 forintot pótló 2000 frtot már a házasság alatt megkapta adósságtörlesztés alakjában.

A tétel helyessége akkor sem változik, ha a házastársaknak *különböző nagyságú* házasság előtti adósságaik fizettettek ki a közszerzeményből, p. o. *A.* férjnek 2000 frt, *B.* feleségnek pedig 1000 frt adóssága. Tegyük fel, hogy a közszerzemény 10,000 frt a megoszláskor. Ehhez hozzáadandó az osztály alkalmával a 3000 forint törlesztett adósság, úgy hogy voltakép 13,000 forint kerülne megosztás alá. Ebből egy-egy házasfélre 6500 frt esnék.

A. férj már most — levonatván részéből a 2000 frt törlesztett adósság — kap	4500 frtot
B. feleség pedig, 1000 frt törlesztett adósság levonása mellett, kap	5500 frtot
összesen:	10,000 frt,

vagyis a házasság felbontásakor meglevő osztály alá eső közszerzemény.

Az vélethetnék azonban, hogy ha a házasfelek a közszerzeményből *egyenlő mérvben* törlesztik *házasság előtti* adósságaikat, akkor egyenlően vesztenek ugyan a közösből, de egyenlően nyernek külön vagyonaikban is és ennélfogva közömbös, hogy az ily adósságtörlesztés közszerzeménynek vétetik-e vagy sem. Ám még ezen különlegesebb esetre is fenn kell tartanunk, hogy a különböztetés jelentőséggel bír. Mert az, hogy valamely vagyon közszerzemény, avagy külön vagyon jellegével bír-e, nagy horderejű az *örökjogban*. Ugyanis, ha a házastársak külön vagyona gyarapíttatik az által, hogy a közszerzeményből házasság előtti adósságaik törlesztetnek, akkor ezen gyarapodás az egyik házastárs elhalálozása esetén, lemenő örökösök létében ezek javára, ezek nem létében pedig az *ági* vagyont terhelt adósság törlesztésére fordított összeg a rokonok javára esik; mert a lemenő örökösök mindenben, a felmenő és oldalrokonok pedig az ági vagyonban megelőzik a hátrahagyott házastársat.

Az özvegyre nézve tehát — már legyen az akár a férj akár a feleség — csak akkor áll az, hogy a mit veszt a réven, megnyeri a vámon, ha ő örökli elhunyt házastársa összes vagyonát, vagy ha a közszerzeményből semmi sem fordíttatott a rokonok által örökölt *ági* vagyon tehermentesítésére.

Ad. 2. *Ha a közszerzeményből a házasság alatt keletkezett külön adósság törlesztetik*, az ily fizetés a fenntebb mondottak alapján szintén a közszerzeményhez számítandó.

Ad. 3. *Ha a közszerzeményből a házasság alatt keletkezett közös* adósság fizettetik ki, ez nem fog képezni közszerzést, mivel vagyongyarapodást nem létesít. A mennyit nyernek a házastársak a szenvedő állapot apadásában, ugyanannyit vesztenek a cselekvő vagyonállás kisebbedésében.

Ad. 4. *Ha a külön vagyonból törlesztetik a házasság előtti időben keletkezett külön adósság*, ez közszerzést nem fog eredményezni; mert az egész financialis operáció semmi viszonyban sem áll a közszerzeményhez, hanem csak a házastársak külön vagyonához. Az is megtörténhetik, hogy az egyik házastárs külön adóssága nem a saját külön vagyonából, hanem a másik házastárs pénzén törlesztetik, p. o. *A*. férj, feleségének hozományi pénzét a saját külön ingatlanait terhelő adósság kifizetésére fordítja. Ily esetben csak a férj nyer s csak a feleség veszt. Nem

volna tehát helyén, az ily adósságtörlesztést közszerzeménynek tekinteni s e címen a feleségnek követelési jogot csak hozományi pénzének feléhez engedni.[1]

Ad. 5. *Ha a külön vagyonból a házasság alatt keletkezett külön* adósság fizettetik ki, ez lényegileg egy szempont alá esik a fentebb ad 4 pont alatt tárgyalt adósságtörlesztéssel.

Ad. 6. *Végül, ha a külön vagyonból a házasság alatti közös adósság fizettetik ki*, akkor ez a közszerzemény javára történik ugyan, még sem fog közszerzeményül tekintethetni. Mert ez esetben a közszerzemény növelése egészen csak egyik házastárs vagyonán történt, melybe a másik félnek sem vagyona, sem munkája gyarapítólag be nem folyhatott; más szóval, itt a külön vagyon a közösbe *beruháztatott*, s azért igazságos, hogy a közszerzemény megoszlásakor egészen és osztatlanul volt tulajdonosa kezéhez kerüljön vissza.

Nem vonom kétségbe, hogy a distinkciót tán még a felállított kategoriákon túl is lehetne terjeszteni, valamint távolról sem hiszem, hogy a mondottakban az adósságcsinálás és törlesztés kérdését megoldottam volna. Ez a közszerzeményi jog legnehezebb, s ha az adósságcsinálást akként tekintem, hogy ebben a közszerzemény feletti rendelkezés is benfoglaltatik, — csakhogy *nemleges alakban* — akkor legfontosabb kérdése is.

Mert nyomban felmerül e helyt azon kérdés, hogy mikor tekintessék a házasság tartama alatt keletkezett adósság a házastársak *közös* és mikor *külön* adósságának, s ez kapcsolatos azon továbbiakkal, hogy a közszerzeményt annak *egészéig* vagy csak

[1] Hasonló elvet állapít meg az 1877. junius 13—4821. sz. legfőbb itlsz. dtv.: Azon tény, hogy a nő vagyonából a házasság ideje alatt a férj ingatlanaiba tetemes beruházások eszközöltettek: a közszerzeményi jog érvényesítésére önmagába véve igényt nem nyújt. A nőt ezen alapon csak jogosultság illetheti, hogy az építkezések és egyéb bebizonyítható befektetések *értékét követelhesse.*

Az elv helyes, mert hisz az ingatlan tulajdona már meg volt a férj részén szerezve, ennélfogva azt a még oly nagy befektetés sem alterálhatja. Csak azt jegyzem meg, hogy e döntvény tenorjából az tetszhetnék ki, mintha a közszerzemény címén felléphetés nagyobb jog lenne a beruházás visszakövetelhetésénél. A szöveg szerint ez téves nézet volna.

fel'éig vannak-e jogosítva a házasfelek elkülönítetten eladósítani, s *mindkét* házastárs-e, vagy csak *egyikök?*

E kérdésekre az alábbiakban, ha nem is tételes, hanem inkább elvi alapon, találandunk némi útmutatást.

Meg kellett mindazáltal itt tennem a fentebbi különböztetéseket; mert bármily kifogás tétessék is azok ellen, annyi előttem mégis kétségtelennek látszik, hogy úgy a fennidézett döntvény, valamint ZLINSZKYnek azt helytelenítő nézete, oly *általánosságban* van tartva, hogy az helyes, de helytelen is lehet. Így a döntvény a kategoriák 1-je és 2-ika szerint meg nem állhat; ellenben ZLINSZKY arra vonatkozó nézete is csak ez esetekben lesz helyes. De ZLINSZKY nézetére még azt is meg kell jegyeznem, miszerint nézete nem az általa felhozott azon indokból helyes, hogy a házasság előtti adósságtörlesztés a házastársak törzsvagyonát *növeli,* hanem azért, mivel azt *csökkenti.* Mert hisz, mint mondva volt (1. kat.), az ily adósságtörlesztés csak az adós házastárs vagyonát szaporítja. ZLINSZKY nézete szem elől téveszti, hogy külön vagyona is lehet a házasfeleknek.

Azon közkézen forgó nézet pedig, melyszerint «*közszerzemény addig nem létezik, míg adósság van,*» — még általánosabb s a kritika bizony nagyon bonckés alá veheti. Mert úgy hiszem, hogy nem nehéz belátni, miszerint a házasság előtti időből származó, sőt a házasság alatt keletkezett *külön* adósság mellett, igen szépen létezhet közszerzemény.

Fogalommeghatározásunk szerint továbbá *köz-, azaz közösen,* más szóval, *együtt* szerzett vagyon a közszerzemény. Látni fogjuk, hogy a házastársak a házasság *megkötésétől* kezdve *okvetlenül* együttszerzőknek tekintendők, de csak addig, míg a viszony olyan közöttük, hogy a szerzésbe mindketten *befolyhattak.* Innét van, hogy a közszerzés a házasság törvényes megkötésével kezdődik ugyan, mindazáltal a frigy törvényes *felbontása előtt* is végződhetik.

De a házastársak nemcsak *egymás személyei,* hanem *bizonyos javak* iránt is foglalhatnak el oly állást, hogy azok szerzésébe mindketten be nem folyhattak. Ezen javak a következők:

1. mindenik házastárs azon vagyona, melylyel kiki bírt a házasság megkötésekor (*hozomány* a nő részén),

2. azon javak, melyekhez a házasfelek a házasság tartama alatt *ingyenes* módon jutottak, u. m.:

a) az ajándékok, — akár élők közöttiek, akár halál esetére szólók;

b) az örökségek és hagyományok, származzanak akár rokonoktól, akár idegenektől.

Az ily javak mindenik házasfél *saját* vagy helyesebben *külön vagyonának* mondatnak.

Miután a 2. alatt felsorolt, rendszerint ingyenes szerzésmódok is járhatnak visszteherrel, p. o. az örökhagyó vagy hagyományozó élelmeztetett, az ajándékozó viszonajándékot kapott stb., annálfogva az ajándék, örökség és hagyomány is csak akkor vagy annyiban tekinthető valamely házasfél külön vagyonának, ha, vagy a mennyiben a viszteher nem a közszerzeményt apasztotta.[1] Azon házasfélnek tehát, ki hitvestársának a fentebbi címeken nyugvó különvagyona szerzését a közszerzemény róvására történtnek állítja, — az ide irányuló bizonyítás megengedendő és sikerűlése esetén, a külön vagyon a viszteher erejéig a közszerzemény javára apasztandó.

Azonban, mert bár a házasság tartama alatt, de *ingyenes* módon szerzett vagyon nem közszerzemény, hanem külön vagyon lesz, kérdés: vajjon tehát *minden* a házasság alatt eszközlött *viszterhes szerzés* feltétlenűl *közszerzeménynek* tekintendő-e? avagy *viszterhes szerzés* utján is lehet-e a házasság tartama alatt *külön vagyont* szerezni?

Kétséget nem szenved, hogy viszterhes szerződés által is juthatunk külön vagyonhoz. Mert jogunk szerint a külön vagyont mindenik házastárs tulajdonjoggal bírja a házasság tartama alatt is. Ebből kifolyólag jogában és módjában áll a külön vagyonnal bíró házastársnak, hogy külön vagyonán új vagyont szerezzen, s ha bizonyítja, hogy a szerzés ekként történt, a szerzemény *külön vagyona* lesz.

Zlinszky e kérdésről úgy nyilatkozik, hogy külön vagyonszerzés a viszterhes szerzéseknél rendszerint nem fordul elő. Osztom nézetét annyiban, hogy az ily szerzés közszerzeménynek tekintessék, ha a *szerző fél ki nem mutatja, hogy az az*

[1] Zlinszky id. m. 541. l.

ő külön vagyonán történt. Más szóval harcoljon a jogvélelem a *közszerzés* és nem a *külön szerzés* mellett. Az ellenbizonyítás sok esetben nehéz lehet, de hogy az rendszerint az volna, alig hinném, ha a külön vagyonon szerző csak némi ovatossággal jár is el.

Igen fontos és vitás kérdés azonban: vajjon csak a különvagyon *állagán*, avagy annak házasság alatti *hasznain* is szerezhetnek-e a házasfelek külön vagyont?

Nézetem szerint csak az állagon; minthogy a különvagyon házasság alatti hasznait és bármely értéknövekvését közszerzeményi vagyonnak tekintem.

Fel lehet ugyan ezen nézet ellen hozni, hogy miután jogunk szerint a házastársak a házassági kapocs dacára is tulajdonosai maradnak külön vagyonuknak: ellenkezik a tulajdonjoggal, hogy a külön vagyon haszna vagy értékemelkedése ne egyedűl tulajdonosáé, hanem mindkét házasfélé legyen: minthogy a tulajdon fogalmából folyó jogosítványokat s nevezetesen az akcesszórium sekvitur szuum principale elvét lerontja, a tulajdon eszméjén sarkalló kizárólagos hatalmat és szabad rendelkezési jogot pedig sérti.

Jogi szempontból ezen érveléssel szembe lehet állítani, hogy a házasfelek tulajdonuknak azon köre felett, melyre szabad rendelkezésük már a házasság *előtt* kiterjedett, rendelkezési jogukban korlátolva egyáltalán nincsenek és tulajdonuk csorbát nem szenved; mert azon vagyon, melylyel már a házasság megkötésekor ki-ki bír, a házasság *után* is *kizárólagos* sajátja marad és azzal ép oly tetszés szerint rendelkezhetik, mint rendelkezett a házasság előtt. A korlátozás csak azon többletre (házasság alatti haszonvételek) vonatkozik, melylyel a különvagyon a házasság megkötése után szaporodik.

Ámde ennek jogi indokoltságát maga a házasviszony természete szolgáltatja. E kötelék folytán mindegyik fél addigi egyéni élete társas életté lesz, melynek semmi más viszonyban fel nem található bensősége és mindkét házasfélnek egy közös célra törekvése mellett, a házasság megkötése után származó vagyon szerzésébe *mindkét* házasfél majd közvetlenűl, majd közvetve befolyhat és egészséges házaséletet tartva szem előtt, — el kell fogadnunk, hogy be is foly. Nincs kizárva, söt rendszerinti,

hogy az egyik házasfél különvagyonának hasznosításába a másik fél *közvetlenül* is közrehat; és nem alapnélküli, hogy az egyik fél keresetképességét és munkakedvét a másik fél az együttélés ténye által fentartja és fokozza és az által a különvagyon gyümölcsöztetésében *közvetve* részt vesz. Az együttes szerzés tényén nyugszik tehát a különvagyon házasság alatti szaporulatának közszerzeményűl tekintése.

Ezenfelül, ha az általában elfogadott definició szerint közszerzemény alatt a házasság tartama alatt szerzett vagyont értjük, akkor el kell fogadnunk, hogy minden ez idő alatt került vagyon, melynek szerzésébe a kölcsönös közrehatás ki nem volt zárva, közszerzeményt képez, tekintet nélkül arra, hogy a házasfelek *melyike*, de tekintet nélkül arra is, hogy *miből* szerezte.

De eltekintve ezektől, nem lehet és nem szabad a közszerzeményi jog intézményét pusztán elvont jogelvek szerint megitélni és azok követelményeinek rideg keresztülvitele mellett szabályozni.

E jogintézmény oly szorosan egybe van forrva az egész házaséletttel, hogy ennek eszmei és társadalmi követelményei és helyes szervezetének jogpolitikai tekintetei előtt a jogelvek szigorú konzekvenciáinak háttérbe kell vonulniok.

Nincs az a jogi indok, mely megbírna győzni a felől, hogy jogos, igazságos és helyes, miszerint a vagyonos feleség elvonja a család fenntartásában magát agyonküzdő vagyontalan férje elől hozománya hasznait; vagy hogy a gazdag férj, felesége támogatása és segélye mellett szerzett külön vagyonának jövedelmeit csak külön vagyona gyarapítására és ne egyúttal vagyontalan neje jövőjének biztosítására használja.

Az, ki méltónak tart valakit arra, hogy vele életsorsát megoszsza, tartsa méltónak arra is, hogy osztozzék vele a kisebb jelentőségűben: különvagyonának házasság alatti jövedelmeiben.

A mondottakból kifolyólag következők azon vagyonalkatrészek, melyekből a közszerzemény képződik, ú. m.:

a) mindkét házasfél külön vagyonának házasság alatti jövedelme;

b) mindazon vagyon, melyhez a házasfelek a házasság tartama alatt, akár együttesen, akár külön külön: munka, taka-

rékosság, vagy szerencse folytán jutnak, — a mennyiben az különvagyonnak nem tekinthető.

Elismerem, hogy a közszerzemény ily felfogása nem mindenben egyezik sem doktrinánkkal, sem joggyakorlatunkkal. Nézetem helyessége mellett azonban, a dolog természetéből merített fenntebbi indokokon felül utalok arra, hogy a mi közszerzeményünknek megfelelő szerzeményi közösség alkatrészeiül, hol teljesen, hol csekély eltéréssel, a fenntebb elősorolt javakat állapítja meg: a porosz Landrecht, a francia, az olasz polg. törvénykönyv, a maltai törvény, a spanyol Goyena-féle tervezet, [1] a bajor jog, [2] Schweiz kantonjai közül: Schaffhausen, Wallis, Thurgau és Neuenburg joga. [3] Az osztrák polg. tvkönyv ide vágó szubszidiárius intézkedései hiányosak lévén, az osztrák jogi írók szintén a fentebbi értelemben határozzák meg a szerzeményi közösséget.

Vagyon a közszerzemény. Ebből folyik, hogy a közszerzemény állhat mind abból, a mit vagyon alatt csak értünk. Dolgokból és jogokból egyaránt, még ha utóbbiak visszakövetelési jog alakjában fordulnak is elő, — mint láttuk a befektetéseknél. Így egy perben a feleség oly 400 frt felét érvényesítette közszerzeményként, melyet férje leégett háza fedelének felépítésére s az udvar és kert körülkerítésére fordítottak. S a mi általában *vagyon-növekvést* eszközöl, az közszerzemény-gyarapodást is fog előidézni. Ennélfogva p. o. a földjáradék természetes növekedése, vagy az értékpapirok árfolyamának felemelkedése, a közszerzemény javára történik.

Azon kérdésnek: vajjon a *külön* vagyon érték-növekvése annak *tulajdonosát*, vagy pedig a házastársak *mindegyikét* illeti-e? oly értelemben eldöntését, hogy az mindkettejöké, vagyis közszerzemény, a fenntebbiekből kifolyólag nem tartom megtámadhatónak.

Fogalommeghatározásunkból az is látszik, hogy közszer-

[1] L. NEUBAUER: *Das eheliche Güterrecht des Auslandes*, Berlin 1882 c. m.

[2] L. NEUBAUER: *Das in Deutschland geltende eheliche Güterrecht unter Bezug amtlicher Materialien*, Berlin 1879 c. m.

[3] L. Dr. SCHREIBER FRIGYES: *Das eheliche Güterrecht der Schweiz*, Bern 1880 c. m.

zeményi vagyont csak a *törvényes módon egybekelt hitvestársak* szerezhetnek, mert hisz csak ők tekintethetnek házastársaknak.

Kérdés, helyes-e a definició e tekintetben, miután a legfőbb itélőszék kifejezést adott azon nézetnek, hogy egybe nem kelt férfi és nő is lehetnek közszerzők. (1873. márcz. 4. 1867. sz. a. dtv. «*Házasságon kívül élő férfi és nő* is lehetnek közszerzők. Miért is reájuk nézve az (okmányilag vagy más módon) igazoltan közszerzeményt képező ingatlan birtoklása is közösnek tekintendő. Ez okból a nő, ha ezen birtoklásában a férfi halála után megháboríttatik, visszahelyezést kérhet.»)

Hogy törvényes házasságban nem élő férfi és nő is lehetnek *együtt-szerzők*, az kétségtelen, mert hisz két vagy több férfi is lehet együtt-szerző. Minden társasági vagyon többek által közösen szerzett vagyon. De hogy az ily módon közösen szerzett vagyon *közszerzeményt* képezne, azt kétségbe kell vonnom. A házastársak közszerzeménye egész más természettel bír, mint a házasságtól különböző, bármely egyéb társaságban szerzett vagyon.

Hogy itt csak egy irányban mutassak rá a különbségre, felhozom, miszerint örökjogunk értelmében a túlélő házastárs lemenők hiányában, törvényes örökös az elhunyt házastárs közszerzeményében; holott sem a házasságban nem élő férfi és nő egymás irányában, sem a társasági tagok az elhalt tagtárs iránt nem azok.

A *házas együttélés* különbözik minden más *társaságban állástól* s e különbség számos irányban visszatükröződik a közszerzeményi vagyonon is.

Nem lehet osztani íróinknak azon egybehangzólag vallott nézetét sem, mely szerint a házastársak egész a *házassági kötelék törvényes megszüntéig* közszerzők. Nézetem szerint ily alakban a közszerzemény fogalma nagyon tág, kiterjesztetvén az oly vagyonra is, melyre rá nem illik.

Mert a közszerzemény fogalma feltételezi azt, hogy a szerzésbe mindkét házastárs befolyjon vagy legalább befolyhasson.

A *tényleg* különvált házastársak azonban a különélés ideje alatt be nem folynak egymás szerzésébe, mert együtt nem gazdálkodnak, együtt szerezni nem szoktak. Azon indok pedig,

melynél fogva együtt élő házastársak *minden esetben* közszerzőknek tekintendők, a különválva élő házasfeleknél teljesen hiányzik.

Ebből kifolyólag nem tekinthetem közszerzeménynek azon vagyont, melyet a házastársak a tényleges elválás ideje alatt külön-külön szereznek, dacára hogy a házassági kapocs közöttük *törvényesen felbontva nincsen.* S azt hiszem, hogy méltánytalan volna és nem kevéssé sértené a jogérzetet, ha a törvény a hűtlen házastársat azzal jutalmazná, hogy az elhagyott házasfél által a házassági kapocs törvényes felbontásáig munka vagy szerencse által szerzett vagyon részesévé tenné. Ily eljárás — hogy mellesleg megjegyezzem — sokaknál a hűtlen elhagyás indító okai közt is szerepelhetne s a válóperek huza-vonására vagy pedig az azon idő alatti nem szerzésre okul szolgálna.

A mondottaknál fogva azon *időpontnál kezdve,* melyben az együttélés a házasfelek vagy egyikök *akarata folytán* (hűtlen elhagyás, vagy közös beleegyezéssel tényleges különélés által) tényleg megszünt, vagy bár *akaratukon kívül* megszüntnek tekintendő (pl. a holtnak nyilvánítás esetén), a házastársak csak *külön* és nem *együtt* szerzők lehetnek.

Kiemelem azonban, hogy bár a házas együttélés kisebb-nagyobb időre *megszakad,* de az *felbontottnak nem* tekinthető, — a házasfelek nem szünnek meg közszerzők lenni. Ennélfogva a katona, ki vérkötelezettségénél fogva, vagy azon kereskedő neje, kinek férje foglalkozásánál fogva gyakran huzamosan külön él házastársától, nem szünnek meg közszerzők lenni az ez idő alatt szerzett vagyonra nézve, mert közöttük a házas együttélés felbontottnak nem tekintetik.

A tényleg elvált s csak rövidebb vagy hosszabb ideig különélő házastársak között egyébként is nagy a különbség. Mert utóbbiak egymás javát, közös vagyonuk öregbitését tartják szem előtt s abba ha másként nem, legalább tanácsadás által be is folyhatnak; míg előbbiek csak saját érdekükre vannak tekintettel s egymást segélni nem szokták — ott ülvén közöttük a fekete gyülölség.

De a mint a *szerzés* nem esik javára a tényleg elvált házastársnak, úgy nem terheli őt azon *veszteség* sem, melyet azon házasfél okoz, ki a házassági kapocs törvényes feloldásáig a

közszerzeményt kezeli. Az ily házastársak között a közszerzemény megoszlásakor azon állapot irányadó, melyben a közszerzemény a tényleges *elválás idejében* volt. Ezen állapot fenntartását vagy legalább az ez idő szerinti közszerzemény felének törvényszerű biztosítását a közös vagyont nem kezelő házasfél követelheti.

II. Kezelési és rendelkezési jog.

a) **Vagyonérték-elmélet.**

Együtt szerzett vagyon levén a közszerzemény, az a házasfeleket fele-fele részben *tulajdonjoggal*[1] illeti, vagyis közöttük *egyenlő arányban* oszlik meg.

E megoszlás létezik már a szerzés pillanatában[2], de nem *tényleg*, hanem csak *eszmeileg*. Legjellemzőbb sajátsága a közszerzeménynek, hogy noha az már a megszerzéskor a házastársak mindegyikéé, még pedig fele részben és tulajdonjoggal, mégis a házasfelek nem bánhatnak azzal úgy, miként minden egyéb közös tulajdonnal annak részesei.

A házastársaknak a közszerzemény iránt való felerészbeni tulajdonjoga mintha nem tapadna ott a *tárgyon*, hanem annak mintegy csak *felette lebegne* láthatlanul, míg beáll a halasztó feltét; oly feltét, mely magára a bensőség-teljes házassági kapocsra bontó feltét.

Mikor áll be e feltét? — az a kérdések egyik legfőbbje.

Mert az, hogy *a közszerzemény idealis megoszlása mikor ténylegesülhet s hogy addig, míg az bekövetkezik, kit illet a közszerzemény kezelése és a felette való rendelkezés s vajjon-e rendelkezés korlátlan, vagy korlátolt-e?* a közszerzeményi jog legfontosabb, de egyuttal legvitásabb kérdése.

[1] Idézett törvényeink azt, hogy a közszerzemény fele tulajdonjoggal illeti meg a házastársat, kifejezetten nem mondják. De ez kétségtelen ama törvények rendelkezéséből, a mint hogy kifejezetten tulajdonjognak mondja azt az ősiségi patens és számos döntvény.

[2] L. ZLINSZKY id. m. 548. l. A mindennapi életben — bár íróinknál nem — azon felfogást is hallhatni, hogy szerzeményről csak a házasság megszűnése után lehet szó, mert addig csak *keresmény* van.

Az egész jogintézmény sorsa itt dől el.

A nehézség onnét ered, hogy a feltett kérdés erősen kihat, mondhatnám irányadóul szolgál a *családjog* azon egész részére, mely a házastársak *vagyoni* jogviszonyait szabályozza.

Sőt túlmegy ezen és szoros viszonosságban áll magával a *házasság természetével*, azzal, hogy a házasságban mi a férj a feleséggel szemben és viszont? A nézetek, sőt az érzületek különfélesége itt, szükségkép visszahat amoda is.

Ezzel aztán a kérdés egyszerre kidomborul a jog köréből és oly mélyreható *társadalmi problémává* válik, mely felett elmélkedni korunk nagy szellemei s melynek megoldási módját kutatni, időnk mély gondolkozói méltónak tartják önmagukhoz.[1]

Hazai törvényeink a feltett kérdést érintetlenül hagyják, miután az 1840. évi 8. tc. is csak annyit állapít meg, hogy a feleség a közszerzeményi vagyonban felerészben tulajdonostárs s hogy ő e felerészben szabadon rendelkezhetik, — libere disponere potest. Hogy azonban e szabad rendelkezés *élők közötti-e*, avagy csak *halál esetére* szóló, vagy jobban: az, hogy a szabad rendelkezés *már a házasság tartama alatt* törvényes joga-e a feleségnek, vagy pedig ez csak a házasviszony felbomlása *után* vagy *utánra* illeti-e őt meg? törvényeinkben eldöntve nincsen.

Innen van, hogy ezen, a családi életbe oly mélyen belenyuló kérdésre nézve, az egyéni belátásnak és felfogásnak teljesen szabad tere *volt* és *van ma is*.

Csoda-e hát, ha ide vonatkozólag gyakorlati jogéletünkben egész elméletek fejlődtek ki?

Elméletek, melyek ugy alapjuk, mint egész iránylatukra nézve egymástól teljesen különböznek. A gyakorlat, — már nem kutatom, vajjon a jogkereső közönség hasznára-e, — de tiszteletére legyen mondva, hogy itt is, mint sok másutt megelőzte az elméletet. Sőt annyira megelőzte, hogy egész a legújabb ideig nem volt, ki a gyakorlatban kifejlődött rendszeres nézeteltéréseket alapelveik szerint méltányolta és kifejtette volna.

[1] A nő-emancipáció barátjai fősúlyt fektetnek a nő anyagi helyzetének javítására, még pedig a család körén belül is.

Pedig az elméletek ott vannak a döntvénytár számos határozataiban lerakva.

ZLINSZKYé az érdem, hogy a kérdés fontosságát felfogta, az eltérő nézeteket ha nem is valódi lényegükben, de jogi szempontból és saját álláspontjáról véve, mindenesetre éles észszel kifejtette, s a jogászközönségnek ez iránti véleményét provokálta.[1] Egy jeles cikk dr. IMMLING KONRÁD tollából[2] volt a felhívás eredménye, mely azonban az okból, mivel teljesen ZLINSZKY alapnézetét osztja, bővebb vitát nem szült s ZLINSZKY a *«Jogtudományi Közlöny»* hasábjain kifejtett, de meg nem nevezett elméletét, rendszeres tankönyvében is változatlanul fentartá.

Nevezzük el hát, — már jól vagy roszul, mindegy — a gyakorlatban kifejlett elméleteket, hogy vizsgálódásunknál eljárásunkat könnyítsük.

Az egyik elméletet *vagyonérték-elméletnek* lehetne nevezni. Vallják ezt — bár legtöbben az indokok közelebbi megjelölése nélkül — íróink talán kivétel nélkül,[3] s úgy látszik, hogy a gyakorlat szakemberei között is legtöbb híve van.

Ezen elmélet alaptétele az, hogy *«közszerzeménynek csakis az a vagyonérték tekintendő, mely a házasság előtt megvolt, vagy a házasság tartama alatt az apai vagy anyai ágról hárult vagyon értékét felülmúlja.»*[4]

E szerint tehát csak úgy tudható meg, vajjon van-e a házastársaknak közszerzeménye vagy nincs, ha összes meglévő vagyonukból levonatik:

I. *a)* azon vagyon, melyet a házastársak már a házasság *megkötésekor bírtak.* (Legf. it. dtv. 1875. évi okt. 7-én 6669. sz. a.: «Csak az a vagyon tekinthető közszerzeménynek, mely a házasság előtt létezett vagyon értékét felülmulja, a nélkül, hogy a szerzés ideje vagy a házasság tartama alatt felmerült bármely

[1] L. *«Jogtudományi Közlöny»* 1876. évi folyamának 19-ik számát.

[2] L. *«Jogt. Közl.»* 1876. évi foly. 28. sz.

[3] A kivétel fentebb idézett íróink közül dr. HERCZEGH MIHÁLY látszik lenni; bár ő, mint azt ZLINSZKY is kimutatá a *«Jogt. Közl.»* idézett számában, oly ellentétes nézeteket pártol, hogy voltakép sehova sem számítható.

[4] L. ZLINSZKY id. m. 540. l.

körülmények figyelembe lennének vehetők.» Továbbá: 1878. máj. 20. 5464. sz. dtv.: «Közszerzeménynek csak az a vagyonérték tekinthető, mely a házasság kötésekor megvolt, vagy annak tartama alatt egyik vagy másik házastárs által örökölt vagyon értékét túlhaladja.»)

b) Ha levonatik azon vagyon, melyet a házasság tartama alatt *örököltek,* (1874. év máj. 11. 3230. sz. dtv.: «Szerzeménynek csak az *öröklött vagyon*-értéket túlhaladó érték lévén tekintendő, a házasság tartama alatt vásárlott vagyon még csupán azon oknál fogva, mert a házasság tartama alatt szereztetett, közszerzeménynek nem tekinthető, és ha a házastársak valamelyikének öröklött vagyonában hiány mutatkozik, mindenekelőtt a szerzeményből e hiány pótolandó, s csak az öröklött vagyon értékének ekként történt kiegészítése után felmaradó érték fogja a közszerzeményt képezni»); vagy *ajándékba* kaptak.[1]

2. Ha levonatik az *adósság.*[2] (1878. év július 8. 6024. szám a. dtv.) «Közszerzemény addig nem létezik, míg az adósságok törlesztve nincsenek.» Továbbá 1877. év jun. 9. 5197. sz. a. dtv. «Nem tekinthető szerzeménynek az, melynek értékét a terhelő adósság felemészti.» 1876. okt. 27. 7661. sz. a. dtv. «Addig, míg adósság van, közszerzemény nem létezik, mert a közszerzemény csak az adósságok levonása után fennmaradó vagyonra vonatkozhatik.»)

Ez alapon már most a vagyonérték-elmélet lényegileg a következő eszmemenetet követi.

Minthogy csak a cselekvő és szenvedő vagyon-állapot egybevetése által tünik ki a közszerzemény léte vagy nem léte; ennélfogva a közszerzemény fogalma nem *egyes tárgyakra,* hanem a *vagyonérték bizonyos hányadára* (pars aliquota) vonatkozik. A közszerzemény e szerint *összdolog.* (1874 május 9.

[1] Az alaptételt ZLINSZKY szűken formulázza, a mennyiben abból kitünőleg kétely foroghatna fönn, vajjon az összes vagyonból levonandók-e a házasság tartama alatt idegenektől öröklött s ajándékba kapott javak is, vagy sem. ZLINSZKY további fejtegetésből azonban kitűnik, hogy ezeket ő is levonandókul veszi; úgy hogy röviden azt mondhatjuk, hogy levonandó javak azok, melyeket mi fenntebb *külön vagyonnak* neveztünk.

[2] Az adósságra nézve a fentebbiekben már mondottuk, hogy a döntvény nagyon általánosságban van tartva.

5477. sz. a. dtv.: «A szerzemény s így a közszerzemény is nem *egyes* dologra, hanem az *összes* vagyonra vonatkozván, közszerzeménynek csak az öröklött, illetve a házasság kötésekor létezett vagyon értékét túlhaladó érték tekintendő.»)

A házasság tartama alatt szerzett *egyes* dolgokról már pusztán ezen okból sem lehet állítani, hogy azok közszerzemények. De nem lehet állítani azért sem, mert lehet, hogy a házasság alatt szerzett dolog valamely házastárs *külön* vagyonán szereztetett, vagy ha a közös vagyonon szereztetett is, lehet, hogy a közösből *nagyobb* érték adatott ki, mint a mennyit a szerzett dolog ér. Utóbbi esetben tehát közszerzemény, mely alatt mindig vagyon-szaporodás értetik, a dolog természeténél[1] fogva nincs; előbbi esetben pedig azért nincs, mert hisz a külön vagyon levonandó levén az összes vagyonból, közszerzeményt az ily szerzés nem eredményez, kivéve, ha a szerzett dolog értéke nagyobb, az érte adott értéknél. Nem a szerzés *ideje*, hanem a *szerzett vagyon mennyisége* a döntő. Ámde lehet, hogy a mit ma szerzünk, azt holnap elvesztjük, ennélfogva a közszerzemény nem *egyes* szerzési ténynek, hanem e *tények összes láncolatának* eredménye. A szerzési tények ezen láncolata, vagy más szóval a házastársak gazdálkodása azonban tart egész a házassági kapocs *törvényes megszüntéig*. Ezen időpont beálltáig tehát azt tudni nem lehet, vajjon van-e s mennyi közszerzemény. De ha ezt csak a házasság megszünésekor tudjuk meg, akkor a közszerzemény *kezelése és a felette való rendelkezés* a férjet illeti, mert ő a *családfő*. Ebből kifolyólag a férj a házasság tartama alatt jogosítva van a közszerzeményi javakkal *tetszése szerint s neje akaratától függetlenül* gazdálkodni. Azokat eladhatja s újakat szerezhet, a nélkül, hogy ebben őt neje korlátolhatná. Az *ingatlanok* csak a férj nevére iratnak, úgy hogy neje nemcsak közös tulajdonjogának bekeblezését, de még vagyonközösségi jogának nyilvánkönyvi kitüntetését sincs jogosítva követelni.[2]

[1] L. Zlinszky id. m. 542. l.

[2] Dr. Immling ugyan azon véleményben van, hogy az osztr. polg tvkv. alapján a nő jogosítva van *vagyonközösségének bejegyzését kérni;* így akarván a férj pazarlása vagy önkénye ellen a nőt megvédeni. Zlinszky azonban elvi szempontból ezt sem akarja megengedni s ez mu-

A mi az alaptételt illeti, az nem egyéb, mint az idl. törvénykezési szabályok azon szakaszának ismétlése, mely meghatározza, hogy valamely hagyatékból mi tekintessék szerzeménynek.[1]

A vagyonérték-elmélet ugyanis a szerzeménynek ezen, ma már törvény erejével bíró meghatározását felhasználja s a maga helyén helyes elvet helytelenül alkalmazva, a szerzemény törvényes fogalmát átviszi a *köz*szerzeményre, hogy így az egész elméletet törvényes alapra fektesse.

«Az idl. törvénykezési szabályok 10. §-a, — mondja ZLINSZKY — nyiltan meghatározza, hogy szerzeménynek az a vagyonérték tekintetik, mely az öröklött vagyon értékét túlhaladja. Ha egy lépéssel tovább menve ezt az elvet a közszerzeményre alkalmazzuk, lehetetlen azon fogalommeghatározásra nem jutnunk, hogy közszerzeményt az a vagyonérték képez, mely a házasság előtt megvolt, vagy a házasság tartama alatt öröklött vagyon értékét felülmulja.»

Bizonyára! Csak aztán valahogy ne épen ez az egy lépés legyen az, mely — a példabeszéddel szólva — a fenségest a nevetségestől elválasztja.[2]

Mert ha a külön vagyont a házastársak összes meglevő vagyonából levonjuk, akkor csak úgy nem ejtünk sérelmet a házastársak elkülönzött érdekén mintegy kívül álló közszerzeményi vagyonon, ha a külön vagyont a levonás előtt a közösbe befektettük. Ekkor a levonás által a közösből csak azt veszszük

tatja leginkább, hogy az általa kifejtett s legerősebben képviselt vagyonérték-elmélet a férj rendelkezési jogát *feltétlennek s korlátlannak* tekinti.

[1] Idl. törvk. szabályok. I. 10. §. «Ellenben ha a hagyaték túlhaladná azon értéket, mely az örökhagyóra az apai és anyai ágról került, ezen *szerzemény* a hitvestársra száll».

[2] Meg kell egyébiránt jegyeznem, hogy az országbírói értekezlet által meghatározott «szerzemény» fogalma főleg a vagyon visszaháramlása szempontjából lett megállapítva. S ennélfogva nemcsak hogy *sokkal szükebb*, de más tekintetben is sokban eltér a *nemzetgazdasági* értelemben vett «szerzemény» fogalmától. A *közszerzemény* fogalma ellenben kongruál a nemzetgazdasági szerzeménynyel, mert az alatt azon többletet értjük, mely valamely vagyonösszegből felmarad, ha a szerzésére felhasznált tőkét levonjuk.

Az *örökjogi* (orszb. értk. által megállapított, mondhatnók «hagyatéki») és *családjogi szerzemény* (közszerzemény) tehát nem egymást fedő fogalmak s kölcsönös helyettesitésök már ezért is hibás.

el, a mit előbb hozzátettünk. Más szóval, *a külön vagyon levonásának helyessége, a külön vagyon feltétlen és kikerülhetlen beruházásának szükségességén sarkall.*

Ámde a levonás igazságosságának ezen egyedüli biztosítéka jogunkban hiányzik, mert hisz tudjuk, hogy jogunk szerint a külön vagyon felett a *házasság tartama alatt is tulajdonosként*, tehát teljes szabadsággal s egészen egyéni belátása szerint rendelkezik mindegyik házastárs.

Ha már most valamely házastárs külön vagyonát a házasság tartama alatt elkölti, anélkül, hogy azon új vagyont szerezne, mit tennie teljesen tetszésétől függ, úgy tette a közszerzemény kárára történik. Mert hisz a vagyonérték-elmélet alapelvénél fogva a külön vagyon értéke *levonandó* a meglevő közös vagyonból, holott ezen levont külön vagyon a közösbe be *nem volt* fektetve. Csak kisebbítéssel, de nem egyszersmind szaporítással áll szemben a közszerzemény.

Az egyik házastársnak külön vagyonával űzött pazarlása, könnyelműsége tehát a másik házasfél takarékosságának és szorgalmának gyümölcsét emészti. S ha látja az egyik házastárs, hogy élettársa kezei közt a külön vagyon elkallódik és tudja, hogy a jog a házastársa külön vagyonában így támadt hiányt a közösen szerzettből rendeli pótoltatni: hát majd nagyon meg fogja gondolni, hogy érdemes-e még dolgozni és szerezni. Vagy pedig ha neki is van külön vagyona és szintoly könnyűvérű, majd költekezési versenyre fog kelni házastársával, hogy mindketten egyenlő «tartozik» számlával lépjenek fel a közszerzemény ellen. Oly elv, mely nemcsak a takarékosság hajlamát és a vagyonszerzés utáni törekvést csökkenti, hanem a családi élet alapját, a kölcsönös bizalmat és szeretetet, nem mondom mindig, de bizony sok esetben képes kiirtani.

Azon elmélet tehát, mely a közszerzeményt a *külön vagyonnak a meglevő közös vagyonból levonása* által véli *törvényszerűleg* közelebb meghatározhatni, jogrendszerünknek teljes félreismeréséről tesz bizonyságot.

Érezte e tévedést Zlinszky is, midőn erősen hangsúlyozza, miszerint ahhoz, hogy az öröklött vagyon az összes vagyonból levonathassék, *feltétlen kellék,* «hogy a háromlás a házasság tartama alatt történt légyen, mert a házasság előtt hárult javak

számba csak akkor vehetök, ha azok, vagy értékük a házasság kötésekor tényleg megvolt, mert az ellenkező felfogás, vagyis hogy általában az öröklött vagyon értékét túlhaladó érték képezne közszerzeményt, a legnagyobb igazságtalanságra vezetne, például oly esetben, midőn az egyik vagy a másik házastárs öröklött vagyonát a házasság megkötése előtt elpazarolja s a házasság alatt vagyon szereztetik, melyben tán a másik házastárs takarékosságának van kiváló része, e vagyon nem lenne közszerzeménynek tekinthető; vagy csak abban az esetben és annyiban, a mennyiben a házasság kötése előtt öröklött s el is költött vagyon értékét felülmulja, — mi nyilt igazságtalanság lenne.[1]

Zlinszky szem elől téveszti, a mit már fentebb is mondottam, hogy a házastársak külön vagyonukat ép oly joggal bírják a házasság *alatt*,[2] mint a minővel azt annak *megkötése előtt* bírták, ennélfogva mindkét esetben egyformán elkölthetik s következve, a közöst egyformán károsíthatják.

Fel lehetne ugyan a vagyonérték-elmélet mellett hozni, bár ezt az elmélet nem teszi, hogy a külön vagyon nem *feltétlenül* és *minden esetben* vonandó le a meglevő vagyonból. Nevezetesen nem akkor, ha bizonyíttatik, hogy azt tulajdonosa elfecsérelte, nem pedig a közösbe fektette.

Ámde az nagyon kérdéses, hogy lehet-e ezt bizonyítani?

Megengedem, hogy e bizonyítás egyes esetekben sikerülni fog, de már kétségbe vonom, mihelyt a külön vagyon elharácsolása *ügyesen és számítással* történik. Mert ha a külön vagyon *készpénzből* áll s ez *titkon elajándékoztatik*, ugyan hogy fogja a másik házastárs bizonyítani, hogy a külön vagyon elpazaroltatott; miként fogja magát a vagyonérték elmélete mellett meg-

[1] L. Zlinszky id. m. 541. l. 2. jegyz.

[2] L. Herczegh id. m. 24. l. Zlinszky id. műve 535. lapján teljesen osztja a külön vagyonról fentebb mondottakat, kivéve, hogy az *ingó hozományról* állítja, hivatkozással egy döntvényre, miszerint azt a nő a házasság alatt *saját kezelése alá venni* jogosítva nincs. Ha ez állana is, mit támogatni sem törvénynyel, sem íróink nézetével nem igen lehet, nem okozna változást a külön vagyonról mondottakon, mert Zlinszky is elismeri, hogy még az ingó hozományt is jogosítva van a feleség férje beleegyezése nélkül *eladni*.

védhetni, hogy a közös vagyont növelő szorgalma gyümölcse ne a másik házastárs pazarlására fordíttassék? A megrövidített fél egyszerű állítása, hogy a külön vagyon elpazaroltatott, nem lesz elég, bizonyítani pedig nem lesz képes, s így a külön vagyon le fog vonatni az együtt szerzett vagyonból, mely pedig ily házasfelek között kiválólag a már amúgy is megrövidített házastárs munkájának szokott gyümölcse lenni.

Pedig akkor sem állunk sokkal különben, ha a különvagyon nem készpénzből, hanem egyéb, akár ha *ingatlan* javakból áll is. Mert hisz senki sem gátolhatja abban a házasfelet, hogy ingatlan külön vagyonát pénzzé ne tegye. Még plauzibilis okadatolásnak sem lesz hiányában, mert hisz mondhatja, hogy az ingatlan vagyonnál kényelmesebbnek s jövedelmezőbbnek tartja a pénzbelit. Ha pedig a *konverszió* megvan, úgy megint csak oda jutunk, a honnan kiindultunk.

A mily elhibázottnak tartom a vagyonérték-elmélet *alapját*, ép oly helytelennek találom az *okoskodást*, melylyel ezen elmélet a közszerzemény feletti rendelkezési jogra vonatkozó *igazságtalan következtetéshez* jut.

Ugyanis — hogy egy szillogizmusz képletébe fogjam össze az egész elméletet — az mondatik, hogy miután a közszerzemény a házasfelek összes vagyonértékének *bizonyos hányada*, az pedig, hogy mennyi e hányad, csak a *házassági kapocs megszünése után* tudható meg: annálfogva a házasság tartama alatt *kizárólag* a ferjet illeti a közszerzemény feletti rendelkezés, mert ő a család feje.

Kézen fekszik a zofizma, melyben e szillogizmusz leledzik, nem lévén a szubszumpció a tényleges viszonyoknak megfelelő.

Mert én azt, hogy a közszerzemény kiderítése végett szükséges *vagyon-egybevetést* miért lehessen csak a házasság *felbontása után* teljesíteni, belátni képes nem vagyok. Hiszen a mint fel lehet venni a leltárt az egyik házasfél *halálakor*, vagy a házassági kötelék *másként felbomlásakor*, ép úgy lehet azt tenni a házasság tartama alatt is és *azonnal* ki fog tűnni, hogy van-e és mennyi közszerzemény.[1]

[1] Analóg intézkedést tartalmaz a züriehi törvénykönyv 153. §-a

Az okoskodás ezen helytelensége tehát nem lehet alap azon következtetésre, hogy egész a házas viszony megszakadtáig a feleség jogot ne gyakorolhasson a közszerzemény felett és így a férj rendelkezési joga *feltétlen és korlátlan* legyen.

De nem alap erre azon további érvelés sem, melynek forrása az *osztrák polgári törvénykönyv.* [1] Ez érvelés kiindulási pontja ugyanis az, hogy a közszerzeményt azonosítja az osztr. polg. trvk. szerinti *vagyonközösséggel* s ebből azon következtetést vonja, hogy miután az osztr. polg. törvk. szerint [2] a házastársak közötti vagyonközösség *rendszerint* a házastársak egyikének *haláláig* tart, tehát ugyanez áll a közszerzeményre is s ebből kifolyólag a közszerzeményi jog is *csak a házasság felbomlásakor* érvényesíthető, addig pedig a feleség semmi joggal sem bír a közszerzemény iránt.

Ámde az osztr. polg. trvk. vagyonközössége jogunk közszerzeményével *nem azonosítható.* Nem még azon nemében sem, mely közszerzeményünkhöz legközelebb áll, t. i. midőn a *vagyonközösség csak a jövendőbeli vagyonra* terjed ki. [3] Előbbi a törvény [4] világos szavai szerint nem a házasság *ténye,* hanem csak *külön szerződés* által jő létre; utóbbi ellenben a férfi és nő *egybekelése által* ipszo jure megállapíttatik. Az osztrák polgári törvénykönyv szerint továbbá a szerzeményi közösségnek a

«Die Frau ist *jeder Zeit* berechtigt, von dem Manne ein von demselben unterzeichnetes und mit Hinsicht auf die Zeit der Aufnahme und die Unterchrift beglaubigtes *Inventar* über ihr Vermögen und über dem die Versicherung ihres Weibergutes oder eines Theiles desselben zu begehren.»

[1] L. Zlinszky a *Jogt. Közl.* 168. lap . . . «mert a házasság tartama alatt szerzett vagyonban a *törvény* vagyonközösséget rendel, mely csak az egyik házastárs halála folytán szünhet meg.» Ugyanígy id. m. 545. lap.

[2] Osztrák polgári törvénykönyv 1235. §. A házastársak közötti vagyonközösség *rendszerint* csak halál esetére értetik.

[3] Oszt. polg. törvkönyv 1235. §. Oly közösségnél, mely az egész vagyonra vonatkozik, az osztály előtt minden adósságok kivétel nélkül, oly közösségnél pedig, mely csupán a jelenlevő vagy csupán a *jövendőbeli vagyont tárgyazza,* csak azon adósságok vonatnak le, melyek a közös jószág hasznára fordíttattak.

[4] Oszt. polg. törvkönyv 1233. §. A házassági összeköttetés a házastársak között vagyonközösséget meg nem alapít. Ahhoz *külön szerződés* kívántatik.

házasság tartama alatt joghatálya *nincsen* ; a mi közszerzeményi jogunknak ellenben *van.* S ezt jövőre is fenntartandónak vélem, habár a tulajdon-elmélettől eltérő alakban.

A két jogintézmény közt létező különbség oly éles eszü jogász figyelmét, mint ZLINSZKY, ki nem kerülhette s ő azon felfogás elleni érvelését, mely megengedendőnek tartja, hogy a feleség az ingatlan közszerzeményre vagyonközösségi jogát ép az osztr. polg. törvk. alapján nyilvánkönyvileg is kitüntethesse, [1] egyenesen a két jogintézmény közötti — noha más irányból merített — különbségre alapítja.

De ha — bár nem minden ellenmondás nélkül — a vagyonérték-elmélet a közszerzemény feletti *rendelkezés minősége* tekintetében jónak látja a vagyonközösséget a közszerzeménynyel azonosítani: ám fogadjuk el az azonosságot, daczára a felismert különbségeknek, s fogadjuk el még azt is, hogy az osztr. polgári tvkönyv vagyonközösség iránti intézkedései jogunkban is alkalmazhatók. Ámbár utóbbi szempontból megjegyzem, hogy a közszerzeményi jogra, mint a házastársak vagyoni jogviszonyait szabályozó *családi* jogintézményre nézve az osztrák polgári törvénykönyvet sem a dolog természeténél, sem az országbírói értekezlet kifejezett intenciójánál fogva, törvényként elfogadni nem lehet.

Hát az osztr. polg. törvk. épenséggel nem nyújt támpontot sem arra, mintha a közszerzeményi jog a házasság felbomlása *előtt* semmi irányban érvényesíthető nem volna, sem pedig a férj *korlátlan* rendelkezési jogának dekretálására. Az osztr. polg. tvkönyv 1241. §-a [2] ugyanis jogot ád a feleségnek, hogy *elvonhassa* férjétől a közös vagyon feletti rendelkezést, mihelyest a vagyont veszélyeztetve látja. Oly intézkedés, melyet a vagyonérték-elmélet nélkülöz. Pedig ezt már következetességből is el kellett volna fogadnia a helyett, hogy az látszólag a köz-

[1] L. *Jogt. Közl.* 257. l. Dr. IMMLING KONRÁD nézete.

[2] Oszt. polg. törvénykönyv 1241. §. Sürgős esetekben, vagy ha valami kár veszedelme forog fen, a férjtől a vagyonnak igazgatását, még ha az neki világosan és mindenkorra átengedtetett is, el lehet venni. Ellenben ő is jogosítva van felesége rendetlen gazdálkodásának gátat vetni és őt a törvényes rendszabályok mellett még tékozlónak is nyilváníttatni.

szerzemény *benső természetére* fektetett okoskodással visszautasítsa.

Mert csak látszólagos, puszta okoskodáson és helytelen jogi konstrukción alapszik úgy ezen, mint azon további érv is, hogy mert a közszerzemény az egész vagyon bizonyos *hányadára* és nem meghatározott *egyes dolgokra* vonatkozik, annálfogva, minthogy az egyes tárgyak közszerzeményi minősége a házasság alatt kétséges, a feleség rendelkezése csakis a *jogra* vonatkozhatik, az *egyes tárgyakra* irányuló *tényleges rendelkezés* ellenben a férjet illeti. [1]

Szeretném tudni, hogy miért nem a feleséget is? — feltéve, hogy tényleges rendelkezése csak az őt illető jog erejéig, más szóval a közszerzemény *feléig* terjed.

Ezen tétel akként is variáltatik, [2] hogy a közszerzemény *nem egyes dolog*, hanem *összdolog*. «Innen van, hogy a házasság vagy illetőleg a vagyonközösség ideje alatt az egyik hitves a másik beleegyezése nélkül a közszerzeménynek csak őt illető hányadrészéről (partes aliquotæ), nem pedig az abban foglalt egyes dolgokról (partes aliquantæ) tehet végrendeletet; mivel a közszerzemény természeti felosztása előtt soha sem tudhatja, hogy az osztatlan vagyonból mely tárgyak jutnak neki.» Már hiszen hogy az osztály keresztülvitele minden közszerzemény megoszlásakor és ennek minden egyes tárgyára nézve sorshúzás által történnék meg, — mert csak így volna mindig bizonytalan, hogy melyik tárgy kinek jut, — ezt én kétségbe merném vonni. Egyébként pedig a házastársak mindenike a közszerzemény felét, a mennyiben egyáltalán lehetséges, *természetben* lévén jogosítva követelni, nem látom be, hogy miért ne rendelkezhessék úgy az egyik, mint a másik a házasság alatt is a közszerzemény *egyes* tárgyairól, csak az többre ne menjen az összes közszerzemény azon értéke felénél, melyet a leltár vagy szükség esetén a becsü igazol. A *választást* a rendelkező házastárs megtette a rendelkezés *ténye* által s így legrosszabb esetben is azt mondhatjuk, hogy egyenjoguak lévén a házasfelek a közszerzemény iránt: qui prior tempore, pocior jure.

[1] L. Zlinszky id. m. 545. l.
[2] L. Herczegh, id. m. 33. l.

Különben az, hogy *vagyonérték-hányad* vagy *összdolog e* a közszerzemény, avagy pedig *egyes* dolog? — úgy látszik nekem, hogy nem egyéb mint játék a szavakkal, legjobb esetben a jogfogalmakkal, mely ily horderejű kérdésre alkalmazva igen kicsinyesnek tünik fel.

Mert a súlypont nem ama distinkciókban van, hanem a kérdés tisztán és világosan feltéve az, *mi tekintessék a házastársak összes vagyonából közszerzeménynek, s jogosítva van-e a feleség, hogy ennek felével már a házasság tartama alatt rendelkezzék,* még pedig úgy *élők között,* mint *halál esetére?*

S ha mi az utóbbi kérdésre nézve némileg egy eredményre jutandunk a vagyonérték-elmélettel, úgy azt egész más indokokra fogjuk fektetni, mint ezen elmélet és nem előbb, sem mint rámutattunk, hogy a férj korlátlan tényleges rendelkezese és a feleség joga által *korlátolt* rendelkezés között nagy a különbség, hogy ép abban fekszik az egész elmélet legkirívóbb hibája, miszerint a férj tényleges rendelkezési jogát minden korláttól felszabadítja és ez által a feleségnek maga ezen elmélet által is elismert tulajdonjogát illuzóriussá teszi.

Már a mondottakból is látszik, hogy a vagyonérték-elmélet nincs szűkében az érveknek.

Ámde nincs minden emberi bölcseség a formulákban, sőt félek, hogy nagyon kevés van bennök. Mert ne feledjük, hogy egyes jogfogalmakra fektetett merő logikai okoskodással a jogintézmények sorsát még el nem dönthetjük, ha a jogi konstrukció a tényleges élet viszonyaiban és követelményeiben megfelelő alappal nem bír.

Nem igen tehetjük pedig azt az olyféle okoskodással, mint a milyen a vagyonérték-elméleté, melynek szillogizmusára ha visszatekintünk, úgy találjuk, hogy a tézis elhibázott, a szubszumpció helytelen, a konkluzió pedig igazságtalan, sőt veszélyes. Úgy tudom, hogy csak ennyi hibába eshetik egy kikerekített okoskodás, — egygyel sem többe. S egyáltalán el nem dönthetjük még a legremekebb okoskodás segélyével sem a közszerzemény jogintézményének sorsát, mert — hogy még egyszer utaljak rá — ez maga a mindennapi élet. Teljes valóságában meglehetösen emancipálja magát a puszta jog köréből s a logika nyergét csak nehezen tűri.

Azonban rendelkezik a vagyonérték-elmélet más irányú indokokkal is.

Ilyen az, hogy a férfi a *család feje*. Valljuk meg nyomban, hogy gyönge indok. Túlhajtja egyrészt a családfőség jelentőségét, félreismeri másrészt a közszerzemény valódi természetét.

Mert ha elismerem is, hogy a tételes jogok általában a férjet családfőnek dekretálják; ha megengedem is, hogy a családfőség nem puszta moralis alapon nyugszik; ha hiszem is, hogy abban nem általán az antik világ és a barbár népek azon felfogása nyer jogi szentesítést, mely szerint a feleség a maga nemével járó inferioritásában jóformán tehetetlen tömeg, a férfi akaratának és önkényének merő eszköze; sőt inkább úgy találom, hogy a férfi családfőségének egyéb indokokon kívül a természet törvényén nyugvó alapja van, mely abban gyökerezik, hogy a férfi elméje rendszerint nyugodtabb, számítóbb; akarata határozottabb; tettereje nagyobb, kitartóbb és edzettebb szokott lenni, mint általán véve a nőé: mondom, mindezen, a *vagyonszerzési képességet* a férfiban hatványozó tulajdonságoknak elismerése mellett sem vagyok képes azon végkövetkeztésre jutni, hogy a közszerzemény felett *feltétlenül* és *korlátlanul* a férfi rendelkezzék, mivel ő a család feje.

Mert e korlátlan rendelkezési jog *szabad kezet* ád a férjnek a közszerzemény felett. Bánhatik azzal úgy, a mint neki tetszik, — jól vagy rosszul. Elköltheti szabadon a közszerzeménynek nemcsak őt illető részét, hanem *nejéét* is. S a nő, — ő megnyugvással köteles nézni, miként dorbézolja el férje a vagyont, melyet tán egészen ő, vagy jórészben ő, a közszerzeményi jog fogalmából kifolyólag pedig felerészben *mindenesetre* ő szerzett; miután a jog nem ad kezébe eszközt, melylyel férje pusztítását megakadályozhatná, lévén férje családfő s ez okból korlátlan úr.

Az ekként értelmezett családfőség a közszerzeményi joggal szemben a legnagyobb ellentmondás.

Hiszen a közszerzeményi jog létalapja az, hogy nemcsak a férj, de a feleség is *szerzője* a házasság tartama alatt került javaknak.

Ez van elismerve a közszerzeményi jogban, még pedig kettős indokból. Egyike ezeknek *materiális*, a másik, hogy úgy mondjam, *etikus*.

E szerzésbe a nő hol *közvetlenül*, hol *közvetve*, sok esetben pedig *mindkét módon* befoly.

Közvetlen szerző a feleség, midőn szemmel láthatólag szerez.

A feleség, ki a szabad ég viharában, vagy a gyár izzó hevében napszámért, heti bérért férjével reggeltől estig versenyt dolgozik, közvetlen együttszerzője a házasság tartama alatt szerzett vagyonnak. Nem kevésbbé az a divatárusnő, ki ízlésével; a tánczosnő, ki ügyességével; a színésznő, ki művészetével; a tanítónő, ki eszével szerez tetemes összegeket. [1]

Ellenben *közvetve* szerez a feleség mindott, hol munkakörét a *családon túl* nem terjeszti ki, ha *külön* kereseti foglalkozást nem űz, hanem pusztán a családi élettel járó számos kisebb-nagyobb munkákat végzi.

Mert hogy azon feleség, ki a családi élettel járó teendőket *önmaga* végzi s ekként megtakaríthatóvá teszi férjének azon összeget, melyet azon munkák *más által* végeztetése esetén fizetnie kellene, — azt hiszem, hogy legalább az okvetlenül kiadandott összeg erejéig szerző.

S ha szerezni nemcsak *fizikai* munkával lehet; ha a czégvezető, ki csak üzleti képességét, belátását kölcsönzi valamely kereskedésnek, e kizárólag szellemi tevékenység kifejtése által tetemesen szerez: nem szerző-e a feleség, a családi kör e jótékony vezetője, a családi vagyon e kétségbe vonhatlanul konzerváló eleme akkor is, ha fizikai munkálkodást nem fejt is ki, hanem a család körén belül pusztán intézkedik, a mint azt ügyességével, belátásával és egész a kisszerűig terjedő számításával tenni csak a nő és nem a férfi képes.

Ez materiális alapja a feleség közszerzeményi jogának.

Ámde van e jognak más alapja is.

Ez alap a férfi és nő *természet-* és *rendeltetésszerű hivatásában* gyökerezik.

Az erősebb izmú s lelkű férfi sorsa a vagyont megszerezni, az avval járó életküzdelmeket megvívni. A gyöngéd nő hívatása

[1] Az, hogy a férj többet szerez mint a nő, vagy viszont, a közszerzeményi jog fogalmára nézve teljesen irrelevans, mert különben majdnem lehetetlen volna, vagy legfeljebb akkor származhatnék közszerzemény, ha mindkét fél egyenlő értéket szerez.

saját körében gondos takarékossággal használni a szerzettet; segédkezni a terhes munkában az által, hogy szerelmével bizalmat és kitartást csepegtet a férj lelkébe, ha az megcsüggedett, hűségével aczélozza a küzdő kart, ha már-már ellankadt.

Hát a nőben a feleség összes szerelme, az anya tengerfájdalma és aggódó gondja, a háziasszony minden szorgalma és munkássága csak arra méltó, hogy mindezért, hogy *egész lényeért,* a mint teremtve volt, csak tartást kapjon? S aztán? Nos aztán, ha ki őt mindezzé tette, annak szíve kihült vagy elhült, akkor keressen mást, ki őt táplálja és ruházza, ha akad még férfi, kinél elfér a kifacsart narancs. Vagy húzza a kenyérszerzés súlyos igáját, ha ugyan érti és még bírja; vagy vegyen koldusbotot, mert ő feleség volt. De van még egy, — veheti útját, hol az erkölcs és a romboló természet örvényzik.

Nemcsak, sőt főleg sem a szívnek közrehatása mellett, hanem minden körülmény nyugodt, komoly megfontolása után fakad hát lelkem mélyéből a meggyőződés, hogy emberi rendeltetésünknek megfelelő, férfihoz pedig méltó felfogás, hogy a feleség, ki férje öröme és bánatának osztálytársa, — egyenlő részeséül tekintessék a vagyonnak is, mely a házas együttélés alatt szereztetett.

E nézet, mely nem kívánja meg a nő közszerzőségéhez, hogy ő a házas együttélés alatt szerzett vagyont *bebizonyíthatólag* férjével együtt szerezze, hanem őt *feltétlenül és minden körülmények között a házas együttélés tényénél fogva* szerzőtársnak tekinti a közszerzeményben, kifejezést nyert döntvényeinkben is.

Legfőbb itélőszékünk ugyanis kimondotta, hogy «a házasság tartama alatt történt vétel útján szerzett birtok *tekintet nélkül arra,* hogy a házastársak egyike hozzájárult-e a vételhez és mennyiben, és hogy a vételár ki lett-e és mikor fizetve, közszerzeménynek tekintendő.» 1875. év, szeptember 29—6334. sz. dtv. Továbbá «Azon körülmény, hogy a házasság tartama alatt szerzett vagyon az egyik házastárs pénzével fizettetett ki, a szerzemény közös voltát ki nem zárja.» 1874 évi jul. 20—5841. sz. dtv. A volt úrbéresekre vonatkozólag a közszerzemény jogi természetének meghatározásánál döntő körülménynek csak az tekinthető, hogy a szerzés a házasság alatt történt e. Az, hogy

vajjon a másik házastárs járult-e és mily összeggel az ingatlan szerzéséhez: a közszerzemény megbirálásánál figyelembe nem jöhet. 1881 dec. 5.—6737. sz. dtv.[1]

De ha ez így és nem másként van, ha ez a közszerzemény valódi természete, akkor kérdeznem kell: felruházható a férj azzal, hogy a közszerzemény felett *korlátlanul rendelkezzék!*

A fentebbiekben már utaltunk rá, hogy a férj ily mérvű jogosultsága ellentétben áll a közszerzeményi jog fogalmával; hogy össze nem férő két dolog: elismerni egyfelől, hogy a nő tulajdonostársa a közszerzeménynek, és mégis vitatni másfelől: hogy a közszerzeményi vagyon felett a férj korlátlanul rendelkezik.

Ez kontradikció in adjekto, minő csak kevés létezik.

Mert oly jog, melynek létezése másnak tetszésétől és jóakaratától függ, egyáltalán nem jog. A feleség közszerzeményi jogáról tehát beszélni helyesen nem lehet, ha e jog tárgya felett korlátlanul a férj rendelkezik, ha ezt tetszése szerint megsemmisítheti.

Vagy nem iróniája-e a közszerzeményi jognak, hogy egy színésznőt férje arra kötelezhessen, miszerint művészi játéka díját átadja neki, hogy azzal aztán ő más játékot űzzön? Mert e színésznőnek és minden más nőnek, ki csak feleség, keresete közszerzeményt képez a szó legvalódibb értelmében. Ha már most áll a vagyonérték-elmélet, akkor a férj jogosult is lesz, neje akár könnyen, akár keservesen szerzett keresményét magának átadatni s azt akár okosan felhasználni, akár könnyelműen elharácsolni.

Hát ily körülmények mellett, ily felfogás által, vezérelt és szabályozott jogrend és társadalmi viszonyok közepette, ne csodálkozzunk rajta, ha a 19-ik század nője ki kinéz a családból és mind erősebben sóvárog, sőt törekszik és tesz is, hogy ő is részes legyen a bűvkörben, honnét az ilyféle kényszerrendszabályok kiáradnak.

Bizony absztrakt eszmékért nem szoktak társadalmi har-

[1] Ezen döntvények nem szólnak ugyan kifejezetten a nőről, de nem a férfiról sem. Egyféleképen intézkednek mindkét házasfél irányában. Quod uni justum, alteri aequum.

E nézetet vallja Dr. HERCZEGH is id. m. 33. lapján.

cot vívni, sőt a visszavonás és polgári vér borzasztó árán, még tán politikait sem.

De arra már megtanít a történet, hogy ha az igazság serpenyője egészen egyfelé hajlik; ha ez öröktől fogva létező mérleg felbillenése egész a kenyér szükéig lehat: akkor megszűnik minden költészet s mindegyikünk megérzi, sőt megérti a borzasztó valót, hogy húsból s vérből áll. Meg a nő is, és pedig oly simptomák kiséretében, mintha a hókebel alatt nem csak szerelem honolna, de dúló szenvedélyek is lakoznának.

S e tudat annál élénkebb, mennél többet tett érte, hogy a mérleg kissé felé is fordúljon s annál cselekvéskészebb, mennél inkább rá élesül az esze, hogy voltakép az uralgó osztály is csak ember, habár férfi is.

Ma már nem ott állunk, hol századokkal ezelőtt, sőt csak ott sem, hol egy félszázaddal ezelőtt. S hova tovább megyünk, a tudomány hatása, a művelődés körének mind inkább kiszélesbülése s főleg a munkának nemi különbség nélküli rohamos általánosulása s az ez alapon szerzett szellemi és anyagi függetlenség, mindinkább megteszik ellenállhatlan hatásukat.

Videant consules.

Mert minden törvényhozónak és mindazon bárminevű faktoroknak, melyek e társas mindenség alakítására hatni hivatvák, bölcseség forrása, ennek alfája, de tán omegája is abban van: megérteni az idők jelét és e szerint cselekedni. Nem ellenszegülni botorúl a megtörhetlen áramlatnak, hanem ildomosan élére állani annak, hogy erőszakos megrázkódás nélkül a helyes mederbe tereltessék.

Azon mélyreható, mindinkább érezhető mozgalomnak, melyet «nőemancipació» alatt ösmerünk, üdvös lefolyást kell előkészíteni. És én azt hiszem, hogy nemcsak előkészítjük, de jórészben meg is oldjuk a kérdést, ha a nő jogos igényeit a család körén belül az igazság és célszerűség korlátai között kielégítjük és biztosítjuk.

Mert ha nem vizsgálhatom is tüzetesebben ezen kérdést, mégis úgy látszik nekem, hogy azon igazság, mely szerint kétségtelen, hogy eszmék mozgatják az emberiséget, de a végvonalban mégis minden csak anyag, — e téren sem hazudtolná meg magát.

Hogy a nő, ki ma a behizelgően sima, sokban talán egész a hóbortig menő férfiudvariaskodás látszatos külszíne alatt a dolog komoly valójában nem minden gúnyos keser nélkül kénytelen mégis érezni, miszerint nem hogy a külsőleg kápráztatóan nyujtott felsőbbségtől, de a realis egyenjogúságtól is távol van: mondom, hogy a nő teljesen kielégítve érezné magát, ha exisztenciája az anyagiak terén s itt legméltóbb helyén: a család körén belül, a lehetőség szerint biztosítva lenne.

Hogy önként s fájdalmas utóérzés nélkül lemondana a politikai jogok utáni aspirációkról, melyek után ha ma sóvárog, nem pusztán a dolog ujdonsága ingerének s a hirdető apostolok hangos szavának, hanem főleg a szélsőségekhez való azon szításnak tulajdonítandó, melyet szűl minden elnyomatás.

Hogy abban hagyná a lényével ellentétes téren való szereplést még a próba előtt, bizonyára pedig a nagy próba után. Mert oly működés, mely férfiizmot is ellankaszt, férfilelket is megtör, számára egyebet keservnél aligha teremthet.

E téren már — hála atyáink bölcsességének — nekünk sokkal kevesebb reformra van szükségünk, mint bármely más nemzetnek. [1]

S e reform is, ha tekintem a szélcsendet, mely nálunk ezen kérdésben uralg, nem presszio, hanem az igazság és célszerűség kifolyása volna. Nem kicsikart engedmény, hanem önként nyujtott kedvezmény.

Mert nem állítom, hogy a férj szabad és korlátlan rendelkezési joga az életben tényleg mindig, vagy csak rendszerint is a közszerzeményi vagyon megsemmisítését eredményezné. Távolról sem. Ez annak kimondása volna, hogy minden házasság a férj hűtlenségével, vagy a könnyelműsége által okozott vagyoni tönkremenetellel végződik.

[1] Luzern, Skandinávia, Dánia és Angolország csak a legújabb időben tettek haladást, részint a férji gyámság megszüntetése, részint pedig az által, hogy rendelkezési jogot adtak a nőnek saját keresménye felett. A nő úgy személyi, mint vagyoni emancipálása mind erősebben nyilvánúl a magánjog terén. Modern és legfontosabb fejlődési processzusa pedig a családjognak: a férj és feleség egyenjogusítása felé törekvés. L. Annuaire de législative étrangère. Publié par la société de legislation comparée. Dixième année, Paris 1881. VI. l.

Eltekintve ugyanis a balsors okozta csapásoktól, kettős forrásra vezethető vissza a közszerzeményi vagyon megsemmisülése. [1]

Az egyik, hogy a férj szeretete neje iránt, — már akár a nőben fekvő alapos ok miatt, akár más körülmény folytán kihal s a változott érzelemnek kifejezést enged a vagyonra vonatkozólag is. Elpazarolja a vagyont akár bosszúból, akár mert felzaklatott kedélye folytán reá nézve az többé értékkel nem bír.

Nagyon megengedem, hogy az ezen okból származó vagyonhanyatlás, elenyészés csak ritka. Számos indok ellensúlyozza ezt. Sem a jobb érzésű, sem a magával számot vető férj nem fog e kétségbeesett eszközhöz nyúlni. Előbbi nem, mert valóságos aljas lélek kell hozzá, hogy nején vagyoni tönkretételében álljon bosszút. Utóbbi pedig, mert meggondolja, hogy nemcsak neje vagyonát, de a magáét is pazarolja a közszerzeményben. Az önfentartás vágya és sokaknál a gyermekek jövője elégséges, hogy elvezessen ez esztelen útról. S elvégre van egy szellentyű, melyen a férj változott érzületének szabad folyást engedhet, ha nyűggé lett az örökre kötött frigy: — a válóper.

Ismétlem tehát, hogy a közszerzeményi vagyon megsemmítésének csak ritkán lesz oka a szeretet kialvása, bár az élet mutatja, hogy előjön ez is.

De nem ritka a másik, mely a férj meggondolatlan, léha könnyelműségéből, vagy pedig kellő belátás- és akarat-hiányából származik.

A házassági válóperek bizony nem egy-két esete igazolja állításom valóságát. Engesztelhetlen gyűlölség ugyan az alap, mert ez a törvényes cím, de ha nézzük a gyűlölség indokát, hát látjuk, hogy az a férj vagyonharácsolása. Sőt tapasztalhatjuk, hogy gyűlölség, milyennek azt értjük, voltaképen nem is létezik, az csak köpeny; a valóság pedig az, hogy a feleség csak úgy látja megtarthatónak a nehezen szerzett vagyon felét, ha férjétől elválik.

Én azt hiszem, hogy a jognak segítenie kell ez abnormis állapoton; hogy a jognak kötelessége megvédeni a nőt, vagy

[1] Csak a férj semmisítheti meg a közszerzeményt, mert a vagyonérték-elmélet szerint azt ő kezeli.

legalább eszközt adni kezébe, melylyel magát megvédhesse férjének úgy változó érzülete, mint könnyelműsége vagy értelemgyöngesége ellenében.

Elvégül ZLINSZKY jónak látja a vagyonérték-elmélet álláspontja mellett a régi magyar felfogást felhívni és különösen az ősi javakat szabályozó törvényekre utalni.[1]

Mi sem bír előttem nagyobb súlylyal, mint hogy az unokák fentartsák apáik örökségét, ha az a lezajlott századok dacára megállja az új idők szellemét. A jog terén különösen fontos ez. Mert a jogfolytonosságot, sőt ha századokat nyilvános tévedések megélni nem szoktak, még a helyességnek tényét is, legfőleg pedig az experimentációk hiányát és a siker biztosítékát, szóval mind azt magában hordja, mit józan konzervativizmusz alatt értünk.

Nem pietisztikus érzelgés a régiség iránt, hanem gyakorlati követelmény tehát, hogy némi figyelemmel vigyázzuk meg: vajjon merre felé hajlik e fontos útmutató?

Már mi az *ősi vagyont* illeti, tudjuk, hogy ez az első szerző apáról gyermekeire és így tovább háramlott vagyon volt.

Maga az első szerző szolgálatok (serviciis) és pedig kiválólag a véletlen, a szerencse által oly nagy mérvben uralt had terén végbevitt szolgálatok folytán lett a nemesi birtok tulajdonosává; rítkábban a hazának békés úton tett szolgálatok avagy adásvétel útján.

Az első szerző utódait ellenben a születés véletlene tette az ősi vagyon birtokosává. Eleink azért az ősi vagyont úgy fogták fel. hogy a szerző előd elég szolgálatot tett a hazának, hogy a birtok ne csak saját kezükben, de utódaikéban is megmaradjon; viszont, hogy a gyermek, kinek a szerzésben érdeme nincsen, szállítsa át atyái szerencséjét az unokákra is.

[1] ZLINSZKY IMRE a «*Jogtudományi Közl.*» 166. lapján a vagyon érték-elméletről azt mondja: Ezt vélem úgy az ideiglenes törvénykezési szabályokban kimondott, valamint *a régi magyar felfogás* szerinti elvek következményének. Továbbá, hogy a vagyonérték-elmélettel ellentétes nézet mellett «nemcsak az országbirói szabályokban kimondott s fentebb kifejtett elvvel, hanem a *régibb magyar törvénynyel* ellenkezésbe jövünk, mely az elidegenített *ősi javakat* a szerzeményből visszapótlandóknak rendelte, s csak azt, mi ezen felől felmaradt, tekintette szerzeménynek.»

Díszes és biztos legyen a család vagyoni állása egész azon nemzedékig, a melyig azt az adománylevél megszabja, vagy a meddig azt a másként szerző előd alapító levelében óhajtja.

A faj, egyedesítve mondva, a vérfentartás vágya, az a nemes büszkeség: élni azon utódokban és utódok előtt nemcsak névben, de jólétet árasztó tettben is, valamint a birtokszerzés nehézsége és egyéb szempontok elidegeníthetlenné, csonkíthatlanná, s ha mégis megcsonkíttatott volna, kipótlandóvá, szóval: *ősivé* fejlesztette a birtokot.

Ez volt általában a birtok a középkori felfogásban, ez az ősi vagyon atyáink szemében.

E felfogás teljesen megfelelt az akkori társadalmi viszonyoknak.

Törvényeink értelmében minden nemes ember születésénél fogva katona volt. E személyes katonakötelezettsége, valamint honvédelmi szolgálata banderiumai által s az, mi ezekkel kapcsolatos: áldozat vagyonban, alárendeltjei toborzása és úgy ezek mint saját maga eltartásában a harcmezőn és áldozat vérben saját személye részéről — volt a díj, a melynek árán a nemes ember birtokot szerzett. A minden emberre legbecsesebbért: az életért, azt adott a haza, a mi a földi javak között legbecsesebb volt: földbirtokot.

A mint azonban a társadalmi viszonyok lassanként változtak, akként alakultak át az életnézetek is.

A hadászatot teljesen átalakító újkori találmány s az ezzel kapcsolatos reformok lassanként aláásták a banderiális rendszert.

Már a 18-ik század kezdetén, törvénytárunk tanusítása szerint is, fölényt nyert a hivatásos katonáskodás az úgy személyében, mint banderiumaiban dilettansnak mondható nemesi katonáskodás felett. A hajdani nemes ember méltán nagyrabecsült s ezzel arányban jutalmazott hadiszolgálata vesztett nimbusából, mihelyest megszünt a haza megvédésének egyedüli vagy csak főtámaszáúl is tekintetni.

Mi sem volt tehát természetesebb, mint hogy megszünvén a birtokszerzésnek ha nem is egyedüli, de mindenesetre legfőbb jogcíme: a katonai szolgálat, a nemesi rend priviligiuma lenni, mind inkább megszünik a felfogás is, hogy a nemesi birtok el-

válhatlan — ősi — legyen a nemes családjától. Kiesvén a nemesi rend kezéből a birtok-szerzés eszköze, ezzel kapcsolatosan siklott ki az eszköz korolláriuma: a birtok ősisége vagy más szóval, elidegeníthetlensége is.

Nem akarom állítani, mintha a honvédelem átalakulásában rejlő reform lett volna egyedüli oka az ősiség megbukásának.

Hozzájárult ehhez főleg két más hatalmas tényező, t. i. *az észjogi iskola felvirágzása* s *a nemzetgazdasági forradalom.*

Mindkettőnek, sőt végvonalban az előbb említett átalakulásnak is forrása és alapja a mély észlelődés s az ezen alapuló, minden nagyot teremtő és minden tévhitet leromboló legnagyobb hatalom: a tudomány.

Az észjogi iskola, elősegíttetve a kontinens aránytalanúl túlnyomó népességének a legnagyobb mértékben megérett közérzülete által, mely a kevesebbség kiváltságán nyugvó feudalizmusz lenyűgöző bilincseibe halálosan bele unt, addig nem hallott elmeéllel hirdette minden ember egyenjogúságát.

Ez egyenlőséggel ellentétesnek, az egyén kitűnősége és érdemével vagy érdemetlenségével okozati összefüggésben nem állónak, szóval az osztó igazsággal ellenkezőnek s a beati possszidentesz merő uzurpációjának proklamálta az ezredéves jogfejlődésben gyökerezett, puszta esetlegességen nyugvó *örökjogot.*

Igen természetes, hogy az ostrom nem enyhébb, a csapás nem kisebb, de élesebb és nagyobb volt az örökjognak eternizálásánál egyébnek nem tekinthető ősiségi rendszer ellen.

Az észlelés tárgyává a tisztán emberit tevő észjogi iskola utódjaként jött a *nemzetgazdasági.* Ez az anyagiak terén hirdette a teljes szabadságot és bizonyította, hogy a gazdászati életben, ha egyesekre vagy egész rendekre előnyös lehet is a birtoknak a birtokosok kezéhez láncolása, mégis az összesre, az összesnek az államban kifejezett egységére, káros hatása kétségbevonhatlan.

Csoda-e, ha a kezdetben szórványos tanok, majd a kor legélesebb és leghatalmasabb elméi által gyorsan rendszeressé fejlesztett modern tudományok óriási átalakulást idéztek elő, felfogás és érzésben épen úgy, mint tettleg a gyakorlati életben.

Így előkészítve: életalapjában aláásva, eszmében megtámadva és legyőzve került az ősiség törvényhozásunk elé 1848-ban.

És eltemettetett, megsiratlanúl és zaj nélkül, mint minden, mi túlélte önmagát.

Benső valóságában így végig tekintve az ősi vagyonon, nem nehéz felvetni a kérdést, hogy mi ezzel szemben a mai jogunk szerinti *öröklött vagyon?*

Semmi egyéb, mint a birtok megkötését elvető és a birtokkal való rendelkezési szabadságot biztosító elven nyugvó vagyon.

Eltekintve azon korlátozástól, melyet törvényeink értelmében azon erkölcsi kötelezettség von maga után, melylyel a vér vérének tartozik, az öröklött vagyon, egyéb tehető különbségeken kívül, főleg a minden tulajdonos által szabadon elidegeníthető vagyon.

Már most kérdem, hol van az okozati összefüggés abban, hogy az egész más elven nyugvó, elévült ősi vagyont az öröklött vagyonnal egy kalap alá vonva, hivatkozunk az ősiséget szabályozó törvényekre és állítsuk, hogy mert az ősi vagyont, ha az az örökös által megcsonkíttatott, törvényeink a szerzeményből helyre pótlandónak határozák: annálfogva az öröklött vagyon is kiegészítendő, mert különben ellenkezésbe jövünk régi törvényeinkkel.

Én oly törvényt, melylyel a vagyonérték-elmélettől eltérő s a megcsonkított öröklött vagyont kiegészítendőnek nem tartó nézet összeütközésbe jönne, az ősiséget eltörlő 1848. évi törvény óta nem ismerek.

Kérdem továbbá, hogy hol a ráció, miszerint az oly szabad vagyont, minő az öröklött vagyon, pótoltassuk, ha az csorbát szenved, s különösen hol, hogy e pótlás a közszerzeményből, tehát nem egyedül s nem mindig csak a csonkító keresményéből történjék?

Ily eljárást még az utódok méltán védett érdeke sem tesz szükségessé.

Mert a gyermekek *édes,* vagyis vérszerinti szüleik után a közszerzeményben való törvényes öröklés által a nélkül is mindig; félvér, vagyis *mostoha* szülék fennforgása esetén pedig az édes szüle után felerészben biztosan, a mostoha szüle után pedig — hacsak ez a szónak a mindennapi életben vett értelmében valóban nem mostoha — rendszerint hozzájutnak az

öröklött vagyonhoz, a mennyiben az a közszerzeménybe fordíttatott. Ha pedig nem ide fordíttatott, hanem elpazaroltatott az örökölt vagyon, akkor az örökösök igénye, ha csak a törvény engedte biztosítási jogukkal nem éltek, már a pazarlás tényével megszünt. S nagyon igazságtalan volna, hogy az örökösök virtualis joga az által nyerjen realis alapot, miszerint a takarékos házasfél közszerzeménye az eltünt öröklött vagyon helyére lépjen.

Áttérek azon további kérdésre s illetve ellenvetésre: vajjon csakugyan a régi magyar jog szellemének felel-e meg ma a vagyonérték-elmélet másik sarktétele, a mely szerint a férj a közszerzemény felett korlátlan rendelkezési joggal ruháztatik fel.

E kérdés eldöntése mindenekelőtt szükségessé teszi jogtörténelmi vizsgálását annak, hogy miként szabályozák törvényeink a közszerzeményt s melyek voltak az ekként szabályozás indokai?

A rendi különbség, vagy jobban: az egyes rendeknek államjogilag különböző helyzete s különösen a nemesi rendnek közjogi állásából folyó gazdászati előnye kétségkívül döntő befolyást gyakorolt e jogintézmény nem egyöntetű szabályozására.

Hármaskönyvünk III. rész, 29. cím. 2. §-ának[1] világos rendelkezéséből tudjuk, hogy *a nem nemes házastársak* — ide számíttatván a városi polgárok is — közszerzőknek tartattak *minden vagyonra* nézve, melyet a házasság tartama alatt szereztek.

A *nemes rendűeknél* ellenben már előtérbe lép a *vagyon minéműsége.*

Ingóságokra s mindarra nézve, mi régi jogunk szerint az ingóval egy jogi tekintet alá esett (nem több mint 50 lóból álló ménes, zálogos birtok), kétséget nem szenved, hogy a nemes házastársak szintén *közszerzők* voltak.

Tanusítja ezt a hk. 19. címe,[2] mely szerint az ingók ép úgy megilletik a nőágat mint a fiágat.

[1] L. 1. jegyz.

[2] Hk. 19. c. Ellenben a pénzen vett birtokjogok miért illetik úgy a nőágat, mint a fiágat?

Mond, azért, mert a pénz ingó tárgyakhoz számíttatik; az ingó javakból pedig, akár atyaiak, akár anyaiak legyenek, mind a fiak, mind

Felhozathatik ugyan e cím ellen, hogy ez általában a *nőágról* és nem *feleségről* intézkedik, hogy ebben a nővéreknek fivéreik iránti jogviszonya van szabályozva s nem a feleség közszerzeményi joga.

Ezzel szemben utalok a hk. 18. címére, mely felirata szerint szintén nem a közszerzeményről s nem is a feleségről, hanem arról szól, hogy a «szolgálattal szerzett birtokjogok miért nem illetik a nőágat?» s mégis a planum tabulare döntvényei a nemes feleségnek a szolgálattal szerzett birtokokban való közszerzői minőségének megtagadását leginkább e címre alapítják.

Egyébiránt teljes bizonyítékot szolgáltat a hk. I. r. 101., 102. címe és az 1687. évi 11. tvck.

A hk. I. r. 101. címe [1] «a férjnek feleségével való házassága alatt gyűjtött vagy vett», tehát közszerzeményi méneséről rendeli, hogy az, a mennyiben 50 darabnál nem több, egyenlően osztassék el férj és feleség közt.

Indoka ennek régi jogunk azon sajátos felfogása volt, hogy a ménes, ha 50 lónál kevesebből állt — ingónak, ha pedig többől állt, — ingatlannak tartatott [2] s épen ezért, előbbiben a feleség férjével feles volt, utóbbiban ellenben nem.

Nemcsak intézkedésében, de kifejezett szavaiban is határozott a hk. I. r. 102. címe. [3] Ez feliratában is a házasság alatti

a lányok egyenlő részt kapnak, következőleg ily pénzen szerzett birtokokból és birtokjogokból is (mely pénzből ugyanis atyjok és anyjok halála után a leányoknak is részesülni kellett volna) a leányoknak illető rész adatik.

[1] Hk. I. r. 101. c. Továbbá az is megjegyzendő, hogy ha a férjnek feleségével való *házassága alatt* gyűjtött vagy vett ménes lovai ötvenen alul vannak, egyenlően fognak köztük elosztatni.

[2] L. Zlinszky id. m. 667. l.

[3] HK. I. r. 102. c. Továbbá azt is tudni kell, hogy habár a férj házassága alatt birtokokat s birtokjogokat szerzett is, és felesége nevét a felvalló levélbe be nem iktattatta, ily (bár vett) birtokokból és birtokjogokból az asszonynak maga számára rész nem jut. 3. §. De ha a meghalt férj bármely időben, t. i. házasság előtt vagy alatt lekötött záloggjogokat hagyna halála után, ha szintén *a feleség s mindkét nemű örökösök* neve a lekötő és záloglevélben nem foglaltatnék is: mindazáltal

szerzeményekről szól. S míg az ingatlanból álló szerzeményektől megtagadja a közszerzeményi minőséget, addig a 3-ik szakasz a zálog címén birt ingatlan iránt akként intézkedik, hogy az egyenlően osztassék meg a feleség, fiak és leányok vagy osztatlan testvérek közt.

A 4. §. ezen intézkedést azzal indokolja, hogy a zálogos birtok visszaváltathatik, mely esetben a zálog pénzzé lesz, a pénz pedig ingó dolog.

Hogy a feleségnek a zálogos birtok iránt itt biztosított jog közszerzeményi és nem örökjogon nyugszik, azt bizonyítja a mondottakon kívül az is, hogy e cím kifejezetten említést és különbséget tesz a feleség és mindkét nemű örökösök között, a feleséget tehát nem tekinti örökösként osztozónak.

Épen a hármaskönyv idézett címeinek azon félremagyarázhatatlan rendelkezése, hogy a nemes feleség az ingóknak felerészben *közszerzeményi jogon* volt tulajdonosa, a másik felerészben pedig *örökösödés útján* lett tulajdonosává, [1] mihelyest a férj gyermek és végrendelet nélkül húnyt el, indította törvényhozásunkat az 1687. évi 11. tvc. megalkotására.

E törvénycikk [2] a viszonosság elvéből indulva ki, rendeli, hogy ne csak a feleség örökölje a gyermek és végrendelet nélkül elhunyt férj minden ingóit, hanem a férj is a hasonló viszonyok között elhalálozott feleségeéit.

Nem nehéz belátni, hogy ha a nemes feleség a hármaskönyv értelmében közszerzői tulajdonosa nem lett volna az ingó vagyon felének, hanem az egészen a férjet illette volna, akkor nem forgott volna fenn ok az 1687. évi 11. tck. hozatalára s

a feleség, fiak és leányok vagy osztatlan testvérek közt más ingó javak szerint egyenlően fognak elosztatni.

[1] Hk. I. R. 98. c. 3. §. Mindezek (t. i. gyermekek és osztályos testvérek) pedig nem lévén, nemcsak azok, hanem minden ingó javak (mint már előrebocsáttatott) annak özvegyére (ha csak tán azokból a férj végrendeletet nem tett) szállanak.

[2] 1687. évi 11. t. c. Továbbá az egyenességgel megegyezőnek nem látszik, hogy a férj után minden általa zálogcímen bírt és szerzett birtokok, valamint annak bárminemű és fajúnak találtató ingó javai, a hk. 98., 99. és 102. címeinél fogva, életben lévő feleségére háruljanak.

1. §. Kölcsönös és viszonos legyen az öröklés — id ipsum conjugali quoque unione, ex aequo exposcente.

egyáltalán szükségtelen és értelem nélküli (sine ratione legis) lett volna a hitvestársi kölcsönös örökösödést megállapító 1687. évi 11. tck., mert *senki* (férj) *sem lesz örökös saját* tulajdonában.

Egész másként áll a dolog az *ingatlan* szerzeményre.

Mert bár a hármaskönyv több ízben (19. c., 48. c. 5. §., 102. c.) különbséget tesz a *pénzen szerzett* s a másként szerzett birtok közt, s bár a 19. cím helyt látszik engedni azon — különben a dolog természeténél fogva igen közel fekvő — feltevésnek, mintha a hármaskönyv a pénzen szerzett ingatlanban is elismerte volna a feleséget közszerzőnek; mégis a 102. cim [1] határozott és világos rendelkezése mellett alig szenved kétséget, hogy a nemes feleség sem a pénzen, sem az egyébként szerzett ingatlanban közszerzőnek nem tekintetett.

Ekként lévén régi jogunk szerint a közszerzeményi jog szabályozva, tévesnek tartjuk íróink [2] azon tanítását, mintha a nemes asszonyok, *tekintet nélkül a javak mineműségére, törvény alapján* közszerzőkül volnának tekintendők a következő esetekben:

1. «Ha a közszerzemény eredeti állapotában marad a férj haláláig, s halál esetére a férj semmi rendelkezést nem tesz.» Mert mihelyest elismerjük, hogy a férj halál esetére kénye szerint rendelkezhetik valamely dologról, azonnal fel kell adnunk azon dolog közszerzeményi voltát s a feleségnek fentírt jogosultságát nem vehetjük egyébnek *váromány*i jognál; mivel a közszerzeményi jog sohasem nyugodott s jogi természeténél fogva nem is nyugodhatik a férj önkényének ingatag alapján.

2. «Ha a feleség közszerzősége házassági szerződésben», vagy:

3. «Ha a szerzési okiratban lett kikötve, illetve kitüntetve.» Világos, hogy mindkét esetben előleges megállapításon nyugvó

[1] Hk. I. R. 102. c: Továbbá azt is tudni kell, hogy habár a férj házassága alatt birtokokat és birtokjogat szerzett is és felesége nevét a felvalló levélbe be nem iktattatta: akkor ily (bár vett) birtokokból s birtokjogokból az asszonynak maga számára rész nem jut.

2. §. . . . Mert ki örökjoggal kíván feleségének kedveskedni, igyekezzék annak nevét a vétel és felvallás sorába iktatni.

[2] L. Dr. Wenczel Gusztáv id. m. 365. l., Dr. Herczegh id. m. 38. l., Zlinszky id. m. 549. l.

szerződési közösség, de nem közszerzeményesség ex lege forog fenn. Az íróink által e helyütt idézett döntvény div. suc. 39. is azzal indokolja e rendelkezést: quia pacta paciscentibus legem ponunt.

4. «Ha a szerzemény alapja a nő vagyona volt.» Ez esetben a feleség beruházott értéke megtérítendő, de nem közszerzeményi, hanem volt tulajdoni jogánál fogva. S ha a planum tabulare itt idézett döntvénye (div. suc. 58) a feleségnek nem pusztán a beruházott értéket, hanem a szerzemény felét rendeli kiadatni, ez még nem bizonyítja azt, mintha a beruházás közszerzővé tette volna a nemes feleséget, mert e döntvény szerint, nem is tekintve a felhozott egyéb körülményeket, főleg azért volt a feleség közszerző: quia ipse testator jus coaquisitionis in testamento agnoverit.

Dr. Herczegh Mihály tovább is megy s azt állítja,[1] hogy a fentebb elősorolt eseteken kívül is a nemes feleséget *közszerzősége folytán egyáltalán tulajdonjog* illeti a házasság alatti *bárminemű szerzeményekre* nézve.

Ezen állítást sem törvényre, sem a főszerző, (principalis aquisitor) — nem mint mondatik a törvényben, — de a döntvényekben (de causis ad inv. 1., de causis ad obl. 4., div. succes. 11., 30., 39., 44., 58.) előjövő elnevezés körül fűzött okoskodásra alapítani nem lehet.

És nem állapítja meg a nemes feleség egyáltaláni közszerzőségét azon érvelés sem, «hogy a feleség is érvényesen *végrendelkezhetett* a szerzemény feléről, ha a végrendelkezéshez a férj is hozzájárult.»

Mert ha a tulajdonjog s következve a közszerzemény mellett, a róla való végrendelkezhetés tanuskodik is, mindazáltal erre csak a teljesen szabad, nem pedig a férj hozzájárulásától függő végrendelkezés alkalmas. A cselekvési képességgel bíró tulajdonosnak ahhoz, hogy tulajdonáról végrendelkezhessék, senki jóváhagyására nincs szüksége és tett végrendeletét másvalaki ellenkezőleg intézkedő végrendelettel meg nem semmisítheti; holott a nemesi rendnél a férj, feleségének az ingatlan iránt tett végrendeletével ezt tehette (dec. de caus. ad. inv. 1.).

[1] L. Dr. Herczegh id. m. 39. l.

Valamint az sem, hogy a végrendelet nélkül, de gyermek hátrahagyásával elhunyt férj után a közszerzemény egyik fele egészen az özvegynek jut.

Mert a nemes feleség igénye ily esetben nem az idl. törv.-szabályokon, hanem az I. R. 99. c. 2. §-án [1] alapszik. E cím pedig csak ingók iránt intézkedik, s nem is közszerzeményi, de örökjogi címen, — már vajjon felében, vagy csak egy gyermekrészben-e? — vitás lehet, — konkurrál az özvegy a gyermekekkel. Azon argumentacio a kontrario tehát, hogy mert hitvestársi öröklésnek csak gyermek hiányában van helye, s miután az adott esetben gyermek van és mégis örököl az özvegy, ennélfogva kell hogy tulajdonjoga lett légyen az özvegynek a reá 'jutott tárgyakhoz, itt helytelenűl alkalmaztatik.

A mondottakból látszik, hogy a *nem nemes rendűeknél a feleség mindenben, a nemes rendűeknél ellenben csak az ingóságokban közszerző.* Ennél tovább menni sem a hármaskönyv, sem a döntvénytár nem enged. De nem is szükséges. Nem, még a rendelkezési jog kérdésére nézve sem.

Mert annak, hogy a nemes feleség az ingatlanban nem volt közszerző, alapos oka az volt, hogy a hk. I. rész 18. címe szerint «Magyarország az alávetett részekkel egészen ellenségek közé s torkába lévén helyezve, mindenkor karddal s fegyverrel oltalmaztatik és védetik; a birtokot s birtokjogokat is őseink közönségesen katonai szolgálattal s vérontással szerezték s most is úgy szokták szerezni. Nők pedig és leányok fegyverrel katonáskodni s azzal ellenséggel vívni nem szoktak s nem is tudnak s ez okból nem illetik a birtokok a nőágat.»

Sőt a 19. cím szerint még «a *pénzt* is legnagyobb munkával és felettébb való vérontással szokták szerezni és gyűjteni.»

Ily életviszonyok mellett természetszerű lett volna, ha hármaskönyvünk az oly túlnyomóan főszerző férjet kifejezetten korlátlan rendelkezési joggal ruházta volna fel.

Dacára ennek hármaskönyvünk csak a férj halálesetre

[1] Hk. I. R. 99. c. 2. §. Azután pedig a meghalt férjnek minden ingó javai, bármi néven neveztessenek, annak felesége, fiai és leányai között közösen felosztatnak, s annyi része, a hány még ki nem osztott vagy ki nem hasított személy van a házban, elkülöníttetik s mindegyiknek a maga része kiadatik.

tett rendelkezését szabályozza olyképen, hogy az a feleség kárára ne váljék, vagyis hogy a végrendelet a közszerzemény felénél többről ne intézkedjék (III. r. 29. cím 2. §., I. r. 101. c. 2. §.), a házasság tartama alatti, *élők közötti rendelkezésre* nézve ellenben nem tartalmaz intézkedést.

Megvonva már most a következtetést, ha figyelembe veszszük azon óriási átalakulást, melyet négy évszázad társadalmi viszonyainkban előidézett; nevezetesen ha látjuk, hogy a nő ma a gazdasági életben a férfival jórészt egyenlő kereső tényezővé küzdötte fel magát; ha másrészt nem tévesztjük szem elől azon tagadhatatlan észleletet, hogy napjainkban felfogásunk a nőről, a női hivatásról tisztultabb és nemesebb, mint volt századokkal ez előtt: akkor kérdeznem kell, vajjon ma régi jogunk szellemében járunk-e el, ha a férfit a közszerzemény felett korlátlan rendelkezési joggal ruházzuk fel, mikor azt kifejezetten még régi jogunk sem tette?

Ellenkezőleg én azt hiszem, hogy a nők iránt mindenkor oly lovagias hazai jogunk szelleméhez csak akkor vagyunk hívek, hogy jogunk hézagát a közszerzeményi jog terén ma csak akkor pótoljuk az ős felfogás szellemében, ha a feleség részére, a férj rendelkezési jogának korlátozása által, a szükséges védelmet biztosítjuk.

b) **Tulajdon-elmélet.**

Sarkellentéte a vagyonérték-elméletnek a gyakorlatban kifejlett másik elmélet, melyet *tulajdon-elméletnek* lehetne nevezni. Pártolója íróink között nincs, hívei kizárólag a gyakorlat szakemberei. [1]

Ezen elmélet szerint: «*mindazon vagyon, mely a házasság alatt szereztetett, közszerzeményt képez, s ebből a házasság előtt megvolt vagy a házasság tartama alatt öröklött vagyonérték csak abban az esetben vonható le, ha bebizonyíttatik, hogy a szerzemé-*

[1] ZLINSZKY a «*Jogt. Közl.*» 166. lapján ugyan azt állítja, hogy ezen elmélet leginkább el van terjedve; de ha a döntvényekből s különösen igényperbeli praxisunkból következtetést vonunk, az ellenkező látszik igazoltnak.

nyes javakba beruháztatott.» [1] (Legf. itsz. dtv. 1876. jan. 28. 885. sz. «Készpénzbeli öröklött vagyonok értékének a szerzeményből leendő kifizetése csak abban az esetben rendelhető el, ha *beigazoltatik*, hogy az öröklött vagyon a *szerzeménybe beruháztatott.»* [2]

Miután pedig kétségtelen, hogy a feleség a közszerzemény felének már a szerzés pillanatától kezdve tulajdonosa, annálfogva joga van, hogy a tulajdonjog fogalmában fekvő jogosítványokat *a közszerzemény felére már a házasság tartama alatt gyakorolja*. (Legf. itsz. dtv. 1872. november 10. 8656. sz. «*Tényleg el nem választott házastársaknak* is van joga *a vagyonközösség megszüntetését* kérni; mert azon körülmény, hogy a tulajdonos-társak házassági viszonyban vannak: a vagyonközösség megszüntetését, illetőleg *tulajdoni joguknak* ily irányban való szabad gyakorlatát nem gátolhatja. Természetben fel nem osztható vagyon, a vagyonközösség megszünte esetén, árverés útján adandó el és a befolyt vételár a tulajdonrészek arányában felosztandó.»)

E jog folytán megilleti a feleséget, hogy *a közszerzemény felét birtokba vegye és használja*, s ezen joga még akkor is érvényesíthető, ha a közszerzeményt egészen a férj birtokolná is. («A házasfelek mindegyike *a házassági viszony tartama alatt is* jogosítva van a házasság alatt szerzett s így közszerzeménynek vélelmezendő vagyonból reá eső *felerész birtoklására és használatára*, még abban az esetben is, ha a kereseti ingatlanság nincs

[1] L. Zlinszky id. műv. 540. l. A közszerzemény kiszámítása céljából, egyéb segédeszköz p. o. a házasság megkötésekor készített leltár hiányában, a tulajdon-elmélettel egybevágó jogvélelmet állít fel a *bajor jog*. L. Neubauer: d. in D. g. E. c. m: 100. l. Ugyanígy a *maltai* törvény. L. Neubauer: d. e. G. d. A. c. m. 151. Az osztrák jog szempontjából ugyanily vélelmet állít fel Nippel Ferenc Xavér: *Erläuterungen des allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuches*. Grätz 1833. VII. köt. 488. l.

[2] Az idézett döntvény csak *készpénzben* öröklött vagyonról szól. E körülmény azonban nem zárja ki, hogy a döntvény szerint is ugyanezen elv álljon a másnemű vagyonról is; teljesen tetszésétől függvén a házastársnak — mint már fentebb kimutattuk — nem készpénzbeli külön vagyonát pénzbelivé átváltoztatni.

a felek nevére telekkönyvezve és kizárólag az egyik fél által birtokoltatik.» Döntvénytár XIII. foly. 108. l.).

Sőt nem szenved korlátozást a feleség közszerzeményi jogának gyakorlása akkor sem, ha a közszerzeményi ingatlan tulajdonosaként a telekkönyvben *egyedül a férj* van kitüntetve. («Azon körülmény, hogy a házasság tartama alatt szerzett ingatlan vagyont az egyik házastárs saját nevére iratta, a másik házastárs közszerzeményi jogára s tekintve ennek érvényesítésére kihatással nincs.» *Dtár.* XIII. 1. 2. «A nőt a közszerzeményi vagyonra vonatkozólag a kiigazítási kereset megindításában nem gátolja azon körülmény, hogy közte és férje között a házassági kötelék nincsen felbontva.» Legf. itsz. dtv. 1874. ápril 5. 2241. sz.).

Különben pedig a feleség nem köteles megtűrni, hogy az ingatlan közszerzemény egyedül a férj nevére telekkönyveztessék. («Közszerzemény címén a házastárs a telekkönyv kiigazítását a házassági viszony fenállása alatt is követelheti.» *Döntvénytár* XII. 103.).

Általánosságban megjegyzem, hogy a tulajdon-elméletre vonatkozó döntvények helyt adni látszanak a kételynek az iránt, vajjon azok *minden, vagy pusztán csak az ingatlan közszerzeményre* vonatkoznak-e? Továbbá, vajjon a közszerzemény *tetszés szerinti elidegeníthetését* is, avagy csak annak *birtoklását és használatát* állapítják-e meg?

Hogy az idézett döntvények nemcsak analogia folytán, de kifejezetten is *mindennemű* közszerzeményi vagyonra vonatkoznak, az kitűnik abból, hogy a döntvények «*közszerzeményi vagyonról*» szólanak, mely fogalom alá pedig mindennemű dolog és jog egyaránt tartozik.

Hogy pedig a *vagyonközösség megszüntethetésében*, más szóval, a közszerzemény megoszthatásában, valamint az ekként elkülönített vagyon *szabad használatában*, az *elidegeníthetés joga* is ki van mondva, az kitűnik abból, hogy ha egyszer a közszerzemény megosztását a házasság tartama alatt megengedjük, akkor ezzel *kizárólagos hatalmat* adunk a házastársak mindegyikének oly vagyon felerésze felett, melynek egésze őket már kezdettől fogva közös tulajdonjoggal illette. Hogy a tulajdonjog a közszerzemény osztatlan állapotában egyik házasfél által sem

gyakorolható szabad tetszés szerint, annak oka ép a vagyonközösségben, más szóval mindkét házasfélnek a közös vagyon iránti jogában rejlik.[1] Ha tehát a tulajdonközösség megszünik, vagyis a közszerzemény megoszlik, nincs ok rá, hogy a tulajdonjogot a maga fogalmi jelentőségéből kivetkőztessük, kiszakítván belőle a szabad elidegeníthetés jogosítványát; mert ekkor a megosztott vagyon közszerzeményi jellegét már elvesztette. Azon felfogás, mely a közszerzeményes vagyonnak szabad tetszés szerinti eladhatását a házasfelektől még a megosztás utáni időre is elvitatná, a közszerzeményt a szerzőkre nézve holt vagyonná tenné. De ki van mondva a megosztott közszerzemény elidegeníthetése a *szabad használat* megállapításában is. Mert a közszerzemény használata nem *idegen* dolognak, hanem *saját* dolgunknak használata. Ez alatt tehát nem érthetik úgy, miként az idegen dolgokon gyakorolt jogoknál, pl. a használat vagy haszonélvezet szolgalmánál, csak a jog: a dolgot birlalni és hasznát húzni; hanem a megosztott közszerzemény használata alatt értenünk kell mindazon jogot és módot, a melylyel azt egyáltalán előnyünkre fordíthatjuk, ha mindjárt az az állag elidegenítésével jár is. Saját dolgunk használatának joga magában foglalja a dolog megsemmisíthetését is, szóval a korlátlan rendelkezést. Egészben véve Zlinszky is így fogta fel ez irányú praxisunkat.

A tulajdon-elmélet a fentebbiek szerint annak közelebbi meghatározása, kiszámítása végett: hogy mi tekintessék a házastársak összes vagyonából közszerzeménynek, nem tartja szükségesnek a közszerzemény közelebbi körülírását, vagyis inkább új definiálását, mint teszi azt a vagyonérték-elmélet; hanem szigorúan az adott fogalommeghatározáshoz tartja magát.

És mert láttuk, hogy szerzés alatt a dolog természeténél fogva nem értetik az, ha valamely házasfél külön vagyona más vagyon szerzésére fordíttatik, ha tehát a megvolt érték csak átváltozik, de valóban nem szaporodik; annálfogva a tulajdon-

[1] Sőt a közszerzemény egészen sajátos természetére való utalással mi arra is rámutattunk, hogy a közszerzeménynél a megoszlás előtt az eszményi felerész felett sem rendelkezhetnek a házastársak akként, mint tehetik azt a tulajdontársak az őket illető eszményi részekre nézve a közönséges tulajdonközösségnél.

elmélet, a közszerzemény fogalmához képest, a házasság tartama alatt került vagyonról nem állítja, hogy az feltétlenül és mindig közszerzemény, hanem megengedi, hogy az ne vétessék annak, ha bizonyíttatik, miszerint a házasság alatt került vagyon nem növelte a közöst; mivel az voltakép nem egyéb, mint a levonandóul elismert külön vagyonnak a közszerzeménybe beruházása. Ebből kifolyólag a közszerzemény felállított fogalmát, mely szerint alatta a házas együttélés tartama alatt szerzett vagyon értetik, nem állítja oda megdönthetlen axiomaként (prezumcio juris et de jure), hanem azt *egyszerü jogvélelemnek* (prezumcio juris) veszi, mely az ellenkező bebizonyítását eltűri. Bár a fősúlyt a szerzés *idejére* fekteti, a szerzés *alapját* sem hagyja figyelmen kívül. Számol a tényleges jog- és életviszonyokkal s ennélfogva elismeri, hogy a házastársak a házasság tartama alatt nemcsak együttszerzett értékükön, hanem külön vagyonukon is szerezhetnek s tényleg szoktak is szerezni új vagyont. Csakhogy megkívánja, hogy a szerzésnek utóbbi módon történte, vagyis *a külön vagyonnak a közszerzeménybe való beruházása bizonyíttassék, ne pedig vélelmeztessék.*

A közszerzemény közelebbi meghatározásánál voltakép a vagyonérték-elmélet is egy jogvélelmet vagy inkább jogi axiomát állapít meg. De míg ezen elmélet jogvélelme azon helytelen feltevésen alapszik, hogy a külön vagyon a közszerzeménybe *mindig* beruháztatik, addig a tulajdon-elmélet *csak akkor* tekinti a beruházást megtörténtnek, ha az valóban úgy is van, vagyis ha bizonyíttatik.

A vagyonérték-elmélet tehát egy helytelen tételt *megdönthetlen jogi axiomaként* állít fel; ellenben a tulajdon-elmélet egy sokkal helyesebbet is csak megdönthető jogi vélelemként.

A vagyonérték-elmélet egészen mereven állítja fel azon elvet, hogy a külön vagyon az összes vagyonból mindig levonandó, s a mi e levonás után fenmarad, az képez közszerzeményt. Legalább én az általános tétel csak olyforma enyhítését sem olvastam sehol, hogy a külön vagyon ne vonassék le az egész vagyonból akkor, ha bizonyíttatik, hogy a közszerzeménybe be nem ruháztatott, hanem tulajdonosa által elköltetett. Ily koncesszió a vagyonérték-elmélet axiomáját szintén jogvélelemmé változtatná, mely az ellenkező (t. i. a külön va-

gyon-elköltés) bebizonyítását megengedné. Ám én még e koncesszio mellett is helyesebbnek kell hogy tartsam a tulajdonelmélet vélelmét.

A vagyonérték-elmélet vélelme (a külön vagyonnak a közszerzeménybe valóban megtörtént beruházása) ugyanis két alakban tűrné meg az azt megdöntő ellenbizonyítást.

Igenlegesben: ha azt kivánjuk, hogy a külön vagyon levonása által a közszerzeményben megrövidített házasfél azt bizonyítsa, miszerint házastársa külön vagyonát *elpazarolta* s ennélfogva a külön vagyon előzetes levonásának a közszerzeményből helye nem lehet. Fentebb láttuk, hogy a károsító házasfél ezen bizonyítást lehetetlenné teheti panaszló házastársa ellenében.

Nemlegesben: ha azt kivánjuk, hogy a megrövidített házastárs azt bizonyítsa, miszerint házastársa a külön vagyont a közszerzeménybe *be nem ruházta.* Perrendelv, hogy nemleges körülményt bizonyítani nem lehet.

Ennélfogva oda jutunk, hogy még ha jogvélelemmé változtatjuk is a vagyonérték-elmélet jogi axiomáját, akkor is rendszerint csak az lesz közszerzemény, ami a külön vagyon levonása után fenmarad.

A tulajdon-elmélet ellenben tényleges körülmény bebizonyítását kivánja: azt t. i. hogy a külön vagyon a *közszerzeménybe beruháztatott.*

A peres eljárás alaki szempontjából tehát a tulajdonelmélet kifogásolhatlan.

Az már most a kérdés, vajjon anyagilag helyes-e, más szóval, *lehet-e azt bizonyítani, hogy a külön vagyon a közszerzeménybe beruháztatott?*

A felelet nem könnyű és bővebb megvilágítást igényel. Előrebocsátom, hogy a külön vagyon beruházása a közszerzeménybe történhetik:

1. úgy, hogy a külön vagyonon adás-vétel vagy csere által új vagyon szereztetik, már történjék aztán az új vagyon cseréje vagy vétele egészben vagy csak részben a külön vagyonon (tágabb értelemben vett beruházás, voltakép *átváltoztatás);*

2. úgy, hogy a külön vagyon a közszerzemény jövedel-

mezőbbé, használhatóbbá stb. tételére fordíttatik (szorosabb értelemben vett vagy *tulajdonképeni beruházás).*

A feltett kérdés megoldása már most attól függ, hogy miként fogjuk fel a beruházás bizonyítását s hogy a beruházás ténykörülményeire nézve mikor tekintsük a bizonyítékot helyreállítottnak?

Ha úgy, mint azt Zlinszky véli, hogy t. i. a beruházást állító házasfél azt köteles bizonyítani, hogy külön vagyona, *mely egyes közszerzeményi javakba* fektettetett be, vagyis ha a beruházást nem a közszerzeményre, mint *dologösszeségre* általában, hanem az ezen összfogalom alatt értett egyes dolgokra vonatkoztatjuk: akkor igaza van Zlinszkynek, hogy az így értelmezett, mondhatni speciális beruházás-bizonyítás [1] a gyakorlatban sok nehézséggel van összekötve, sőt lehetetlen és igazságtalan is.

Igen nehéz a speciális beruházási bizonyítás még a legegyszerűbb esetben is, t. i. ha a férj állítja, hogy külön vagyonát a közszerzeménybe beruházta. Mert, hogy fogja azt a férj csak tudni is, annál kevésbbé pedig bizonyítani, hogy a házasélet évein, igen gyakran évtizedein keresztül folytatott gazdálkodás alatt a szerzett vagyon egyes alkatrészei mily vagyonon: vajjon az ő, vagy neje külön vagyonán, avagy ép a közszerzeményen szereztettek-e?

Pedig a férj kezeli a közszerzeményt s így ha irányában elvben per abszolute nem is lehetetlenség, de azt hiszem, hogy a mindennapi életre való tekintettel mi bizvást kimondhatjuk, miszerint képtelenség a beruházás ilyféle bizonyításának megkivánása.

Azonban a feleség már nem közszerzeményi vagyonkezelő, hát hogy tudja ő azt, hogy a közszerzeménybeli egyes javak mily pénzen s mily módon vétettek. Itt már lehetetlenséggel állunk szemben.

De nincs különben akkor sem, még pedig mindkét házasfélre nézve egyaránt, ha a gazdálkodás kizárólag oly dolgokkal

[1] Zlinszky id. műv. 542. l. 2. jegyzetében felhozott példákban és esetekben a beruházás-bizonyítást így fogja fel.

történik, melyekbe más dolgot, pl. pénzt pénzbe a szó materiális értelmében beruházni nem lehet.[1]

Végül igazságtalanságra is vezethet a beruházás-bizonyításnak jelzett felfogása. Mert ha azon közszerzeményi vagyon, melybe a külön vagyon beruháztatott, eladatik és más szereztetik, úgy az újonnan szerzettről már nem lehet állítani, hogy abba külön vagyon beruháztatott és következéskép abból a külön vagyon értékét levonni sem lehet, vagyis az ily vagyon egészen közszerzemény lesz.

Mindezek figyelembe vétele engem nem arról győz meg, hogy a beruházást bizonyítani nem lehet, hanem arról, hogy a beruházás bizonyításának ZLINSZKY által értelmezett, hogy úgy mondjam egyedien-anyagi (specifiko-materiális) felfogása az, a mi képtelenség. S mert valamit ad abszurdum vezetni még nem egyenlő annak abszurditásával, ép azért én azt hiszem, hogy a beruházás-bizonyítást másként is lehet, sőt másként kell felfogni, mint azt ZLINSZKY teszi.

Én úgy vélem, hogy a külön vagyont a közszerzeménybe beruházottnak kell tekinteni, mihelyt igazoltatik, hogy a *külön vagyon közszerzemény szerzésére fordíttatott.*

Azon kérdésre már most, hogy *mikor tekintessék ez megtörténtnek?* mindenesetre cinozuraul szolgáló általános szabályt felállítani nem lehet. Nem azon okból, mivel a házasfelek helyzete a közszerzeménynyel szemben nem egyforma; minthogy a házasság alatt a közszerzeményt *csak a férj* kezeli.

Ha egy harmadik, a házasfelektől különböző személy kezelné a közszerzeményt, akkor nem volna nehéz azon szabály felállítása, hogy a külön vagyon beruházottnak vétessék, mihelyt azt tulajdonosa ama harmadik személynek átadta. Minthogy azonban ennek helye nincs, annálfogva csak *a feleségre nézve fogadhatjuk el azt szabályként, miszerint külön vagyona beruházottnak tekintessék, mihelyt azt férjének gazdálkodás végett átadta.*

[1] L. a ZLINSZKY id. műv. 542. l. 2. jegyzet utolsó pontjában felhozott esetet, mely világosan mutatja, hogy ZLINSZKY a beruházást nem csak speciálisnak, vagyis egyes dolgokra vonatkozónak, de materiálisnak is, t. i. olyannak fogja fel, hogy egyik dolog a másikba fektettethessék be, pl. a pénz a földbe, a megmíveltetés alakjában.

A férjre nézve ugyanis ily esetben csak két lehetőség gondolható. Vagy az, hogy az átadott külön vagyont tényleg a közszerzeménybe ruházta, vagy pedig, hogy azt elköltötte. Mindkét esetben jogos és méltányos, hogy a feleség azt csonkítatlanul visszakapja.

Minden egyéb esetben, nevezetesen tehát akkor, *ha a nő külön vagyonát férjének at nem adja, úgy szintén a férj külön vagyona tekintetében az* látszik leghelyesebbnek, miszerint a beruházást akkor tekintsük megtörténtnek, ha a konkret eset körülményei azt mutatják, *hogy a közszerzeményi vagyon előállása, akár mennyisége, akár szerzési módjai vagy egyéb körülmények folytán, a házastársaknak a házasság megkötése alkalmával vo't vagyoni állása, valamint a később felmerült viszonyokhoz képest, csak a külön vagyon beruházása által történhetett.* Ez esetekben tehát a beruházás meg vagy meg nem történte mindig a peres felek által felhozott tények alapján s az egyes esetek speciális körülményeinek figyelembe vétele mellett fog megítéltetni; a bizonyításnak pedig az *egyes ténykörülményekre* fog kelleni irányoztatni.

Így fogván fel a beruházás kérdését, azon példákban, melyeket ZLINSZKY a tulajdon-elmélet ellen felhoz, épen nem látom ez elméletet megcáfolva.

Ki kell terjeszkednem ezekre is, mert a beruházás kérdésének megvilágítására szolgálnak. A beruházás, vagy tisztábban: azon kérdés pedig, hogy mikor vonassék le a külön vagyon a közszerzeményből? — igen fontos először azért, mert a közszerzemény helyes megállapításával kapcsolatos; továbbá azért, mert e kérdés különböző felfogása képezi okát az egymással ellentétes irányban kifejlett két elméletnek; s végül mert a vagyonérték-elméletnél maga a rendelkezési jog szabályozása is csak a beruházás tekintetében elfoglalt álláspont természetszerű koloráriumaként jelenkezik.

ZLINSZKY kérdi: «ha valaki előbb elpazarolja vagyonát, melyhez házastársa kész segédkezet nyújt s utóbb magába szállva takarékosság által vagyont szerez s ehhez hozzájárul a másik házastárs is, nem sokkal igazságosabb és helyesebb-e, ha előbb helyre pótoltatik az, mit közösen elköltöttek s csak az, mi fenmarad, lesz a közszerzemény, hiszen

valóban csak az szereztetett; mint ha keresztet vetünk az elvert vagyonra s a szerzett vagyon felét elveszi a túlélő házastárs a gyermekek orra elől, pedig az elhunytnak kétszer annyi vagyonát költötték el a közszerzőknek nevezett felek.» Még az így formulázott kérdésre is azt kell felelnem, hogy nem. Mert ha valakinek tetszik külön vagyonát — már akár házastársával együtt — elpazarolni, lássa ő következményét. Hogy már most e szándékos pazarlás jogczím lehessen arra, hogy az elvert vagyon a közszerzeményből pótoltassék, arra én alapot nem találok. Ámde a kérdést úgy is fel lehet tenni, hogy hát ha a házastárs hozzá nem járul, sőt tán nem is tudja, hogy élettársa külön vagyonát elpazarolja? Rögtön kisül, hogy merre fog szólni az igazság, ha tanúságtételre hívjuk.

Továbbá: «ha valamely kereskedő vagy iparos szerencsétlen üzletek folytán elpusztult, s a szerzett dolgok későbbi szerencsés üzlet eredményei, melybe az öröklött vagyon be nem ruháztatott, vajjon lehet-e azért azokat közszerzeménynek jó lélekkel kimondani; vagy ha a gazda szerencsétlen évek folytán öröklött vagyonának nagy részétől megválni kónytelen, vajjon igazságos lenne-e, ha szerencsés évek folytán más birtokot szerez, azt már közszerzeménynek mondani ki azért, mert az öröklött vagyon ebbe be nem ruháztatott.»

Feleletem az, hogy kazusz nocet domino.

Különben pedig mi az, a min az új vagyon szereztetett? A házastársak által együtt keresett érték. Az elpusztult külön vagyon szerzési alapul itt már nem szolgálhatott, következéskép a közösen keresett pénzen vásárolt vagyonnak is közszerzeménynek kell lenni.

És vonjuk csak meg a következtetést.

Ha a vagyon, melybe az egyik házastárs tetemes külön vagyona be volt ruházva, bármi okból teljesen tönkre megy, s a házastársak a szenvedett csapás után minden erőfeszítés dacára házasságuk egész ideje alatt nem birnak többet vagy annyit sem szerezni, a mennyi az egyik házastárs elpusztult külön vagyonával felérne: igazság lesz-e az, ha a házasság felbomlásakor, a csapás után szerzett összes vagyon, ama külön vagyon pótlására fog fordíttatni?

Az lesz-e az, a mit méltányosságnak nevezünk, ha az öz-

vegy — a férfi ép úgy, mint a nő — a jog értelmében látni kénytelen, hogy hű és szorgalmas életének minden gyümölcsét az örökösök elszedik előle: mert hát házastársa külön vagyonát egykor csapás érte.

Végül állítja ZLINSZKY, hogy a beruházás bizonyítását kívánó elv igazságtalan azért is, mert egyenlő alkalmazása lehetetlen. «Ha ugyanis valaki csupán pénzzel dolgozik, ennél már csak a vagyonérték határoz, mert *itt beruházásról szó sem lehet;* tehát szükségkép az általunk védetteknek kell alkalmazást nyerni, míg ha valaki pénzén más dolgokat szerez, már az ellenkező elv nyer alkalmazást.»

Láttuk, hogy a beruházás fogalmának mily felfogásán alapszik ezen állítás. Oly képtelenség, hogy cáfolatául minden további nélkül csak azt hozom fel, hogy e szerint mindenki, a ki kizárólag csak pénzzel gazdálkodik, képtelen volna felesége hozományát pénzgazdaságába befektetni, például a pénztőzsér üzletébe.

Általában véve pedig meg kell jegyeznem, miszerint azon kérdésre nézve, hogy levonassék-e a külön vagyon a közszerzeményből és mikor? a tulajdon-elmélet minden esetben igazságosabb, mint a vagyonérték-elmélet.

Mert ha valamely házasfélnek a külön vagyon beruházását elfogadhatólag kimutatnia s e szerint azt a közszerzeményből *egészen* visszakapnia nem sikerülend is, mégis a *külön vagyon fele* a közszerzeménynek a házasfelek közti egyenlő megoszlása folytán *mindenesetre* meg fog térülni. A külön vagyonnal birt házastárs tehát a tulajdon-elmélet alapján csak felerészben lehet vesztes.

Míg ellenben, ha a vagyonérték-elmélet szerint a külön vagyont minden esetben levonjuk a közszerzeményből, akkor ezen elmélet folytán az egyik fél *teljesen* vesztes lesz.

És pedig a veszteség, még ha az arányoktól eltekintünk is, sokkal fájdalmasabb a vagyonérték-elméletnél, mert itt a közszerzeményes, tehát a vesztes házastárs *munkáján szerzett* vagyont fordítjuk a másik fél rendszerint öröklött vagyona pótlására; holott a tulajdon-elméletnél fordítva áll a dolog, mert itt az öröklött vagy egyéb ingyenes módon, tehát a vesztő fél fáradsága nélkül került vagyon olvad be a közszerzeménybe.

Hozzájárul ehhez azon figyelmen kívül nem hagyható körülmény is, hogy a hátrány, melynek a külön vagyonnal birt házastárs a tulajdon-elméletnél ki lehet téve, mindig a másik házasfél, tehát oly személy javára esik, ki az előnyt ki szokta érdemelni s. ki iránt szívesebben vagyunk vesztő felek, mint ha vagyonunkban, a vagyonérték elmélet folytán, nem a házasfél, sőt nem is mindig a gyermekek, hanem öröklés folytán gyakran oly távoli rokonok részesülnek, kik erre sem munkájuk, sőt tán vonzalmuk folytán sem érdemesültek.

Alig szükséges megjegyeznem, hogy én a külön vagyonnak a közszerzeményből való levonása sarkkérdésében a tulajdon-elméletet tartom helyesnek.

Nem mondhatom ezt az ezen elmélet által vallott rendelkezési jogra nézve.

E tekintetben a tulajdon-elméletet egész mereven és minden következményeivel a tulajdonjog elve uralja.

Minthogy ugyanis kétségtelen, miszerint a házastársak mindegyike tulajdonjoggal bír a közszerzemény fele iránt, a tulajdonos pedig tehet tulajdonával azt a mit s akkor a mikor akar: annálfogva a tulajdon-elmélet *teljesen szabad kezelési és rendelkezési jogot ad a házastársak mindegyikének a közszerzemény fele részére nézve már a házasság tartama alatt.*

Ha az élő jog: a törvény, absztrakt jogelvek megtestesülése, ha továbbá a közszerzemény egyszerű közös tulajdon volna, tisztán jogi szempontból helyesnek kellene tartani a tulajdon-elméletet.

Ámde a törvény kompromisszum, mint maga a mindennapi élet, melynek viszonyait szabályozza.

A mint tehát nem szenved kétséget az, hogy a törvény alkotó elemei között az igazságnak (szigorú jog: suum cuique) mindig helyt kell foglalnia, sőt első sorban kell lennie, úgy viszont igaz az is, hogy a czélszerűségi szempont sem olyan, melyet figyelmen kívül lehetne hagyni; hogy törvény, mely a tényleges életviszonyokat s a mindennapi élet gyakorlati követelményeit figyelmen kívül hagyja —, foganatot, az élet által szentesítést nem nyer.

Már ha a célszerűség az életerős törvényben ily szerepet játszik, akkor én a tulajdon-elméletet alig tartom életképesnek.

Mert az aztán csakugyan nem nagyon egyeztethető meg a gyakorlati élettel, hogy a feleség, mint tulajdonostárs, előálljon akkor, a mikor neki tetszik és követelje a közszerzemény felének kiadatását, s aztán ha kiadatik — mert ki kell adni, — elköltse tetszés szerint, szépségesen folytatván egyebekben a házasságot.

Egy államhivatalnok például nem kevesebb mint 12-szer, sőt ha tetszik, 16-szor likvidálna évenkint.

Tartok tőle, hogy ily házassági jogviszonyok mellett nem kis mértékben fel találna szaporodoi azoknak száma, kik semmi hajlandóságot sem éreznének magukban likvidáló szövetségbe állni.

S aztán a hivatalnok férj sorsa még arany; mert a felszámolás egyszerű osztási műtét, kérlelhetlenül határozott és tiszta lévén hóról-hóra a felosztandó összeg. De már egy kereskedőé s a legtöbb más foglalkozású férjé nem ilyen. Itt beleszól mind a négy számművelet, nem kis fejtörés és munka kíséretében, hogy kiderítsük: mi hát az, a mi felosztandó? S hozzá még jóeleve azt sem tudjuk, hogy mindez hányszor eshetik meg egy áldott esztendőben.

Úgy találom tehát, hogy a rendelkezési jog oly mérvű érvényre emelése, mint teszi azt a tulajdon-elmélet, túllő a célon s az óhajtottal ellenkező eredményt szül, mivel nem a konszolidacio, hanem a viszály magvát ülteti be családba s ugyanazért czélszerűségi szempontból nem látom azt indokoltnak.

De még kevésbbé a közszerzemény feletti tulajdonjog szempontjából.

Mert ha gyakorlati követelmények még a közönséges tulajdonközösségnél is szükségessé teszik, hogy az egyes, ép a közösségre való tekintettel, tulajdonjogával tetszés szerint ne élhessen; annál inkább kell, hogy a házasság eszméjéből kifolyólag, a házassági kapocs lényénél fogva feltétlen közszerzőségen alapuló közszerzeményi tulajdonjoga a házastársaknak, mindazon módosítást és korlátozást eltűrje, mely a házas viszony eredménye: a család érdekében történik.

c) **Közép-elmélet.**

Végig tekintvén rendszeresen kifejlett ellentétes joggyakorlatunkon — úgy találom, hogy úgy a vagyonérték-elmélet, mint a tulajdon-elmélet szem elől téveszti egyrészt a közszerzemény valódi jogi természetét, másrészt pedig az ezen jogintézmény lényegében fekvő és általa elérendő célt. Előbbi szempontból helytelenítettem úgy a férj korlátlan rendelkezhetését, valamint a nőnek nyújtott azon jogot, hogy a közszerzemény kiadását a házasság tartama alatt is követelhesse; mert a közszerzemény korlátolt közös tulajdon minőségére egyiket sem vélem alapíthatni.

A mi pedig a közszerzemény célját illeti, az nem lehet más, mint a házasfelek egyenlő jogának elösmerése és megóvása mellett, kitelhetőleg biztosítani a család részére azon anyagi alapot, mely céljai sikeres elérésének egyik legfőbb feltétele. Oly vagyonra nézve, mely csak a házasság megkötése után, tehát akkor keletkezik, midőn e jogviszony — Gerber igen helyes megjegyzése szerint — új életviszonyokat, szükségleteket és célokat teremt, melyek betöltése és elérése nem az egyes házasfeleknek elkülönített, hanem mindkettejüknek együttes feladata, — nem látok semmi jogi inkonvenienciát a mondott cél utáni törekvésben, sőt azt egész természetszerűnek tartom.

Mindkét elmélet veszélyezteti azonban a közszerzeményi vagyont, sőt midőn a vagyonérték-elmélet a nő rovására kiváltságolja a férfit; a tulajdon-elmélet ellenben főlénybe helyezi a nőt, — végvonalban mindkettő jogeszközt nyújt a házastársaknak a családi élet dekomponálására.

Nem akarom állítani, hogy a házas együttélés, vagy a családi béke megbomlásának egyes esetekben bármily jó törvény is elejét vehetné; vagy ellenkezőleg azt, hogy a házastársak vagyonjogi viszonyait szabályozó bármily félszeg törvény a családi életet egyáltalán tönkre tehetné.

Nem, mert készséggel elismerem, hogy a házassági frigy valódi, meghamisítatlan alapját nem külső jogi kötelékek és intézkedések, hanem a házastársak legbensőbb vonzalma, kölcsönös szeretete képezi. Az érzésben gyökerező alap tehát közvetlenül véve független a külső viszonyokra vonatkozó törvénytől.

Ámde az érzület a tettek által nagyban befolyásoltatik, hogy ne mondjam igen gyakran egyenesen azok szüleménye.

Nem lehet ennélfogva észre nem venni, hogy az emberi cselekvést szabályozó jog nem nélkülöz minden befolyást az érzületre.

Ha tehát nem akarunk illuziók által vezéreltetni és figyelembe veszszük egyrészről, hogy nem minden, sőt tán nem is legtöbb házasság nyugszik az ethicus alap ama idealis magaslatán, melyet a semmi anyagi tekintet által be nem folyásolható szerelemnek nevezünk; másrészről pedig, hogy épen az anyagi jólétünket érdeklő cselekvények nem utolsók az emberi érzésre ható körülmények között: akkor nem fogjuk tagadhatni, hogy a házastársak közszerzeményi jogának oly felfogása, mely mindkettejük jogának megóvása mellett a közszerzeményre biztositólag hat, magára a bensőségteljes házasélet megszilárdítására nem csekély befolyással bír.

Ennélfogva, ha sikerült kimutatnom, hogy a házastársak javai közt oly magasan kiemelkedő és speciális családi vagyonnak nevezhető közszerzeményre nézve sem a vagyonérték, sem a tulajdon-elmélet biztosítékot nem nyújt aziránt, hogy majd a férj, majd a feleség károssá válható hatalmával vissza ne éljen, és ha előáll a szükség, hogy a kezelési és rendelkezési jognak a kölcsönös és végvonalban a családi érdekeket jobban megóvó és előmozdító módjait kutassuk: akkor én azt úgy vélem leginkább elérhetni, *ha együttes gazdálkodás esetén, a közös közszerzemény felett, a feleségnek már a házasság tartama alatt hatályos joga által korlátolt kezelési és rendelkezési jogot, a férj kezébe teszszük le.*

Megvilágításul felhozom, hogy a jog: *kezelni a közszerzeményt,* egyértelmű lévén a joggal: gazdálkodni a közszerzeménynyel, a *rendelkezési jog* pedig, mely alatt lényegileg az *elidegeníthetés* jogát értem, a gazdálkodás fogalmának kiegészítő része lévén, helyesebbnek s a közszerzemény gyarapodására nézve előnyösebbnek tartom, ha a közszerzemény gazdászati egysége fentartatik, mintha a külön-külön gazdálkodás végett a házastársak között megosztatik. Vitán fölül áll, hogy egyenlő körülmények között ugyanazon tőkével, egyesítve többet lehet produkálni, mintha a gazdálkodási alapot megosztjuk. Ehhez

járul, és pedig döntő súlylyal, hogy a közszerzeményi vagyonnak a házasság tartama alatt megosztása, és az osztálynak a házasfelek minden újabb szerzeménye iránt szünetlenül megújulása, nem csak felesleges kiadásokat és a gazdálkodás folytonos megrázkodását és ingadozását vonná maga után, hanem a házi békét is rendszerint kemény próbára tenné s a házassági köteléket csak lazíthatná.

Ha tehát elfogadjuk, hogy sokkal helyesebb a közszerzeményt a házasság tartama alatt meg nem osztani s felmerül a kérdés, hogy az osztatlan vagyont ki kezelje, azt hiszem, hogy általában véve az indokok a férfi mellett szólanak.

De ép azért, mert egyedül a férjet vélem a kezelési és rendelkezési joggal felruházandónak, a lehetőség határai között biztosítani kell a feleséget, hogy férje jogosultsága az ő kárára ne váljék.

Mily módon szenvedjen a férjre ruházott kezelési és rendelkezési jog korlátozást, más szóval, miként biztosítsuk e jogosultság ellenében a feleségnek a közszerzemény felét? Ez igen fontos és gondos óvatosságot igénylő kérdésre nézve általában azt mondanám:

hogy a férj teljes szabadsággal a közszerzeménynek csak egyik feléről, a másik feléről ellenben csak neje beleegyezésével rendelkezhessék;

hogy hátrány veszélye esetén a feleség elvonhassa férjétől a közszerzemény kezelését.

E tételek gyakorlati keresztül vitelét *ingatlanból* álló közszerzeményre nézve teljesen elérhetőnek tartom az által, hogy ha *a közszerzeményes ingatlan egészére a férj tulajdonjoga, felére pedig a feleség közszerzeményi joga bekebeleztetik.* Önként értetvén, hogy ha a szerzett ingatlan nem egészen közszerzeményi, pl. ha ez részben a férj külön vagyonán szereztetett, akkor a feleség közszerzeményi joga a megfelelő arányban lesz kitüntetendő.

A közszerzeményes ingatlan ily módon eltelekkönyvelése által semmi egyéb nem történik, mint hogy a feleségnek már a szerzés pillanatában beálló közszerzeményi joga telekkönyvileg is nyilvánossá és biztosítottá s ez által nem csak a férj, de harmadik személyek irányában is hatályos és ki nem játsz-

ható joggá lesz. Nem változtatunk a közszerzeményi jog fogalmi természetén semmit, mert a feleség közszerzeményi jogának kitüntetése által a házasság tartama alatt a közszerzeményes ingatlanra kezelési és rendelkezési jogot nem nyer, hanem az továbbra is a férjnél marad.

Ellenben a házasság törvényszerű megszűntével a feleség azonnal teljes tulajdonjogot nyer, mely ellen azon kifogással, hogy az nem közszerzemény, élni többé nem lehet.

Indoka ennek az, hogy a feleség közszerzeményi jogának kitüntetése *feltételezi* a közszerzeményi vagyon létezését. E kitüntetés ugyanis vagy a *férj akaratával,* vagy pedig *anélkül,* csupán a feleség kérelmére történhetik. Előbbi esetben tehát közszerzemény maga a férj elismerése szerint is van ;[1] utóbbiban pedig létezik, mert — mint látandjuk — e bejegyzésnek csak akkor lehet helye, ha a feleség a kérdéses ingatlan közszerzeményi minőségét bizonyítja.

Ebből következik, hogy ha egyszer a házassági kapocs, mely okozza, hogy tartama alatt a szerzett vagyon nem kinek-kinek korlátlan tulajdona, hanem a fejtegetett jogi minőségű közszerzeményi vagyonná lesz, — megszűnik, meg kell szűnnie a közszerzemény iránt mindegyik házasfelet megillető tulajdonjog korlátoltsagának is.

De következik az is, hogy e tulajdonjog a házasság meg-

[1] Megtörténhetik, hogy az esetben, midőn a férj kéri neje közszerzeményi jogának bekeblezését, a terhelendő ingatlan *tényleg* nem közszerzemény, hanem a férj külön öröklött vagyona, melynek az által, hogy azt eladja, s aztán értékén a házasság alatt újat vesz, közszerzeményi jelleget ád a végből, hogy neje előnyére szükség örököseit kijátssza. Zlinszky igen helyesen jegyzi meg, hogy a férj ily esetekben ajándékozónak tekintendő, s ennélfogva az örökösök, az anya mint megajándékozott ellen, törvényes osztályrészüket ép úgy érvényesíthetik, mint ha kijátszásuk ajándékozás útján történt volna. Sőt az örökösek ez egyedűl képzelhető esetben könnyebben jogukhoz jutnak, mint ajándékozás esetében, mert az átváltoztatást bizonyítani lehet, ellenben a pénzzétett öröklött vagyon elajándékozását nem.

Nekünk pedig semmi okunk, hogy akkor, midőn a férj és feleség közti jogviszonyról van szó, mert harmadik személyek érdeke az örökösökén kívül, a telekkönyv mellett nem szenvedhet, a férj beismerése dacára valamely ingatlant közszerzeménynek ne tekintsünk. Volenti non fit injuria.

szünte után megtámadhatlan legyen. A megtámadás alapja ugyanis csak az lehetne, miszerint, dacára hogy valamely ingatlan a házasság egy bizonyos szakában közszerzemény vagyis vagyon-gyarapodás volt s mint ilyenre a feleség joga be is kebeleztetett, ez a házasság megszűntekor még sem szerzemény, mert a házastársak későbbi években vagyonilag alá szálltak.

Ámde az általunk vitatott felfogásnak célja épen az, hogy a mi egyszer meg volt szerezve, meg nem szerzetté a szerzőknek csak egyike által és a másik hozzájárulása nélkül, ne tétethessék. Természetes lévén, hogy a balesetek, melyek az ingatlant megsemmisítik, vagy az időviszonyokban rejlő gazdasági hanyatlások, melyek értékét csökkentik, ugyanily változást vonnak maguk után a bekebelezett jogra is.

Az, hogy a feleség közszerzeményi joga a szerzett ingatlanra bekebeleztessék, jogunkban ma sem ismeretlen. «Midőn a telek megvételekor az illető házastársak együtt laktak s a telekkönyv-szerkesztés alkalmával ezen telket közösen bírták: *azoknak házassági viszonyuknál fogva a vásárolt telek közszerzeménynek lévén tekintendő,* a telekkönyv kiigazításával a nő, mint *közös tulajdonos,* bekeblezendő a férj ellen.» Htsz. táb. dtv. 1869 febr. 1—27,467. sz. Továbbá, «házastársak között a vagyonközösség iránt létrejött szerződés folytán a vagyonközösségi jog telekkönyvi bejegyzés tárgyát képezi». 1871. évi november 4-én 8295. sz. döntvény. [1]

Részemről helyeslem az eljárást, habár nem a jogalapot, melyre az utóbbi döntvény fektettetik. [2]

[1] Zlinszky id. m. 547. lapján, a vagyonérték-elmélethez következetesen, megtagadta a feleség közszerzeményi jogának kitüntetését. Megengedi azonban, hogy a feleség a házasság felbomlása után tulajdonjogilag a férj nevén állott, de közszerzeményes ingatlanra, jogát érvényesíthesse. Helyesen mondja Dr. Immling, hogy a feleség ez által merőben prekarius jogot nyer, mert a férj tetszésétől függ, a nevén álló tulajdont bármily módon elidegeníteni a házasság alatt.

[2] Idézett 8295/1871. sz. indokai: tekintve, hogy az osztr. polg. tvk. 1236. §-a szerint, mely jelen esetben az átmeneti intézkedés XIX. cikkének 2-dik pontjaiban az idl. törv. szabályok XII. befejezetéből továbbra is fentartott 156. §-a értelmében zsinormértékül veendő, a házastársak közötti vagyonközösségi jog telekkönyvi beiktatás tárgyét képezi. Ugyanez álláspontot foglalja el. Dr. Immling Konrád is.

Mert szerintem ahhoz, hogy a közszerzeményi jog bekebeleztethessék, az osztrák polgári törvénykönyvet alapúl venni sem nem szükséges, sem nem lehetséges.

Nem szükséges mert a közszerzeményi jog eltelekkönyvelhetése, magának e jog dologi minőségének szükséges folyomanya.

Ha ugyanis a közszerzeményi jog tulajdon, és következéskép dologi jog, — mit kétségbe senki sem von, — s ha tételes jogunk értelmében az ingatlanra vonatkozó dologi jognak mindenki ellenében megszerzéséhez a telekkönyvi kitüntetés szükséges: akkor a közszerzeményi jognak jogi folyománya, hogy ingatlanból álló tárgyára telekkönyvileg kitüntethetőnek kell lennie. Nem az osztrák polgári törvénykönyv 1236. §-a, hanem a telekkönyvi rendtartás 63. §-a tehát a közszerzeményi jog bekebelezhetőségének tételes alapja.

Fentebb mondottuk, hogy a közszerzeményes ingatlan érintett módon eltelekkönyvelése nem csak a férj, de *a feleség kérelmére is* történhetik, még pedig akkor is, ha a férj a közszerzeményes ingatlant telekkönyvön kívül birtokolja.

Ezt el nem kerülhetjük, ha a feleség jogát férjével szemben, minden körülmények között biztosítottá akarjuk tenni. Mert ellen esetben a férj kijátszhatja nejét vagy az által, hogy a közszerzeményes ingatlant csak saját nevére iratja, vagy pedig az által, hogy azt telekkönyvön kívül birtokolja.

Nehogy azonban a feleség joga férje kárára válhassék, az esetben, ha pusztán a feleség kéri a közszerzemény bekebelezését, csak *előjegyzést* vélek megadhatónak. És pedig, ha a közszerzeményes ingatlan már a férj nevén áll, akkor felére a feleség közszerzeményi jogának előjegyzését; ha pedig nem áll, akkor úgy a férj tulajdonjogának, mint a feleség közszerzeményi jogának előjegyzését vélem megengedendőnek. A feleség felléphetési jogának alapja előbbi esetben, a házasság folytán beálló *közszerzeményesség.* (Közszerzemény címén a házastárs a telekkönyv kiigazítását a házassági viszony fenállása alatt is követelheti. *Döntvénytár* XII. foly. 103. sz.); utóbbi esetben pedig a *telekkönyvi rendtartás 120. §. e)* pontja: az oszthatlan közös jogok bejegyzése mindenik részes által a maga számára s más részesek nevében kérethetik.

Ekként a kérelmező feleség előjegyzés igazolására lévén szorítva, elérjük, hogy az igazolási perben rendszerint még a szerzés idejében, tehát mikor a szerzésnek miként történtére nézve a bizonyítékok könnyebben előállíthatók, mintha ez csak a házasság felbomlása után történik, eldöntés alá hozzuk azon alapkérdést, vajjon a kérdéses ingatlan valóban közszerzeményi vagyon-e, vagy sem.

Azon kérdésre nézve, vajjon a feleség csak férje, avagy harmadik személyek ellenében is érvényesítheti-e jogát, ha időközben az ingatlan közszerzemény reájuk ruháztatott volna át, mily előfeltételek mellett és mely ideig? azt hiszem, hogy tételes jogunk idevágó szabványait bízvást elfogadhatjuk.

Ha végül felvetjük a kérdést, hogy lehet-e eset, mely indokolja a feleség abbeli jogát, hogy férjétől az ingatlan kezelését elvonja? igenlőleg válaszolok arra az esetre, ha a férj a közszerzeményi ingatlant pusztulni hagyja.

Nehezebb a kérdés megoldása az *ingóságokból* álló közszerzeményre nézve. Itt már minden egyes tárgynál a feleség közszerzeményi joga kitüntetésének helye nincsen s ekként annak előleges biztosítása elesik. Elérhető ez csak úgy volna, ha a férj elidegenítési jogügyleteit annyiban, a mennyiben azok a közszerzemény felét meghaladják, ipszo fakto érvényteleneknek deklarálnók. Ezt azonban a forgalom nagy érdekei meg nem engedik, mert ez szükségkép oda vezetne, hogy egyedül a férjjel jogügyletet kötő harmadik személyek minden egyes esetben a házastársak közszerzeményének mennyiségét puhatolják; mi az ingó vagyonnal űzött gazdálkodás mozgékony természetével éles ellentétben áll.

De épen az ingó vagyon gyakori változása, sőt hol az egész gazdálkodás nem egyéb az ingóságok szünetlen cseréjénél, mint pl. a kereskedőknél, — hogy úgy mondjam az ingó vagyon szakadatlan hullámzása mellett, maga a gazdálkodó férj is alig képes minden időben biztosan megmondani, hogy mennyi a közszerzemény s ennélfogva rendelkezési joga határának pontos betartása reá nézve csaknem lehetetlen. Ezenfelül figyelembe veendő, hogy gazdasági szempontból nem tanácsos a gazdálkodó felet arra szorítani, miszerint ideje és ereje jó részét

a közszerzemény folytán váltakozó mennyiségének pontos kiszámítására és szemmel tartására fordítsa.

Ennélfogva azt hiszem, hogy azon tétel, mely szerint a férj a közszerzeménynek csak feléről rendelkezhetik neje beleegyezése nélkül, az ingóságokra egész mereven meg nem állhat, hanem hogy a felelősség fentartása mellett, ingó közszerzemény tekintetében *a férj rendelkezési joga addig terjed, a meddig a feleség közszerzeménye veszélyeztetve nincs.* Ebből kifolyólag a feleség azon joga, hogy férjétől az ingó szerzemény kezelését elvonhassa, nem akkor lép hatályba, *ha a férj a közszerzemény felénél többről rendelkezik,* hanem csak akkor, *ha e rendelkezés a közszerzeményre valóban veszélyes.*

Természetes, miszerint a súlypont itt annak meghatározásában áll, hogy mikor forog fen a veszély?

S minthogy ez nagyon különbözhet, mert például az elégséges saját vagyonnal biró férj, kinek ezen jellegű vagyonában a feleség közszerzeménye fedezettel bír, nem fogja ugyanazon cselekménynyel veszélyeztetni neje közszerzeményét, mint az azzal nem biró férj; a gondos és takarékos nem azzal, mint a pazar és könnyelmű; a szerzés végett tett elidegenítés nem, holott a nem ily jellegű igen, azért leghelyesebb, hogy mindig *a konkret eset körülményei szerint* döntse el a biró, vajjon veszélyeztetve van-e a feleség közszerzeményi joga, vagy sem.

S minthogy e ténykérdés a biróság által az eset körülményei szerint fog eldöntetni, a feleség azon jogában, hogy a veszély megvizsgálását kérheti, nem látok veszedelmet sem a házasfelek eredményes gazdálkodására, sem személyeik zaklatására. [1]

Fentebb említettük, hogy a vagyon felett általában s ennélfogva a közszerzemény felett is rendelkezni nem csak elidegenítés, hanem *adósság-csinálás* által is lehet.

[1] Hasonló intézkedést tartalmaz a *szász* polg. törvénykönyv:

1684. §. Wenn der Ehemann durch unordentliche Wirtschaft das eheweibliche Vermögen in Gefahr bringt, so kann die Ehefrau verlangen, dass ihr die Verwaltung desselben, unbeschadet des Niesbrauches des Ehemannes, überlassen wird.

Továbbá az *osztrák* polg. törvénykönyv: 1241. L. 32. jegyz. Az olasz tvk. szerint ily esetben a közös vagyon birói megosztását lehet kérni (1442. §.) L. NEUBAUER: d. e. G. d. A. c. m. 10. l.

Kérdés tehát, hogy mely adósságok tekintessenek a közszerzeményt terhelők gyanánt?

Kétséget nem szenved, hogy csak a házasság tartama *alatt* a férj által csinált adósságok képezhetik itt kérdés tárgyát. Mert hogy a házasság alatt a házasfelek által *közösen* vállalt adósságok közösek, az a dolog természetében fekszik; valamint az is, hogy a házasság *előtti* vagy házasság *utáni* időből származó adósságok a közszerzeményhez semmi vonatkozásban sem állanak, minthogy ezek sem a házasság tartama alatt szerzett vagyon szaporítására, sem a közös háztartásbeli kiadások fedezésére nem fordíttathattak. A házasság előtt megvolt, vagy ennek felbomlása után szerzett vagyon pedig mindegyik házastárs külön vagyonát képezi, s ennélfogva természetes, hogy a csak külön vagyon szerzésére szolgálhatott adósságok, teherként is pusztán arra nehezedhetnek.

Ha tehát valamely házastárs házasság előtti adósságai a közszerzeményből törlesztetnek, akkor — mint elől kimutattuk (kategoria 1) — a törlesztésnek megfelelő összeg az adósfél közszerzeményi részéből az osztály megtételekor levonásba hozandó.

Ámde a házasság alatt keletkezett adósságokról sem mondhatni, hogy azok *feltétlenül közös,* vagyis a közszerzeményt terhelő adósságként tekintessenek.

Nem, mert abból, hogy a férj adósságokat csinál, még nem következik, hogy azok *szükségkép* a közszerzemény növelésére vagy a házassági terhek fedezésére fordíttattak; mivel a férj az így szerzett összeget el is költheti. Sőt ép az adósságcsinálás az, mely a feleség közszerzeményét legkönnyebben veszélyeztetheti. Egyrészről, mert adósságot csinálni lehet a feleség tudta nélkül, s így a veszély elpalástolása mellett; továbbá, mert a mai hitelviszonyok közt, fedezet mellett igen gyakran könnyebben lehet szert tenni pénzre kölcsönvétel, mint a meglevő dolgok eladása által, s ennélfogva a könnyelmű férjre nagyobb a csáb, a közszerzeményt eladósítani, mintsem eladni. Másrészről pedig veszedelmesebb is az adósságcsinálás útja, mert áladósságok formálása által a férj az egész közszerzeményt magához vonhatja, vagy mások kezére játszhatja. Ezen, másokkal egyetértve könnyen foganatosítható kijátszási mód igen

veszélyes lehet nem a könnyelmű, de inkább saját vagy mások, semmint nejük jogos érdekeit is figyelembe vevő férjek részén.

Ezeknél fogva azt vélem, hogy a férj által a házasság tartama alatt csinált azon adósságok vétessenek csak közösökvagyis a közszerzeményt terhelőkül, *melyek szerzésre fordíttattak.*

Persze, hogy itt nyomban felmerül azon súlyos ellenvetés, miszerint ezen tétel a hitelviszonyok természetével ellenkezik, mert a hitel reális alapjának nagyságát a kölcsönvevő jövendőbeli cselekményeitől teszi függővé, holott a kölcsönadó azzal, hogy mit csinál az adós a felvett összeggel, nem szokott törődni, mivel reá nézve a kölcsönadás indító oka és alapja — az adós személyébe vetett bizalmon nyugvó, mondhatnók jellemhitel ritka eseteit kivéve — rendszerint az szokott lenni, hogy a kölcsönvevő bír-e elégséges vagyonnal. Már pedig a közszerzeményben álló fedezet kisebb vagy nagyobb, szóval ingatag lesz a szerint, a mint a férj szerzésre fordítja a kölcsönt vagy sem s ennélfogva a hitelező, ki csak esetleg kielégítésül szolgáló elégséges vagyon létezése esetén ád kölcsönt, meg fogja kívánni, hogy a kölcsönvevő a közszerzemény mennyiségét kimutassa s ehhez mérendi a kölcsön összegét. A folyton váltakozó ingó közszerzemény kiszámításának hosszadalmassága azonban, — eltekintve folyton megújulásából a házastársakra háruló terhétől, — akadályozza különösen a kereskedelmi világban oly mozgékony jellegű hitelt.

A gazdasági életben oly nagy fontosságú hitel ezen tekintetei folytán azt hiszem, hogy azon tétel, mely szerint csak a szerzésre fordított adósság tekintessék közösnek, *egyedül a férj és nem harmadik személyek ellenében* lehet hatályos. *Ennélfogva a férj által a házasság tartama alatt tett mindennemű adósság, a feleség külön kezelése alatt lévő vagyon kivételével, minden egyéb vagyont terhelni fog.*

Viszont azonban, hogy a feleséget az eladósítás ellen lehetőleg biztosítsuk, *a férj egész külön vagyonával — ide értve a közszerzemény felét is — szavatol feleségének, ha oly adósságok által, melyek szerzésre nem fordíttattak, a közszerzeményt ennek felén túl apasztotta; ha pedig ennek felén túl nem ment, úgy az apasztás pusztán az ő rovására történik.*

Ily módon elejét veszszük, hogy a férj nejét önző szándékból, *áladósságok költése által* megkárosítsa; mert hisz semmit sem nyer, ha a közszerzeményt felén túl eladósítja, mivel ezért első sorban az ő külön vagyona felel.

Igaz, hogy a könnyelmű férj ellenében hatálytalan ezen tétel, mert ez a fedezetűl szolgáló külön vagyonán is túl szokott adni. Ámde ott van a feleség részére az, hogy *elvonhatja* pazarló férjétől a közszerzemény kezelését; miből önkényt folyik, hogy a férjnek az elvonás után keletkező adósságai a közszerzeményt többé nem terhelhetik.

A mondottak szerint, eltekintve attól, hogy a feleség az ingatlan közszerzeményt teljesen biztosíthatja magának, az ingóságokból álló közszerzeményre nézve is elégséges biztosítási eszközt adunk kezébe, kivált ha figyelembe veszszük, hogy a vagyon-elpazarlás nem egy ténynyel, hanem a tények egész lánczolatával, tehát oly módon szokott történni, hogy azt észre vehetjük, s a veszélyeztetett vagyon elvonása által megelőzhetjük.

Ámde az mondathatnék, hogy a férjre legyőzhetlen nehézséget hárítunk az által, hogy az adósság közösségéhez megkívánjuk, miszerint annak *szerzésre fordítását igazolja*. Nem tartok ettől. Egyrészt, mivel a férjnek módjában áll, *neje hozzájárulásának kikérése által*, magától minden terhet elhárítani; más részről pedig, mert mindenki tudni szokta, hogy tetemesebb kölcsöneit hováfordítja, feljegyzés mellett pedig pl. a kereskedőknél, még a csekélyebbeket is tudhatja és igazolhatja.

S elvégre is itt sohasem a beruházás kimutatásának matematikai precizitása, hanem a fenforgó körülmények lesznek kétes esetekben irányadók. S én azt hiszem, hogy a háztartási kiadások, a volt és létező vagyoni állapot, az általános gazdasági viszonyok stb. egybevetése mellett, a biró az emberi igazságot el fogja találhatni.

S ha mégis nem lenne kizárva az eshetőség, hogy a férj az adósság szerzésre fordításának nem bizonyíthatása folytán károsodhatik, úgy e veszély a feleség részén is fenforog.

Fen, mert jogunk értelmében nemcsak a férj, hanem *a feleség is folytathat önálló gazdálkodást*. Már pedig a házastársak közt létező jogegyenlőségből önkényt következik, *hogy a mely*

jogok és kötelezettségek illetik a férjet, ugyanazok illessék a külön gazdálkodása folytán előállott közszerzeményre nézve a feleséget is.

A közszerzeményi jog jelzett felfogása és alkalmazása összhangban áll úgy e jogintézmény fogalmi természetével, mint hazai jogunk szellemével.

Azáltal, hogy a feleség közszerzeményi jogának *már a házasság tartama alatt* hatályt kölcsönzünk, reálissá teszszük a vagyonérték-elmélet hívei által az egész időközben csak ideálisnak mondott jogot és elejét veszszük, hogy maga a jog illuzoriussá tétethessék.

Teszszük azt a kölcsönös jogegyenlőség alapján.

Mert a korlátozás jogát nemcsak a feleségnek férje ellenében, de viszonosan a férj részére is biztosítjuk nejével szemben.

Jogvédelmet adnak a házastársaknak egymás könnyelműsége vagy roszakarata ellen vagyonuk egyik legfontosabb részére nézve, a nélkül, hogy az egyén jogának hazai jogrendszerünk szelleme s különösen a közszerzemény benső természete szerinti érvényesülése mellett, a gazdasági élet nyomós tekintetéit figyelmen kívül hagynók.

Mert a mint megengedhetlennek tartjuk, hogy a férj neje jogai felett egyoldalúlag rendelkezhessék, úgy másrészt a feleség jogát sem vagyunk hajlandók odáig terjeszteni, hogy az az eredményes gazdálkodást akár lehetlenítse, akár csak nagyon nehezítse is.

Felfogásunk a mindennapi élet viszonyainak, de nem kevésbé a házassági kapocs lényegének is szemmel tartása mellett, nem enged jogkonfiskációt a házastársak *egyike részére sem*, sem maga ilyet nem művel, a némelyek által mintegy a házastársak érdekétől eltérő érdekkel képzelt *család részére*; mert hisz a kölcsönös korlátozás a közszerzemény jogi természetéből folyik.

És mégis azt hiszszük, hogy felfogásunk az emberi erények legbiztosabb forrása és leghívebb dajkája: *a családba* nem csekély konzerváló elemet visz be. Az által, hogy az oly sok családban egyedüli, a legtöbben pedig a legfőbb vagyonra nézve elejét veszi az egyoldalú pazarlásnak, de sőt a gazdálkodást az

értelmes és takarékos házasfélnek kezébe teszi le, lényegesen hozzájárul a család anyagi helyzetének biztosításához.

Oly szempont, mely ha nem volna is annyira összeegyeztethető, több, — természetében fekvő a közszerzeményi jognak, azt hiszem, hogy még egyszerű jogi szempontból sem volna figyelmen kívül hagyható; mert az utódok érdeke s ennélfogva ezek érdekében a *család anyagi helyzetének biztosítása* ugyanazon jogi kötelezettségen és szükségen sarkallik, mint az örökjog.

Ámde a közszerzeményi jognak mindennapi életünkkel és tetteinkkel oly szorosan összefüggő jogintézménye nem tekinthetik pusztán jogi szempontból.

Társadalmi és állami tekintetek, a mennyiben azok a magánjog körét csak érinthetik, mind egybe futnak e nagy horderejű kérdésnél.

Ha tehát társadalmi és állami szempontokból kívánatosnak, sőt szükségesnek tartjuk, hogy a család anyagi helyzete a magánjog eszközeivel is lehetőleg szilárdíttassék, úgy az ez irányból jövő tekintetektől a közszerzeményi jog terén elzárkózni teljes lehetetlenség.

III. A közszerzemény megoszlása.

A közszerzemény megoszlása alatt értjük a házasság tartama alatt szerzett vagyonnak a házasfelek *közös* tulajdonából mindegyikök vagy örököseik *külön* tulajdonába való átmenetelét. A megoszlás tehát a közszerzemény kezdettől fogva idealis osztottságának ténylegesülése kettős irányban vizsgálandó, nevezetesen, hogy *mikor* és *miként* oszlik meg a közszerzemény?

A megoszlás idejére nézve kétségtelen, hogy a közszerzemény nem előbb, mint a *házasság törvényszerű felbomlásakor* oszlik meg. A míg fenáll az ok: a házassági kötelék, mely a tartama alatt szerzett vagyonnak közszerzeményi jelleget kölcsönöz, addig fen kell állni az okozatnak is, vagyis e vagyonnak osztatlannak, közösnek kell lenni. Mindegyik házastárs s illetve örököse tehát a közszerzeményi vagyon tettleges megosztását csak akkor követelheti, ha a házasság halál, holttányilvánítás, érvénytelenítés vagy a hitvesek végelválasztása folytán meg-

szűnt. Természetes, hogy a mely vallásfelekezetnél a házassági kötelék felbomlásának helye nincs, hanem azt az asztaltól és ágytól való *örökös* elválasztás pótolja, a közszerzemény megosztása ennek beállásakor lesz követelhető. Nem azonban, ha az asztaltól és ágytól való elválasztás csak *ideiglenes*, mivel ez nem bír a házassági kötelék felbontásának joghatályával.

A mondottakból látszik, hogy a házastársak közszerzőségének megszűnte nem esik egybe a közszerzeményi vagyon ebbeli minőségének megszűntével, vagyis a megoszlással.

Fentebb ugyanis mondottuk, hogy ha a házasság csak névleg, külsőleg áll fen, de hiányzik e kötelék lényege, mi fenforog a *tettleg különváltan* élő házastársak között, akkor a közszerzőség ipszo fakto megszűnik. Az itt mondottakból pedig folyik, hogy a tényleges különválás nem jogositja fel a házasfelek egyikét sem, hogy a közszerzemény megosztását követelje. Az azonban a dolog természetében fekszik, hogy a házastársak *közös akarata* a közös vagyon iránt irányadó lesz s hogy ennélfogva a csak tényleg elvált házastársak is megoszthatják a közszerzeményt, ha abban *egyetértenek.*

Továbbá az is a jogviszonyok önkénytes folyománya, hogy ha a házasság az egyik házasfél halála által szűnik meg, az elhunyt jogaiba lépő *örökösök* jogosítvák a még életben lévő házastárstól a közszerzemény megosztását és kiadását követelni; úgy szintén, hogy az *örökösök hitelezői* kielégítési alapul az örökösökre szállt és kimutatott közszerzeményt is lefoglalhatják s a mennyiben az még kiadva nem volna, kiadatását az életben lévő házasféltől követelhetik.

A házassági kapocs tartama alatt megoszlik a közszerzemény, ha a házasfelek valamelyike *csődbe esik.*

A csődnyitás által ugyanis a közadós összes vagyona hitelezőire menvén át, a csődnyitásig szerzett vagyonra nézve a házastársak tulajdoni közössége megszűnik. Ennek természetes következménye egyrészt, hogy miután a csődnyitás által a hitelezők több jogot az adós ellenében nem szereznek, mint a mennyivel annakelőtte birtak, ennélfogva valamint más harmadik személyeket, úgy a feleséget is megilleti a jog, miszerint a férje kezelése alatt állott vagyonból az őt megillető részt kivegye; másrészt pedig, hogy mert a férj a kezén volt közszer-

zeményből saját illetőségét kivette, illetve az a csődtömegre szállott, a feleség illetősége a csőd után nem közös, hanem kizárólag a feleség tulajdona lesz és így a felett a kezelési és rendelkezési jog is őt illeti.

Ezen általános szempont lehetett irányadó, hogy ámbár az 1840. évi XXII. törvénycikk a férj tömegéből csak a feleség bebizonyítottan *hozományi ingóinak,*[1] *a közszerzeményes vagyonból* pedig a 40. §.[2] alapján, egyedül azon ingó javaknak kiadását engedi meg, melyek a feleség számára készültek, melyek tehát már rendeltetésüknél fogva a kizárólagos tulajdon jellegével birnak; támpontot azonban arra nem nyújt, hogy a feleség ne csak *egyes meghatározott dolgokat egészben,* hanem a *házasság alatt szerzett vagyon felét* is követelhesse, más szóval, hogy a feleség férje csődtömege ellen ne csak mint *igénylő a kizárólagos tulajdonjog* alapján, hanem mint *közszerző a közös tulajdonjog* alapján is felléphessen: régibb joggyakorlatunk mégis oda fejlett, hogy *a feleség a közszerzeményes vagyon felét elnyerhette.* A nemes nőnek — és ennek örököseinek — férje csődtömegéből azon természetben meglévő közkeresmény fele, melynek gyöke a nő pénze volt, igényper útján kiadatik 122. sz. 1842. május 19. F., 1205. sz. 1842. nov. 15. Ht.

A nem nemes nőnek vagyonbukott férje csődtömegéből azon természetben meglévő közkeresmény, melynek alapja a nő pénze volt, ennek férje tömegéből egészen kiadatik 1124. sz. 1844. márcz. 20. F., 276. sz. 1846. okt. 26. Ht. A nem nemes

[1] *1840: évi XXII. tcz. 39. §-a:*

A fentebbi §. rendelete alá tartoznak (vagyis tulajdoni keresettel igényelhetők) mindazon ingó javak is, melyekről bebizonyíttatik, hogy, a bukott feleségének *valóságos hozományai* s mint hagyomány kerülvén a bukottnak kezéhez, még természetben megvannak; magában értetődvén, hogy a bukottnál találtatott s mások által kiadott azon hozománybeli activ adóslevelek is, melyek a feleség nevére szólanak, mint annak sajátjai szintén kiadandók.

[2] *1840: évi XXII. tcz. 40. §-a:*

A feleség a férj tömegéből az ingó javak közül csak azt követeli, a mi *kizárólag számára* vagy gyermekei számára készült, tulajdon s gyermekei ruháit, fehérneműjét, ágyneműjét s azon bútorokat, melyek nevével vagy gyermekei nevével meg vannak jegyezve. A többi követelései az osztályozás alá tartoznak.

nőnek bukott férje csődtömegéből a természetben meglévő közkeresmény fele *elölegesen kiadatik* 944. sz. 1842. okt. 13. F., 124. sz. 1843. aug. 24. Ht. [1]

Egészen más e tekintetben az *új* csődtörvény (1881. évi XVII. tc.).

Ennek 51. §-a szerint ugyanis «a közadós *tulajdonostársai*, valamint azok, a kik vele társaságban vagy más közösségben voltak, a közadós vagyonilletőségének elkülönítését s az érintett viszonyon alapuló igényeiknek, az elkülönített vagyonilletőségből *elöleges* kielégítését követelhetik.»

Hogy ezen szakasz alapján a vagyonbukott házasfél illetve csődtömege ellen a csődbe nem esett hitvestárs *felléphet* (aktoratussal bir), azt kétségtelennek tartom azért, mert a hitvesek a közszerzeményre nézve a házasság tartama alatt *tulajdonostársak*.

Kétségtelennek, valamint a férjre, úgy a csődtörvény 46. §-a [2] dacára a feleségre nézve is. Mert habár ezen szakasz a közadós nejére megszorítást tartalmaz, e megszorítás a csődtörvény 42. §-ának azon *általános* rendelkezésére vonatkozik, mely szerint «ha a tömegben olyan dolgok találtatnak, melyek nem a közadósnak, hanem másnak tulajdonát képezik, ezek visszakövetelhetők.»

Tehát csak ha a feleség *egyes meghatározott dolgokat egészben igényel* férje tömegéből, az esetre rendelkezik a 46. §. és pedig akként, hogy a feleség csak bebizonyítottan kizárólagos tulajdonát, azaz külön vagyonát követelheti vissza.

De semmi összefüggésben sem áll ezen eset azzal, midőn a feleség *nem kizárólagos*, hanem *férjével közös* tulajdonjoga alapján *közszerzeményi joga* czímén lép fel; mert ilyenkor a feleség nem valamely dolognak mint tulajdonának visszaadását, hanem mint «a közadós tulajdonostársa» *egy egész vagyon-*

[1] L. Keresztszeghy Lajos: Váltó- és csődügyekben keletkezett főtörvényszéki határozatok gyűjteménye.

[2] *1881: évi XXVII. tc. 46. §-a:*

A közadós neje *valamely dolognak mint tulajdonának viszaadását* csak az esetben követelheti, ha bebizonyítja, hogy a visszakövetelt dolgot már a házasság megkötése előtt birta, vagy a házasság megkötése után, de nem a közadós pénzén szerezte.

kör (a közszerzemény) felének elkülönítését követeli, tekintet nélkül arra, hogy mely egyes dolgok fogják e vagyonilletőséget képezni.[1]

Azonban ha megállapítva látom is az új csődtörvény 51. §-ában a házastársak *közszerzemény címén felléphetési jogát* (aktoratus-át), mégis hogy e puszta perelhetőségi jognak lehet-e

[1] Egészen téves Dr. Králik Lajos: «*A csődtörvény* (1881. évi 17. tc.) *magyarázata*» czímü müve 148. lapján az 51. §-hoz «Más közösségben voltak» tétel alatt adott azon magyarázata, mely szerint «A házastársak közszerzeményi vagyonközössége nem tartozik ide. A 46. §. megtagadja a bukott feleségétől még önálló szerzeményét is, szó sem lehet tehát arról, hogy a közszerzemény az 51. §. alá esnék. Különben is, míg adósság törlesztve nincs, nincs közszerzemény».

Először is mert a feleségnek nem mint «más közösségben lévőnek», hanem mint «tulajdonos társnak» van joga bukott férje ellen fellépni, s ennélfogva egészen közönyös, hogy a törvény más oly állapotot («más közösség») is jelez, mely a házastársak vagyonjogi életközösségére is alkalmazható, — járván a közszerzeményesség valóságos vagyonközösséggel.

De eltekintve úgy ettől, valamint attól, hogy — mint a fentebbiekben kimutattuk — a 46. §-t az 52. §-ra vonatkoztatni a jogviszonyok különböző minőségénél fogva (kizárólagos, közös tulajdon) nem lehet: — nagy tévedés azt állítani, hogy «a 46. §. megtagadja bukott feleségétől *még önálló* szerzeményét is.» Mert a 46. §. a feleség házasság alatti önálló szerzeményét, mely a mi felfogásunk szerint nem lehet egyéb, mint azon vagyon, melyet a feleség a házasság alatt *ingyenes módon* nyert, minden egyéb, tekintet nélkül a szerzés alapjára *közszerzemény* lévén, nemcsak meg nem tagadja, hanem még a közszerzemény szabatos fogalmával ellenkező azon felfogást is megtűri, mely szerint a feleség a házasság tartama alatt *külön vagyona jövedelmén szerzett* dolgokat is visszakövetelheti; minthogy a törvény a feleség visszakövetelési jogát a házasság tartama alatt szerzett dolgokra nézve csak annak bebizonyításához köti, hogy azok «nem a közadós pénzén szereztettek». Azon argumentaczió a majori ad minusz tehát, mely szerint a törvény «a bukott feleségétől *még önálló* szerzeményét is megtagadja» s ennélfogva «szó sem lehet arról, hogy a közszerzemény az 51. §. alá esnék», meg nem állhat, mert az okoskodás első része tökéletesen hamis, törvénybe ütköző.

Annak, hogy a közszerzemény az 51. §. alá ne vonassék, előleges feltételét annak bebizonyítása képezné, hogy a közszerzemény nem közös tulajdon, a házasfelek erre sem tulajdonostársak, — mit pedig eddigelé senki csak meg sem kisérlett.

Hogy pedig azon elavúlt érvelés «a míg adósság törlesztve nincs, nincs közszerzemény» — mennyit ér, fejtegetéseink folyamán már kimutattuk.

és mily anyagi sikere, az az általános magánjog intézkedéseitől függ s így természetes, hogy a közszerzemény feletti rendelkezési jog tekintetében elfoglalt különböző álláspontok nem egyforma eredményt szülnek.

A vagyonérték-elmélet szerint ugyanis, ha a férj ellen csőd nyittatik, *a feleség nem fogja követelhetni*, hogy a férj kezelése alatt állott közszerzemény fele a csődtömegtől elkülöníttessék; mert ezen elmélet szerint a közszerzeményi jognak hatálya a házasság tartama alatt nincsen és a férj a közszerzeményes vagyonnal akként rendelkezik, mint egyéb külön vagyonával. Ebből önként folyik, hogy ha a férj a szabad rendelkezése alatt állott vagyont eladósította, az a hitelezők kielégítésére fordítandó. Vagy a mint azt ezen elmélet mondja: míg adósság van, addig nincs közszerzemény; pedig hogy adósság létezik, annak a csőd legkétségtelenebb bizonyítéka.

Ezen elmélettel *azonos eredményt fog szülni a tulajdon-elmélet* is. Mert ennek értelmében a feleség a házasság tartama alatt kívánhatja ugyan bármikor a közszerzemény megosztását; de minthogy addig, míg elkülönítési jogával nem él, a férj gazdálkodásával egyetértőnek tekintendő: ennélfogva, hogyha a feleség csődnyitás előtt közszerzeményi részét férje vagyonától el nem különítette, csődnyitás után azt már nem teheti.

Az új csődtörvény különben annyiban változtatást tesz a tulajdon-elméleten, hogy csőd esetén a feleség elkülönítési jogát a csődnyitást két évvel megelőző időre hatálytalanítja.

A 28. §. szerint ugyanis: «A mennyiben a csődnyitást megelőzőleg két éven belül keletkeztek, megtámadhatók: . . 3. a házastárs részére történt ajándékozások, nem különben a hozománynak s a férj kezelése alá került egyéb női javaknak biztosítása vagy kiadása, a mennyiben ez nem a törvény, vagy a fentebbi határidő előtt keletkezett szerződési kötelezettség alapján történt».

Igaz ugyan, hogy ezen elmélet szempontjából felhozható, miszerint a törvény szavai értelmében a hozományon kívül «egyéb női javak» kiadása sem érvényteleníthető, a mennyiben a kiadás «a törvény alapján», habár a fatalis 2 éven belül történt.

Minthogy pedig a közszerzemény fele valóságos «női ja-

vak», minthogy továbbá kiadása a törvény vagy helyesebben az ezt pótló szokásjog alapján történik; ennélfogva a közszerzemény felének kiadása, bármikor történt légyen is az a csőd kiütése előtt, nem érvényteleníthető. Szóval, az új csődtörvény a tulajdon-elméleten nem változtat.

Ezen magyarázat ellenében mi a fentebb mondott nézetet tartjuk helyesnek. És pedig, eltekintve azon vitássá tehető kérdéstől, hogy lehet-e a «női javak» kifejezés alatt a közszerzemény felét is érteni, a nyelvtani magyarázat szempontjából azért, mert a törvény a férj kezelése «alá *került*» javakról szól. Már pedig e megjelölés alatt csak a feleség külön vagyona, vagyis azon javak értethetnek, melyek a feleség részén, egyedül általa, már meg voltak szerezve, melyek az ő kizárólagos tulajdonát s következve birtokát is képezték, melyek azonban gazdálkodás céljából átadatván, az átadás által «kerültek» a férj kezelése alá.

Nincs ez így a férj kezelése alatt levő közszerzeménynél. Mert ez közösen szereztetik, a házas együttélés tényénél fogva közösül tekintendő gazdálkodás *alatt* áll elő, s nem a feleségnek, hanem ellenkezőleg már az előállás pillanatában a férjnek birtokában van s ennélfogva nem «kerülhet» oda.

A logikai magyarázat folytán pedig azért tartom a kifejtett nézetet helyesnek, mivel ha megengednők, hogy a feleség férje csődbe esése előtt a közszerzemény felét *bármikor* elkülöníthesse, úgy ellentétbe jönnénk a törvény kifejezett célzatával, mely abból áll, miszerint lehetőleg gátoltassék vagyonbukott, nehogy azon időben, — a törvény ezt 2 évben kontemplálja — midőn ki nem kerülhető bukását már előre láthatja, e tudomása folytán jogügyletek által hitelezői elől a kielégítési alapot elvonja. Pedig a bukás szélén álló adósnak igen erős ösztönök által ébresztett és táplált ezen vágya valósítására kész utat nyújt a tulajdonelmélet, mely annál veszélyesebb, hogy a férj nemcsak a közszerzemény felét, hanem ennél többet, sőt mindazon külön vagyonát is hajlandó lesz bukás előtt nejének átadni, melyről a hitelezők a külön vagyon minőségét nem bizonyíthatják. Ez pedig az egyetértő házaspár ellenében vajmi nehéz lesz.

A mi álláspontunk szerint (közép elmélet) végül a férj

ellen nyitott csőd hatálya az lesz, *hogy a kezelése alatt volt ingatlan közszerzemény felét a feleség elkülöníttetheti és saját kezelése alá veheti.*

A hitelezők ez által nem károsodhatnak, mert itt is áll a szabály, hogy a feleség közszerzeményi jogának telekkönyvi kitüntetése harmadik személyek ellenében joghatályosan csak a csődnyitást két évvel megelőzőleg történhetik; mi ha megtörtént, a hitelezők láthatták a telekkönyvből, hogy a kérdéses ingatlan a bekebelezett jog terjedelméig a férjnek hitelezési alapul nem szolgálhat.

Ha azonban a feleség biztosítási jogával kellő időben nem élt, akkor csőd esetén az ingatlan közszerzemény elkülönítését a fentebb érintett okból; az ingó közszerzemény elkülönítését pedig azért nem fogja követelhetni, mert gazdálkodási szempontokból korlátlan rendelkezési jogot adtunk a férjnek a kezelése alatt levő ingó közszerzeményre.

Az vélethetnék azonban, hogy az esetben, *ha a feleség is folytat külön gazdálkodást,* a férj csődtömegéhez nemcsak ennek külön vagyona s a kezelése alatt levő közszerzemény, hanem a feleség által szerzett vagyon *fele* is hozzá lenne csatolandó, mivel ez is közszerzemény, a feleség által szerzett közszerzemény fele pedig a férjet illeti. Ezen felfogást azonban nem tartom megállhatónak azért, mert a hitelező a hitelnyújtáskor fedezeti alapként nem tarthat szem előtt más vagyont, mint csupán azt, mely felett a kölcsönvevő szabadon rendelkezik; a férj pedig ezt nem teheti a feleség kezelése alatt levő közszerzeménynyel. Továbbá azért, mert ily módon azon veszélynek tennők ki a feleséget, hogy keresménye a férje által elköltethetnék.

Önként értetik, hogy a fentebb mondottak megfelelőleg *a feleségre nézve is irányadók, ha ő esik csődbe.*

Hová fog joggyakorlatunk az új csődtörvény hatálya alatt a közszerzeményi jog kérdésében fejlődni, az a jövő titka.

Az azonban kétségtelennek látszik, hogy joggyakorlatunk ez időszerinti iránylataival sem a fentebb idézett döntvényeket, sem íróink némelyikének azokra alapított abbeli nézetét, mely szerint csőd esetében «a hitves a bukott házastárs csődtömegéből közszerzeményi részének kiadatását igényel-

heti,«[1] bármennyire feleljen is ez meg a közszerzeményi jog benső természetének, összeegyeztetni nem lehet. Mert e nézet megállhatásának előleges feltétele az volna, hogy a férj a kezelése alatt lévő közszerzemény feléről ne rendelkezhessék, s ha ezt mégis tenné, az ipszo jure érvénytelennek tekintessék.

Ezen elvet azonban a vagyonérték-elmélet kizárja; a tulajdon-elmélet nem vallja; mi pedig csak az ingatlan közszerzeményre nézve tartjuk keresztülvihetőnek.

Azon további kérdésre nézve, hogy *miként oszlik meg a közszerzemény,* kétségtelennek tartom, miszerint a megoszlás *természetben* és *nem értékben* történik. (Legf. itsz. dtvt. 1877. július 9-én 5497. sz. a.: A közszerzőt *tulajdonjog* illetvén, ez a közszerzemény őt illető részét *természetben* követelheti s nem tartozik annak becsárával való kielégítést elfogadni.)

Nem oszthatom tehát a legfőbb itélőszék azon ellenkező elvet kimondó döntvényét, mely szerint: «a házasság tartama alatt szerzett ingókról kétséget kizáró módon nem bizonyíttatván, hogy azok az igénylő által saját vagyonából szereztettek, ezen ingók *közszerzeménynek* tekintendők, melynek árverése útján beveendő *vételárából* ennek felerésze igen, de *maga az ingóság* az igénylőt (hitvest) nem illetheti.» Legf. itsz. dtvt. 1873. febr. 27., 1324. sz. a.

Mert tételként felállítva az, hogy a házastárs kielégíttetése közszerzeményi részére nézve ne a szerzeményes dolgok felének *természetében* való átadása által, hanem a közszerzeményi vagyon árverés útján befolyó *vételára felének* kifizetése által történjék, ellenkezik a közszerzemény feletti tulajdonjoggal.

A tulajdonjog a tárgyát képező dologra vonatkozik, a tárgyra magára ad oly elvitázhatlan jogot, hogy azt sem más dologgal helyettesíteni nem lehet, sem annak becsárával való kielégíttetését a tulajdonos megtűrni nem köteles. Minden eltérés ettől, lerontja a tulajdonjog fogalmát; mivel — egyebektől eltekintve is — kizárhatóvá teszi a tulajdoni vagyis azon keresetet (rei vindikaczio), mely a tulajdon tárgyának visszaszerzésére irányul;

[1] L. Dr. Herczegh id. m. 35. l. Ugyanígy nyilatkozik Kolgyári Császár Ferencz «*A magyar csődtörvénykezés*» Pest 1847. című műve 105. lapján.

minthogy az uzurpator a keresett dolog helyett más dologgal vagy annak egyenértékével elégíthetné ki a tulajdonost.

Ha tehát bizonyos az, hogy a közszerzeményi jog tulajdonjog, a legfőbb itélőszék utóbb idézett döntvénye nyilván magában hordja az ellentmondást.

Nem tévesztjük itt szem elől, hogy akkor, ha a tulajdonjog többek részén konkurrál, vagyis ha *tulajdonközösség* forog fen, szenvedhet a tulajdonjog oly módosulást, melynél fogva nem *maga a tárgy* vagy annak bizonyos hányada, hanem csak *ára* követelhető a tulajdonostárs által. Így van ez nevezetesen akkor, ha a közös tulajdon *természetben meg nem osztható.* Ez esetben, és — minthogy alig képzelhető, hogy az egész közszerzeményi vagyon megoszthatlan dolgokból álljon — annyiban, a mennyiben a közszerzeményt megoszthatlan egyedi tárgyak képezik, megáll a legfőbb itélőszék döntvénye, de semmi egyébben nem.

Miután a közszerzemény megoszlásakor a vele egyesített, vagy abba beruházott külön vagyon szükségkép visszamegy tulajdonosa kizárólagos hatalmába, kérdés, hogy *miként történjék a külön vagyonnak a közszerzeménytől való elkülönítése?*

Ha a külön vagyon *természetben* még megvan, akkor az *természetben adandó vissza.*

Ámde lehet, sőt rendszerint úgy is van, hogy a külön vagyon *értéke a megoszláskor* különbözik azon értéktől, melylyel a *közszerzeménynyel egyesülése idejében* bírt.

Kérdés tehát, hogy és pedig úgy a közszerzeménynyel egyesült, mint a nem egyesült *külön vagyonnak házasság alatti értékemelkedése kinek javára s viszont értékcsökkenése kinek kárára történik?*

Megjegyezvén azt, hogy értékemelkedés alatt a külön vagyonnak nemcsak értékbeli felszökkenését, hanem a vagyonállag szaporodását is értjük, — az első kérdést illetőleg egyedül azt tartom a közszerzemény helyes fogalmával megegyezőnek, hogy az értékemelkedés a házastársak *mindkettejének* javára történik. Más szóval a házasság alatti értékemelkedést *közszerzeménynek* tekintem. Ebből kifolyólag a külön vagyon tulajdonosának csak azon értékben adandó ki, melylyel az haszonvételeire nézve *közös vagyonná lételekor* (házasságkötés vagy

házasság alatt az ingyenes szerzés időpontja) bírt. A külön vagyon értékemelkedése ellenben, származott legyen az akár beruházás folytán, akár bármely képzelhető más okból, a tulajdonos által *megtérítendő a közszerzeménynek*; illetve minthogy ebben a házasfelek egyenlően osztoznak, *az értékemelkedés felével szaporítandó a másik házasfél közszerzeményi része.*

A mi ellenben a külön vagyon *házasság alatti értékcsökkenését* illeti — értve ismét értékcsökkenés alatt az állagapadást is, — e tekintetben különbséget teszek a szerint, a mint az értékcsökkenést az idézi elő, *a ki* a külön vagyont *kezeli*, vagy pedig az *más okból* (elemi csapás, gazdasági válságok stb. folytán beállt értékcsökkenés) származik.

Utóbbi esetben a külön vagyon apadása *a tulajdonos kárára* történik. Kazusz nocet domino.

Előbbi esetben, ha a külön vagyon kisebbedése az azt kezelő házastárs *kulpája* folytán áll elő, szintén a kazusz nocet domino elve alkalmazandó. Ha valaki nem fordít olyan gondosságot ügyeire, minőt a közönséges ember vagy gondos családapa fordítani szokott, ez oly hiba, melynek oka és alapja rendszerint az ő természetére, testi és szellemi képességeinek hiányosságára, egyéni szokásaira stb. vezethető vissza s melyet ennélfogva az ez által károsodó ismert, vagy legalább könnyen felismerhetett.

Midőn jogunk szerint teljesen a házastárs tetszésétől függ, hogy külön vagyonát hitvestársának gazdálkodás végett át vagy át ne adja s ha átadta, hogy azt tőle bármikor elvonhassa s ezáltal az annak előre láthatott hibáiból származó károkat magától elháríthassa; a házastárs pedig azon jogával nem él és kárt szenved: nincs jogalap arra, hogy kárát hitvestársa neki megtérítse. Mert a károsodó házasfél a külön vagyon átadása által azt nyilvánítja, hogy megnyugszik hitvestársa gazdálkodásában; midőn pedig látja, hogy a gazdálkodás nem megfelelő és elvonási jogával még sem él, szintén *mulasztást* követ el, melynek hátrányos következményeit tulajdonítsa önmagának.

Egész más az eset, ha a külön vagyon értékcsökkenését a gazdálkodó házasfél *dolussza* okozza. Az ily károsítások a gazdálkodó házasfél által nemcsak tudatosan akarva, de oly módon is idéztetnek elő, hogy azokról megtörténtük előtt tudomá-

sunk nincs és alig is lehet. Az efféle, közönséges emberi értelem és rendes életviszonyok szerint magunktól elháríthatlan károsítások megtérítésére tehát a károsítót méltán kötelezheti és kötelezi is a jog.

A vagyonérték-elmélet — eltekintve attól, hogy az elhasználható és elhasználhatlan dolgok közötti különbségtétel ratióját belátni képes nem vagyok — ide vonatkozólag azt mondja: «Elhasználhatlan dolgoknál és főleg ingatlanoknál oly esetben, a mikor azok az elkülönzéskor még megvannak, csak azon érték fogadandó el, melylyel azok a házasság kötésekor, illetőleg az örökösödés idejében bírtak, levonván csupán a netáni beruházásokat, de tekintet nélkül arra, hogy a tárgy értéke kedvező vagy kedvezőtlen viszonyok közrehatása mellett emelkedett vagy csökkent.[1] Máskép közszerzeményt ott is találnánk, a hol például az egyik házastárs elhalálozásakor azon szántóföldön vagy azon házon kívül, melyet az egyik házastárs örökölt, semmi más vagyon nincs, ha történetesen ezen szántóföld értéke a házasság tartama alatt vasúti állomás közelsége, vagy a ház értéke az illető város emelkedése miatt megkétszeresedett.»

Nem lehet észre nem venni, hogy itt nagy ellentmondás forog fen. Az egyik tétel ugyanis az, hogy az elhasználhatlan különvagyonbeli dolgok a megoszláskor azon értékben veendők fel, tehát adandók is vissza, melylyel azok a házasság megkötése, illetve az örökösödés idejében bírtak. Ebből önként következik és a vagyonérték-elmélet által — nézetünk szerint is, — helyesen állíttatik, hogy ha az eredeti érték beruházások folytán növekedett, ezek levonandók; minthogy különben a dolog értéke nem volna az *eredeti*, hanem annál *nagyobb*, s következve több adatnék vissza a külön vagyon tulajdonosának, semmint a mennyit bírt.

De ha ez így áll, akkor nem lehet ellenkezésbe jövés nélkül azt mondani, hogy ne legyünk tekintettel a külön vagyonnak kedvező vagy kedvezőtlen viszonyok közrehatása folytán előálló értékemelkedésére vagy csökkenésére. Mert hisz ha ez

[1] Lásd Dr. Immling Konrád cikkét a *Jogt. Közl.* idézett számában. Nézetét mindenben átveszi Zlinszky id. műve 548. lapján.

utóbbi tételt elfogadnók, akkor nem *ugyanazon értékben* vennők fel, illetve különítenők el a külön vagyont, melylyel az a közös vagyonba átmenetelekor bírt; hanem *nagyobban*, ha a házasság tartama alatt értéke emelkedett, viszont *kisebben*, ha az csökkent.

A fentiek szerint mi figyelemmel vagyunk a külön vagyonnak úgy értékemelkedésére, mint értékcsökkenésére, s az előbbit levonandónak, az utóbbit pedig — ha a tulajdonost mulasztás nem terheli — pótlandónak tartjuk.

Természetes tehát, hogy mi a vagyonértékelmélet ezen kontradiktorius tételei elsejét tartjuk helyesnek. Ellenben az utóbbi tételt megállhatónak és az e mellett felhozott azon érvelést, mely szerint: ha a viszonyok folytán beálló értéknövekvés figyelembe vétetnék, akkor közszerzemény még ott is lehetne, hol a házastársak új vagyont voltakép nem szereztek, bizonyító erővel bírónak el nem ismerhetjük. Mert nem látunk jogalapot fenforogni arra, hogy a külön vagyonnak a kedvező viszonyok közrehatása által történt értékemelkedését csak a külön vagyon tulajdonosának adjuk.

A jogalap ugyanis az volna, hogy a mint a vagyon kedvezőtlen viszonyok folytán tulajdonosa kárára fogy (kazusz nocet domino), úgy kedvező viszonyok következtében javára növekszik (akcesszorium sekvitur szuum principale).

Ámde nem nehéz belátni, hogy lehetetlen ezen jogelveket házasfelek között egyaránt alkalmazni.

Oka ennek azon viszonyban rejlik, melyben a házastársak a kazusz és akcesszorium jogelvei irányában, ezek fogalmának természetéhez képest, vannak.

Ha ugyanis egyik hitvestárs külön vagyonát baleset éri, ebben a másik házasfél semmi módon *részes nem lehetett* s következéskép nincs rá alap, hogy a kár pótlására köteleztessék. Szenvedni a csapást a nélkül is fogja ő is, mert hitvestársa külön vagyonának apadása folytán, kisebbedni fog annak a közszerzemény javára szolgáló jövedelme is.

Sőt a fentebbiekben odáig mentünk, hogy épen családjogunk sajátos álláspontjából kifolyólag még az elkövetett kulpát is a kazusz szempontja alá vontuk.

Ellenben a *külön vagyon gyarapításában mindkét házasfél részes.*

Kimutattuk ugyanis, hogy azon közvetlen és közvetett közrehatás folytán, melyet egyik házasfél a másiknak vagyongyarapodására gyakorol, kizárólag egyoldalú s feltétlenül csak az egyik házasfélnek tulajdonítható szerzés nem fordul elő azon szaporulatra nézve, melylyel a házastársaknak külön vagyona a házasság tartama alatt növekszik.

Ép ide helyeztük a feltétlen közszerzőség materialis alapját. A felhozott esetekben p. o. könnyen megeshetik, hogy a feleség ingatlanai értékének azon növelésében, melyet azok a vasut közelsége, vagy a város emelkedése folytán nyertek, a férjnek tetemes része van; minthogy az, hogy a vasut arra megy, vagy a város emelkedik, jórészben az ő közreműködésének lehet eredménye.

Midőn tehát a felhozott s a mindennapi életben bizonyára már merő szerencsének tartott esetekben sincs kizárva a lehetőség, hogy a külön vagyon értéknövelésére a másik hitvestárs is közreműködhessék; s midőn egyáltalán lehetetlen meghatározni azt, hogy vagyonunk gyarapodását mennyiben köszönjük a kedvező viszonyoknak, más szóval a merő szerencsének és mennyiben tekintsük azt tevékenységünk gyümölcsének: nem tartjuk igazságosnak, hogy az egyik házastárs a másik vagyonának értéknövekvésében ne részesüljön.

Igen helyesen mondja dr. HERCZEGH [1] — előszámlálván a közszerzemény fogalommeghatározásában a szerzés módjait — hogy közszerzemény nemcsak a takarékosság és munka, hanem a szerencse által szerzett vagyon is.

Nézetünk helyességét nem rontja le az, hogy elismerjük, miszerint a házasság tartama alatt is lehet szerezni külön vagyont.

Mert ez esetben már nem a házastársak által bírt vagyon gyarapodása, hanem vagy a külön vagyon puszta átváltozása, vagy oly új vagyon keletkezése forog fen, mely semmi tekintetben sem gazdasági eredménye a hitvesek megvolt vagyonának és munkájának. Az ily vagyon szerzésébe csak a kedvezményezett házasfél folyhat be. Ez csak az ő jogának vagy szerencséjének eredménye.

[1] Ugyanígy MADARASSY LÁSZLÓ: *Értekezés a házasságból eredő vagyoni jogviszonyok és a gyámügyről* c. m. 37. l.

Ha a közszerzeménynyel egyesült külön vagyon *természetben nincs meg*, akkor az a fentebb mondott megkülönböztetések szerint vett *értékben* térítendő meg volt tulajdonosának.

IV. Idegen jogok.

Hazai jogunknak a közszerzeményre vonatkozó fentebb fejtegetett rendelkezései akkor állanak be, ha a hitvestársak egybekelésük alkalmával vagy később, jogunk szerint teljes mérvben szabados, másként intézkedő házassági szerződést nem kötnek.

Természetes tehát, hogy midőn ide vonatkozólag nehány nevezetesebb idegen jogot akarunk összehasonlítani, ezeknek pusztán a házasság tartama alatt szerzett vagyon iránt tett rendelkezéseit és pedig csak szubszidiarius, vagyis azon intézkedéseit vehetjük figyelembe, melyek a házasfelek közötti jogviszonyt szerződés hiánya esetére szabályozzák.

a) **Római jog.**

A római jog szerint azon vagyon, melyet a császárság alatt mindinkább meghonosult manusz nélküli házasság tartama alatt valamely házasfél szerzett, kizárólag az övé volt.

A házastársak az ily vagyonra nézve egymással semmiféle közösségben sem állottak. Nem csak a kölcsönös részesülés, de a kezelésbe való kölcsönös közvetlen befolyás is ki volt zárva. [1]

[1] *Corpus juris civilis romani* Tomus II., Basileae sumptibus Emanuelis Turnisii Cod. Lib. V., tit. XIV., 8 Imppr. Theod. et Valent:

Hac lege decernimus, ut vir in his rebus, quas extra dotem mulier habet, quas Graeci parapherna dicunt, nullam uxore prohibente habeat communionem, nec aliquam ei necessitatem imponet. Quamvis enim bonum erat, mulierem, quae se ipsam marito committit, res etiam ejusdem parti arbitrio gubernari: attamen quoniam conditores legum aequitatis convenit esse fautores, *nullomodo* (ut dictum est) *muliere prohibente virum in paraphernis se volumus inmiscere.*

Megjegyzendő, hogy a corpus jurisnak ezen, a parafernum iránt tett intézkedése magától kiterjedt a házasság alatti szerzeményekre is;

Mindenesetre eléggé sajátszerű és pedig minden közbenső status nélküli átmenet a korábban divott manuszbeli házassági viszonyból, hol a feleség mindennemű, akár már az egybekelés alkalmával birt, akár később szerzett vagyona universzalis szukcesszio képében a házasság tényénél fogva a férj vagyonába ment át.

A manuszbeli és manusz nélküli házasság nemcsak a személyi, de a vagyoni jogviszonyok tekintetében is valóságos végletek érintkezése.

Különös figyelmünkre méltó azonban itt az u. n. *prezumcio Muciana*. Ennek értelmében a feleség mindazon házasság alatti szerzeménye, mely vitás volt arra nézve, vajjon ő vagy férje szerezte-e, a férfi által szerzettnek és a férfi sajátjának tekintetett. Quintus Mucius ait: quum in controversiam venit, unde ad mulierem quid pervenerit, et verius et honestius est, quod non demonstratur, unde habeat, existimari a viro, aut qui in potestate ejus esset, ad eam pervenisse. Evitandi autem turpis quæstus gratia circa uxorem, hoc videtur Quintus Mucius probasse.

Nem kell hozzá sok magyarázat, hogy a római jogban miért keletkezett a férfit nem kis mértékben kiváltságoló ezen jogszabály.

Egy pillantás a római életviszonyokra eléggé megvilágítja azon jogot, mely a pezsgő életből fejlett ki és annak viszonyaihoz idomúltan nőtt fel.

Oly korban, hol az ember egyéniségét elnyelő állammindenhatóság irányadólag hatott ki polgárainak még életfentartási, foglalkozási módjaira is és oly államban, hol a civis romanus csak a földművelést tartá méltóságához illő foglalkozásnak, minden egyéb keresetmódot, az ipart, a kereskedést, sőt jó részben a művészetet (színészet) is stb. bizonyos deho-

minthogy a parafernum a rómaiaknál a nőnek nem csak külön vagyonából, hanem házasság alatti szerzeményeiből is konstituálódott.

L. Dr. Vécsey Tamás: *Római családjog*, Budapest 1875, c. m. 270 s köv. l. Dr. Hoffmann Pál: *Institutiók*, Budapest 1875, c. m. 607. l. Dr. Bozóky Alajos: *Római joginstitutióinak tankönyve*, Budapest 1881, c. m. 340. l. Dr. J. Baron: *Pandekten*, Lipcse 1872, c. m. 677. lap.

nesztacióval kötvén össze, igen természetes volt, ha a lenézett kereseti ágak nem csak ki nem ki nem fejlődtek, hanem még azok is, a melyek léteztek, a telivér civisek által nem űzettek.

Vegyük hozzá a nőnek az antik világban általában s nevezetesen a rómaiaknál is elfoglalt társadalmi állását, mely közfelfogás szerint lehetőleg a háztűzhelyhez kötött volt, és nem nehéz belátni, hogy a római nőknek rendszerint módjukban sem állott ipart, kereskedést vagy egyéb tisztességes foglalkozást űzni.

A rómaiak legkitüntettebb és legjövedelmezőbb keresetmódja: a véren szerzés, a hadi érdem jutalma, a férfiak privilegiuma volt. És így alig igényel bővebb bizonyítást, hogy a római nő általában hiányában volt a vagyonszerző foglalkozásnak.

Ha tehát ily életviszonyok közt jogszabály keletkezett, mely kétség esetén a férj javainak nyilvánítá mindazt, a mivel a házasság tartama alatt neje vagyona szaporodott, e jogvélelem igazolt volt. Mindenben megfelelt a római nők átlagos életviszonyainak.

Mindamellett azon nő, a ki a rendszerinti életmódtól eltért az által, hogy vagyont szerzett s ez alapon igénye lehetett, hogy a jog méltányolja és ösmerje el fáradozását, nem foszta tott meg jogos igényétől. Mert a prezumció Muciana csak jogvélelmet (prezumcio juris) állított fel, mely az ellenkező, vagyis a házasság alatti szerzés bizonyítását megtűrte s következve a nő szerzeményét, ebbeli minősége igazolása esetén, elösmerte.

Mint látszik, a római jog, materiális szempontból tekintve, az életviszonyoknak megfelelőleg intézkedett a házasság alatti szerzeményekre nézve.

Sőt hozzáteszszük azonnal, hogy azon másik szempont, melyet mi a közszerzemény-jog intézményénél az anyagival egyenlően fontosnak és számba veendőnek tartunk s mely jogunkban mindenkor elösmertetett és érvényre emeltetett, ezen másik: az etikus szempontból sem lehet kifogásolni a római jogot.

Az embert és intézményeit csak azon viszonyok között

tekintve lehet elfogulatlanul s helyesen megítélni, a melyek között élt s illetve keletkezett.

A történelem s különösen az összehasonlító jogtörténet tartozik azzal saját hivatásának, hogy a jogintézmények megbírálásánál ne követeljen azok alkotóitól más életnézetet, erkölcsi meggyőződést, mint azt, a melyek között éltek.

Már ismeretes, hogy az ó-kor népei, még magok a gyöngéd érzésű görögök is, nem kevésbbé tehát a vas rómaiak, a nőről, a feleségről, nem tápláltak valami magas fogalmakat. Mindvégig és mindenben inferior perszona volt a nő a férfival szemben.

S enyhült légyen bár az idők folyamán a nőről vallott rideg régi felfogás, s folyt légyen tettleg bármennyire és sokszor bármily döntőleg is be a római nő még a világbirodalom kormányzásába is: egyenlőnek a férfival sohasem tartatott.

Fogja-e hát valaki gáncsolhatni a rómaiakat, hogy ha a materiális alap: az egyenlő mértékű szerzés nem forgott, nem foroghatott is fen, miért nem emelték mégis eticus szempontból és alapon magukkal egyenjogúakká nejeiket a házasság alatt szerzett vagyonra nézve?

Oly mértékkel mértek, a milyennel jogi nézetök és erkölcsi meggyőződésök szerint mérni képesek voltak.

Sőt nemcsak a mindennapi élet viszonyaival megegyezésen nyugvó *helyesség,* minden jogszabálynak ez első és alapfeltétele, hanem még az eticus vonás is jellemzi a Muciana prezumciót.

Mert ha társadalmi helyzetéhez képest a római nő nem szokott keresni és dacára ennek a házasság tartama alatt került vagyont birt felmutatni, akkor a tisztességes szerzés bizonyítása hiányában, okvetlenül a másik alternativának, annak kellett felmerülni, hogy nem tisztességes módon jutott ahhoz.

Ezt megakadályozni és elejét venni annak, hogy a római nő, ki férje vagy örökösei ellenében valamely vagyon szerzését be nem bizonyította — olyannak tekintessék, ki vásárt űz neme kincsével és erényével, — az volt célja a prezumció Mucianának.

Hogy elhárítsa a nőktől a becstelen kereset gyanúját, evitandi turpis quæstus gratia circa uxorem, azt akarta Quintus Mucius Scævola Publii Filius.

Kétségben vagyunk, hogy a nagy jogász éles látását és bölcsességét magasztaljuk-e híres jogvélelmében, avagy fájlaljuk inkább a viszonyokat, melyek azt szülék. Az erkölcsi célzatú jogszabálynak erkölcstelenség volt szülő anyja.

Oly korban keletkezett, hol a nagy nép dicső története rohamos átalakulásban volt.

Marius és Sulla idejében élt s a gyilkok korszakában gyilok által halt meg Mucius Scævola.

Ő látta a szabad köztársaság haláltusáját rideg erkölcse és fényes erényeivel egyetemben; és látta, hogy a világuralta Rómát többé nem elégíti ki a világ kincse.

Mérhetlen pénzszomj és a minek ez rendszerint csak eszköze, megmételyező élvvágy fészkelte meg magát a polgárháborúk idejében.

A Lucretiák ideje letűnt, a női erény kezdett vásári árú lenni s a szabad köztársaság bukása idején az általános demoralizacio már előre veté rémes árnyékát.

A jövőbe látó nagy ész gátolni akarta a métely legveszedelmesbikének: a nők elerkölcstelenedésének terjedését. Jogvélelmében tehát elvevé a római nő frivolitásának legerősebb rúgóját: a becstelenségen szerezhetést.

Az általános hanyatlást meg ugyan nem akadályozhatta. De hogy fékező hatást a Muciana prezumció nem gyakorolt volna, állítani csak az fogja, ki képes elhinni a feltevést, hogy volt Rómában idő, midőn a nő annyira sülyedett, miszerint nem átallotta férje ellenében azt bizonyítani, hogy valamely vagyon megszegett házassági hűségének bére; és volt Rómának korszaka, hol a biró odáig vetemedett, hogy ily alapra jogot alapított.

Ma azonban, annyi lezajlott század és oly roppant átalakulások után van-e rá alap, hogy a rómaiak viszonyai között érthető és igazolt, de napjainkban a tényleges élet által hangosan megcáfolt elavult jogvélelmet törvényerővel ruházzuk fel?

Nem megfordítva fogja-e magát a római jog tétele kivenni ma, ha a szerzés ténye bizonyításának terhét a nő vállára rójuk azon indokból, mivel a nő manapság sem szokott szerezni, felfogásunk pedig a nőről ma is az, hogy anyagi alap

hiányában puszta eticus szempontból nem tehetjük őt a férfival egyenjogúvá.

Nem az lesz-e ma az immoralis, ha a római jog vélelmét elfogadjuk azért, mivel tapasztaljuk, hogy a nő rendszerinti keresetforrása ma is a becstelenség; holott látjuk, hogy kérges tenyér, sápadt arc, lázas fej az ár, melyért cserébe vagyonhoz jutni szokott.

Két évezrednek a megtagadása és mindannak, mit az emberi szellem ez idő alatt művelt és a mivel haladott, az elfogulatlan vizsgálatból kihagyása ma az ily eljárás.

Alig tudjuk felfogni, hogy miért vétetett át a prezumcio Muciana több modern (ausztriai 1237. §., szász 1656. §.) törvénykönyvbe, és épenséggel nem, hogy mi okból plántáltatik az be jogunkba is.

Joggyakorlatunkban már korábban is, (Ftk. 1845. jul. 29—938. sz. a. Férj tekintetvén szerzőnek a házastársak lakásán létező ingóknak, ellenkező bebizonyításával a nő tartozik, ha azokra igényt támaszt) különösen azonban a legújabb időben mindinkább felszínre vergődött azon nézet, mely szerint *a házassági együttélés ideje alatt szerzett ingóságok a férj tulajdonául tekintetnek, ha ellenkezőjét, vagyis saját kizárólagos tulajdonjogát az igényperrel fellépő feleség nem bizonyítja.* A férj javára tulajdonosi jogvélelmet alkotó ezen joggyakorlatban mindenki ráismer a Muciana prezumcióra.

Terjedelmileg ugyan különböznek, mert joggyakorlatunk csak az *ingóságokra*, sőt legtöbb esetben csak a *házi felszerelvényekre* terjed ki, — az eszme, a lényeg azonban — főleg ha az ingatlanok tekintetében ma irányadó telekkönyvi intézményt figyelmen kívül nem hagyjuk — ugyanaz.

Ám nem azonos az indok.

Joggyakorlatunk ugyanis majd arra alapíttatik, hogy a *férj családfő* (Legf. itsz. dtv. 1876. máj. 29—10,259. sz. a. Indokok: mert a házassági együttélés ideje alatt szerzett ingóságok, ha a nő által vásároltattak is, rendszerint a férj, mint *családfő* értékén szerzetteknek lévén vélelmezendők); majd arra, hogy *családfentartó* (Dtv. 1876. okt. 27—7661. sz. a. Indokok: minthogy pedig a családi háztartásban annak felszereléséhez szükséges tárgyak mindig a férj, mint a *család fentartója*

által szerzetteknek és ilyeneknek tekintendők. . . Dtv. 54. sz. Indokok: a családi háztartásban annak felszereléséhez szükséges bevásárlások, ha csak a nő részéről külön nem bizonyíttatik, minden vásárlás a férj, mint *a család törvényes fentartójának* pénzén történtnek tekintendő); majd arra, hogy *főszerző*. (Dtv. 1877. jan. 23—345. sz. a. Ha a férj neje üzletében üzletvezetői minőségben működik, a nő által vásárolt háztartási tárgyakra az vélelmeztetik, hogy a férj *főszerző*. Dtv. 17., 81. Indokok: mert a családi háztartáshoz szükséges vagy alkalmas tárgyak a férj mint *főszerző* pénzén szerzetteknek tekintendők, mig annak ellenkezője be nem bizonyíttatik.)

A *családfőséget* illetőleg már említettük, hogy a férjnek a családban elfoglalt állását a feleség közszerzeményi jogát elnyelő vagyonjogi hatalomként felfogni nem lehet.

Ha azon szükség folytán, hogy minden társaság igényel egy egységes vezetőt, s ez rendszerint a hatalmasabb szokott lenni, — az emberiség történetében kezdettől fogva meglevő azon rendszert, hogy a családi társaság vezére a férfi, ma is fentartva látjuk, úgy ez napjainkban, midőn oly sok családban tapasztaljuk, hogy úgy szellemi fölénye, mint vagyonszerzése folytán a feleség a család valódi, bár nem törvényileg nyilvánított feje, — nem nyugodhatik azon, hajdan a nő erkölcsi és testi gyengébbségében és szerzésképtelenségében szemlélt alapon és a férfi családfőségéből részére vagyoni előnyöket le nem vonhatunk; mert ezzel a férfi és nő közötti egyenjogúságot, melyet pedig elvben megtagadni ma alig fog valaki, a gyakorlati jog terén jóeleve kizárjuk.

Az sem indok a Muciana prezumcio átvételére, hogy a férj *a család fentartója*. A «családfentartó» fogalma lényegileg kötelezettséget jelent. Kötelezettséget, mely abból áll, hogy a férj családja élelmezéséről, ruházásáról stb. gondoskodjék. Ide esik-e a házi felszerelvények szerzésének kötelezettsége is? legalább is vitás lehet.

De kérdjük, fel van-e a feleség eme kötelezettségek alól mentve? Nem köteles-e ő is családjának — férjét is bele értve — fentartásáról gondoskodni?

Ha az mondatik, hogy a nő erre csak a férfi keresetképtelensége esetén, tehát másodsorban van kötelezve, ha e szerint

jogunk értelmében meg kell engedni, hogy a nő sincs felmentve a családfentartás terhe alól, akkor nem értjük, hogy oly kötelezettségre, mely a feleséget is terhelheti, hogyan lehet oly férji kiváltságot alapítani, melynek alapul azon hamis feltevés szolgál, mintha *kizárólag mindig a férfi* volna a család fentartója, a *nő ellenben semmiképen és soha.* Sőt tovább megyünk és állítjuk, hogy a férj kiváltságolt családfentartóságának alapját képező azon elterjedt nézet, mintha *első sorban* rendszerint *csak* a férfi tartaná a családot, hazai jogunk szempontjából tökéletesen téves.

A közszerzemény jogintézményénél fogva a feleség is *mindig első sorban,* már hol kisebb, hol nagyobb mértékben, de okvetlenül családfentartóul tekintendő. Mert a házasság percétől kezdve mindkét házastárs úgy külön vagyonának jövedelme, mint keresményeik közszerzemény lévén, a rendszerint ezen vagyonból és nem a férj külön vagyona *állagából* élő család fentartásához a feleség is mindig hozzájárul.

A mi végül a *főszerzőséget* illeti, kimutattuk, hogy az idl. törvk. szabályok 13. §-a által változatlanúl fentartott korábbi magyar törvények értelmében főszerző *csak a nemes rendbeli* férfi volt s ez is *csak az ingatlan* szerzemények tekintetében. De utaltunk arra is, hogy a főszerzőség fogalmának *az ősiség eltörlése és a rendi különbség megszüntetése* után az életviszonyok által igazolt értelme *a nemesrendűek között sincsen.*

S ha a történeti jogban, mely egyedüli, de kétségkívül erős igazolását abban találja, hogy szabványai az életviszonyokhoz mérten szabadon alakulhatnak és alakulnak által, ha e jellegű magánjogunkban a mindennapi életben most már reális alappal nem bíró főszerzőség fogalma alakiságok és reminiscenciák, de nem benső jogosultság és igazoltság folytán máig is fentartotta magát: úgy ez legjobb esetben is szakítás joggyakorlatunk egyébként tanusított szabad szellemével, mely az életviszonyok átváltozása folytán korpusz juriszunknak már nem egy rendelkezését tekintette holt betűként.

Sőt ha azon álláspontra helyezkedünk, hogy kifejezetten megszüntető, vagy ellenkezőleg rendelkező törvény hiányában korpusz juriszunk minden szabványa alkalmazandó törvény ma

is, akkor egyenesen törvényellenes a Muciana prezumciót a főszerzőségre alapító igényperbeli joggyakorlatunk. Mert nem különböztet, legalább kifejezetten nem, a személyek és javak különfélesége szerint s ennélfogva a főszerzőség fogalmát *többre terjeszti ki*, mint a mire törvénytárunk azt megengedi.

Igényperbeli joggyakorlatunk tarthatlanságát csak fokozza azon körülmény, hogy legtöbb esetben a családi háztartáshoz szükséges felszerelvények, tehát oly tárgyak tekintetében alkot tulajdonosi jogvélelmet a férj részére, melyek köztapasztalás szerint a feleségéi szoktak lenni.

Hiszen ha csak szántszándékkal nem akarunk szemet hunyni a mindennapi élet előtt, hát lehetetlen nem tudni, hogy rendszerint a feleség az, a ki a szobabútorokat, konyhaeszközöket stb., szóval a házi felszerelvényeket magával hozza. Csak nagyon ritka s épenséggel nem rendszerinti az oly férj, ki a házasság megkötésekor ilyenekkel bír s alig fordúl elő, hogy a feleség épen semmit, vagy legalább az összesnek nagyobb részét képező házi eszközöket ne hozná magával.

Ily tény mellett nem igazságtalanság-e felállítani szabályul azt, hogy ezen ingók mégis rendszerint a férfié szoktak lenni? Élet és jogszabály itt fordított viszonyban állíttatnak egymáshoz. [1] S ha megengedhetőnek tartanók, hogy a házi fel-

[1] A jogvélelmek elismerése egyike azon pontoknak, hol az észjogi iskola hivei a jogot más alapon konstruáló, különösen a történeti iskola híveit élesen megtámadják. Talán nem csalódunk, hogy azok, a kik a jogról nem csak elmélkedtek és írtak, de azzal gyakorlatilag is foglalkoztak, alig fogják egyébnek venni a bármily szép és éles harcot — szóharcnál. Számos esetben oly kisegítői a jogvélelmek a gyakorlati jogéletnek, hogy szinte nélkülözhetlenek. Jogi természetöknél fogva annak szabálya állíttatik fel bennök, a mint az ember mindennapi életviszonyai rendszerint lenni szoktak. Nem apodiktikus igazságok, mert hisz nem minden ember érez, gondolkozik és cselekszik egy és ugyanazon dologban egyformán, hanem az életnek, hogy úgy mondjuk *átvágásban* normativumai, annak kifejezői a jogvélelmek, a mint valami az életben a legtöbb ember szerint lenni szokott és ép ezért az ellenkező bebizonyítását megtűrik. De ez egyúttal létjoguk *egyedüli* alapja is. Oly tételt tehát, a melyet az alapjául vett tények az életben megcáfolnak, szabályként felállítani már a szabály fogalmánál fogva sem lehet, jogvélelemnek elfogadni pedig ezen felül tiltja a jog reputációja.

szerelvények iránti tulajdonjog férj és feleség közt kétség esetében jogvélelem által döntessék el, akkor a sokkal valószínűbb jogosultság alapján a feleség részén kellene a tulajdonos jogvélelmét felállítani.

Nem teszszük, mert ez a férj és feleség közötti jogegyenlőségbe ütköznék.

Sőt, hogy azt sem veljük keresztül vihetőnek, miszerint a férfi ellen vezetett végrehajtás esetén a kizárólagos tulajdonjog alapján ki nem igényelt ingók felét a feleség *közszerzeményi* címen igényelhesse, ez abbeli álláspontunk logikai következménye, mely szerint a férj, mint közszerzemény kezelője, a rendelkezése alatt álló *ingó* közszerzeményi vagyon eladósításában gyakor ati gazdasági okokból teljesen meg nem akadályozható.

Ha ezek szerint annyiban joggyakorlatunkkal hasonló eredményhez jutunk is, a mennyiben a férj ellen vezetett végrehajtás alkalmával lefoglalt közös háztartásbeli ingók közül mi is csak azokat tartjuk a feleség részére kiadhatóknak, melyekre nézve kizárólagos tulajdonjogát igazolta [1], még is lehetetlen a kettő közötti nagy különbséget észre nem venni.

[1] Az új végrehajtási törvény (1881. évi 60. tc.), mely, mint minden más e jellegű törvény, a le nem foglalhatókul kimondott tárgyakra nézve végrehajtást szenvedett javára kétségbevonhatlanúl tulajdonjogot állapít meg, mert hisz a jogkényszer útját hozzájuk elvágja, — lényegileg egybevág álláspontunkkal.

E törvény 49. §-a szerint: A házasfelek *együtt lakásának tartama* alatt, a házasfelek *közös birlalásában* lévő ingóságok *a férj ellen* vezetett végrehajtás esetében lefoglalhatók, kivéve azon arany-, és ezüstneműeket, drágaságokat és ruhaneműeket, melyek a nőnek nevével vagy nevének kezdőbetűivel megjelölve vannak; és azon ingóságokat, a melyek nyilvánvaló rendeltetésüknél fogva a nő használatára vannak szánva. *A nő ellen* vezetett végrehajtás esetében pedig lefoglalhatók azon arany- és ezüstneműek, drágaságok és ruhaneműek, a melyek a nő nevével vagy nevének kezdőbetűivel megjelölve vannak, továbbá azon ingóságok, a melyek nyilvánvaló rendeltetésüknél fogva a nő használatára vannak szánva, végre azon ingóságok, a melyekre nézve a végrehajtó által előterjesztett bizonyítékokból valószínűnek látszik, hogy a végrehajtást szenvedő nőnek a tulajdonát képezik (92. §.).

Az eltérés jóformán csak az, hogy míg mi a közép elméletből kifolyólag az eladósítás jogosítványával felruházott férj által kezelt ingó közszerzeményt a férj hitelezői által — szalvo jure alieno — *egészen*

A mi álláspontunk az u. n. középelméletben kifejtettek kifolyása lévén, az, a ki a közszerzeményi vagyon kezelése és a felette való rendelkezési jog tekintetében eltérő felfogásban van, a tulajdoni igényperre nézve is más eredményhez juthat.

Közszerzeményi jog címén azonban csak az fogja a férj ellen vezetett végrehajtás alkalmával lefoglalt ingók felét a feleségnek megítélhetni, a ki elvül vallja, hogy *ipszo jure* semmis a férj mindazon *egyoldalú* rendelkezése, mely a közszerzeményi vagyonból felénél többnek elidegenítését célozza.

De az kétségtelen, hogy a Muciana prezumció elvben és eredményben a közszerzeményi jog negaciója lévén, bár legközelebb esik a vagyonérték-elmélethez, össze mégis azzal s annál kevésbbé a többi közszerzeményi elméletekkel legtávolabbról sem egyeztethető.

Azt hiszszük, hogy nem kell bővebben kimutatni, miszerint bár külömböző terjedelemben és külömbözőleg indokoltan, de félreismerhetlenül a Muciana prezumción nyugvó igényperbeli joggyakorlatunk tarthatatlan.

Tarthatatlan akár a fejtegetett, akár más indokokra legyen fektetve.

Mert a férjet nejével szemben a házasság alatt szerzett ingókra nézve bármily mérvben is *tulajdonosnak vélelmezni*, egyértelmű a férfi kiváltságolásával. Oly eljárás, mely ellentétben áll egész magánjogunk szellemével, sőt összeütközésben a közszerzeményi jognak tételes törvényeinken nyugvó intézményével.

Közszerzeményi jog és prezumció Muciana egymást elvben kizáró sarkellentétek.

lefoglalhatónak mondottuk ki, addig a törvény egyes tárgyakra, azok megjelöléséből, rendeltetéséből vagy előidézett vélelemből tulajdonjogot származtat a házasfelek részére s azokat le nem foglalhatókul jelenti ki. Sőt a hivatkozott törvényszakasz irányadó kitétele szerint a mi álláspontunkból folyó azon következtetés is teljesen megáll, hogy a *nő ellen* vezetett végrehajtáskor az ő kezelése alatt lévő *közszerzemény* p. o. a feleségnek általa kezelt pusztáján találtató betakarított termés, hozományi háza bérjövedelme, stb. *egészen*, tehát nem csak a 49. §-ban felsorolt tárgyak, lefoglalható; mert ezen tárgyak, mint általában a feleség általa kezelt külön vagyonának jövedelme «*közös birlalásban lévőnek*» nem tekintethetik.

Azon meggyőződésben élünk, hogy nagy ideje, miszerint e nem hazai talajból nőtt plánta, mely némely modern törvénykönyvben lehet csak visszásság, nálunk azonban nagy ellentmondás, jogunkból gyökeresen kiirtassék.

b) **Ausztriai általános polgári törvénykönyv.**

A házasság *ténye* ezen törvénykönyv szerint nem hoz létre szerzeményi közösséget, hanem az csak *szerződés* által állapítható meg (1233. §.).

Ha ily szerződés nem köttetik, akkor a házasság tartama alatt mindegyik házasfél maga-magának szerez; legyen a szerzemény akár a külön vagyon szaporúlata, akár munka eredménye.

Kétség esetén ezen törvénykönyv is a férfit tekinti a házasság tartama alatt szerzett vagyon keresőjéül (1237. §.).[1]

Tartalmaz ezenkívül a törvénykönyv *szubszidiarius* intézkedéseket az esetre, ha a házasfelek abban állapodnak meg, hogy közöttük *vagyonközösség* legyen, a közösség módozatait azonban közelebbről meg nem állapítják. E törvénykönyv házassági vagyonközössége lehet: általános vagy *részleges;* az utóbbi pedig a házasság, avagy a házassági szerződés kötésekor már meglévő, vagy csak az azután szerzendő vagyonra vonatkozó vagyonközösség.

A mi a minket érdeklő szerzeményi vagyonközösséget illeti, ez (1233. és 1177. §§.) kiterjed mind arra, a mivel a há-

[1] Dr. STUBENRAUCH MÓR szerint a törvény ezen intézkedése a férj nőtartási kötelezettségén és azon tapasztaláson nyugszik, hogy rendszerint a férj jelentkezik szerző gyanánt. Megjegyzi azonban, hogy SCHEIDLEIN nem hajlandó helyt adni a prezumciónak akkor, ha a nő is láthatólag szerez, p. o. favágó házastársak között. *Commentar zum allgemeinen oesterreichischen bürgerlichen Gesetzbuche.* Wien 1865. II. köt. 165. lap.

Az osztrák gyakorlat a törvényben felállított prezumciót megdöntő ellenbizonyítás tekintetében enyhébbnek látszik a mienknél, mert a szerzési cím és mód bizonyításával megelégszik; nálunk ellenben a legtöbb esetben a szerzési alap kimutatását és ennek külön vagyoni minősége bizonyítását is megkívánják. L. Dr. RIEHL ANTAL: *Das allgemeine bürgerliche Gesetzbuch, erläutert durch die Spruchpraxis des k. k. obersten Gerichtshofes bis 1879.* Wien 1880. 936. l.

zasfelek vagyona a házasság tartama alatt szerzés (Erwerb) folytán szaporodik. Szerzemény tehát az ajándék és a szerencse p. o. sorsjegy, lotto stb. játék útján szerzett vagyon is; — kivéve azt, a mit valamely házasfél egy más személy *halála esetére,* vagyis: öröklés, öröklési szerződés, hitbizomány, hagyományozás, halál esetére szóló ajándékozás útján és pedig akár ingyenesen, akár viszteher mellett nyer. [1]

E szeriut nem csak a házasság megkötése után szerzett vagyon, de az egybekeléskor a felek által már bírt (külön) vagyon *haszna* is a szerzeményhez számíttatik. [2]

Ezen, szerződést feltételező, szerzeményi közösségnek azonban a házasság tartama alatt *hatálya nincsen;* mert a közösség rendszerint, tehát ellenkező szerződés nem létében *csak halál esetére értetik* (1234. §.). [3]

Ebből kifolyólag a közösség dacára is oly függetlenűl rendelkezhetik mindenik házasfél házasság alatti szerzeményeivel, mint a házasság kötésekor bírt külön vagyonával.

Kivételképen már a házasság tartama alatt is szűl jogkövetkezményt a szerzeményi közösség akkor, ha valamely házas-

[1] Az osztrák polg. tkv. hiányos intézkedései mellett, a szakírók véleményére kell támaszkodnunk. A szövegben mondottak szerint értelmezik a törvénykönyvet Nippel Ferencz Xaver: *Erläuterungen des allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuches.* Grätz 1834. VII. köt. 485. l. Zeiller Ferenc: *Commentar über das allgemeine bürgerliche Gesetzbuch.* Wien und Triest 1812, III. köt. 531. l. Dr. Winiwarter József: *Das oesterreichische bürgerliche Recht.* Wien 1844. IV. rész, 395. l. Winiwarter a halálesetre szóló ajándékozást nem vonja a szerzés (erwerben) fogalmával ellentétbe helyezett öröklés (ererben), vagy helyesebben, halálesetre szóló szerzés fogalma alá, — denn der Beschenkte ist kein Erbe — s így a halálesetre szóló ajándékot ha nem is nyiltan, de legalább hallgatag, a szerzeményhez látszik számítani. Dr. Ogonowszky Sándor: *Oesterreichisches Ehegüterrecht.* Leipzig 1880. I. rész 379. lap.

[2] L. Nippel id. m. 593. l. Wenn das zukünftige Vermögen der Gegenstand der Gütergemeinschaft ist, so wird das bei dem Todesfalle eines oder des anderen Ehegatten vorhandene Vermögen erhoben, das von jedem der beiden Ehegatten ursprünglich besessene Vermögen hiervon abgezogen und der Ueberrest als das gemeinschaftliche Eigenthum beider Ehegatten getheilt.

[3] L. Ogonowszky 388. l.

fél ingatlant szerez és erre hitvestársának vagyonközösségi joga bekebeleztetik. Ily esetben a szerző házastárs az ingatlan állagának csak feléről rendelkezhetik, a haszonvételek azonban ekkor is egészen őt illetik (1236. §.).

Minthogy azonban valamely hitvestárs vagyonközösségi joga nyilvánkönyvi kitüntetésének alapját a szerző házasfél beleegyezése képezi, mert e nélkül a közösség kitüntetését követelni nem lehet:[1] nyilvánvaló, hogy az osztrák polg. törvénykönyv szerinti vagyonközösség házasság alatti hatályossága ez esetben is nem a törvényen, hanem külön egyességen nyugszik.

Ha a házastársak szerzeményi közösséget kötöttek is ki egymás közt, szerzeményeiket az 1238. §. analogiája szerint ép úgy külön kezelhetik, mint külön vagyonaikat.

Megszűnik a közösség az egyik házasfél halálával, vagy csődbe esésével (1234., 1262. §§.); a mikor a közös vagyon a házasfelek s illetve örököseik közt fele részben tulajdonjoggal oszlik meg.

Látni a mondottakból, hogy az osztrák polgári törvénykönyv a római ú. n. dotalis rendszeren nyugszik.

Az eltérés csak az, hogy ezen törvénykönyv felállítja azon jogvélelmet, miszerint a nő hallgatag férjére bízza vagyona kezelését, ha azt magának kifejezetten fen nem tartja (1238. §.). E feltevést azonban a feleség a házasság alatt bármikor kizárhatja.

c) **Zürichi magánjogi törvénykönyv.**

Ezen törvénykönyv szerint a házasság kihatással van a házasfelek vagyoni viszonyaira.

A házasság tartama alatt szerzett vagyon a *férfié.* És pedig nemcsak az, mit a férj maga keres, hanem az is, a mit neje szerez: álljon e szerzemény akár a meglévő vagyon szaporulatából, akár tisztán csak munka gyümölcséből (142. §.).[2]

E rendelkezés csak annyiban szenved változást, a menynyiben a nő *külön vagyonnal* (Sondergut), vagy ú. n. *Spargut*tal bír (144. §.).

[1] L. Nippel id. m. 595. l. Ogonowszky id. m. 392. l.

[2] L. Dr. Schreiber Frigyes id. m. 16. l.

Sondergut alatt a házasság kötésekor megvolt azon női vagyon értetik, melynek szabad kezelését a nő magának *kifejezetten* fentartotta. *Spargut* pedig a házasság kötése előtt a nő által szerzett, vagy annak tartama alatt általa kapott azon női vagyon, mely általános *népszokás* folytán nem megy át a férfi kezelésébe és haszonélvezetébe, hanem a felett szabadon a nő rendelkezik. A sparguthoz tartozik különösen a férj által adott játék- és gombostűpénz, valamint a nő kizárólagos rendelkezésére bocsátott adományok (144. §.). [1]

Miután az e minőségű javak a nő minden egyéb vagyonára előírt férji haszonvételnek nincsenek alá vetve, hanem felettük a nő férjétől függetlenül rendelkezhetik, következik, hogy a mennyiben a spargut akár a nő tevékenysége folytán, akár a nélkül szaporodik, e házasság alatti szerzemény a nőé.

A zürichi törvénykönyv ezen intézkedései *nem szubszidiarius* jellegűek. Mert habár a törvény nem zárja is ki, hogy a házasfelek akár a házasság megkötésekor, akár később eltérőleg szerződjenek, mégis, minthogy e törvénykönyv rendszere, mely abban jut kifejezésre, hogy a férjet neje felett gyámság, vagyona felett pedig haszonvételi jog illeti, — csak oly szerződés által változtatható meg, melyet a biróság jóváhagy (164. §.); a biróság pedig e jóváhagyást csak előírt feltételek mellett adja meg (166. §.): a törvényi rendszer kötelező gyanánt tekinthető. [2]

A zürichi törvénykönyv teljesen a *vagyonegységi rendszeren* nyugszik.

E primitiv rendszer több-kevesebb eltéréssel Schweiznak még következő kantonjaiban érvényes: Luzern, Uri, Schwyz, Ob- és Nidwalden, Zug, Appenzell, Ausser- és Inner-Rhoden, Glarus, St. Gallen, Freiburg és Waadt. [3]

[1] L. Dr. Bluntschli: *Deutsches Privatrecht.* München 1854. 223. l. Dr. Ullmer R. Ed.: *Commentar zum privatrechtlichen Gesetzbuche des Kantons Zürich.* Supplementband. Zürich 1879. 50. l.

[2] L. Schreiber id. m. 22. l.

[3] Lardy: *Les legislations civiles des cantons suisses.* Paris 1877, című művében oly kantonokként, melyekben a házasság tartama alatti egész szerzemény a férjet illeti, — a következőket sorolja fel: Zürich, Zug, Aargau, Luzern, Bern (Bern-Jura kivételével), Freiburg, Waadtland, St. Gallen, Unterwalden, Uri, Schwyz, Tessin, Glarus és mindkét Appenzell.

d) **Szász polgári törvénykönyv.**

Törvényen alapúló szerzeményi közösséget ezen törvénykönyv sem ismer, hanem az csak *szerződés* által hozható létre (1695. §.). Ennek nem létében a nő szolgálatai által szerezhet ugyan magának, csakhogy e szerzemény házasság alatti kezelése és haszna a férfit illeti. Sőt a nő szerzeménye iránt tulajdonjogát is elveszti, ha azt gazdálkodás végett férjének átadta, vagy férje gazdaságába maga fordította (1668., 1655. §§.).

Ha a nőnek szerzeménye feletti tulajdonjoga nem szállott át az azt *kezelni jogosított* férjre, akkor a férj nem tartozik ugyan neje *szerzeményének állagát* biztosítani, mint más rendes haszonélvező (1669. §.), sőt mit a férj is köteles tenni neje *ingó* külön vagyona tekintetében (390. §.): mindazáltal tiltja a törvény, hogy a férj haszonélvezeti joga felesége szerzeménye állagának kárával történjék, mivel a szándékos eladósításáért és a kellő gondosság elmulasztásáért a férfi felelős (1655. §.).

E felelősség helyettesíthetlen dolgok egyoldalú eladásánál abban nyilvánúl, hogy a feleség azokat már a házasság tartama alatt visszakövetelheti. Ha az elidegenítés a nő beleegyezésével történt, akkor a nőnek csak a vételárra van igénye. Egyébként, ha a női javak, tehát a szerzemény is, értékmeghatározás mellett adatnak át a férjnek, akkor a feleség csak a meghatározott értéket követelheti a házasság után vissza. Történhet azonban az értékmeghatározás csak bizonyosság és nem tulajdon, átruházás céljából, mely esetben a tárgyak az átvétel idejében bírt minőségben adandók vissza s azok ha meg nem volnának, lép helyükbe a meghatározott érték (1672—1675. §§.).

A mint a férj nem rendelkezhetik neje szerzeményéről szabadon, úgy nem teheti azt a szerzőnő sem, mivel mindazon jogügyleteihez, a melyek által nem pusztán szerez, *férje beleegyezésére* van szüksége (1638. §.). Ennek hiányában a nő ügyletei semmisek, kivéve annyiban nem, a mennyiben általuk gazdagodott (1641. §.). A férj beleegyezésével keletkezett női adósság azonban különbség nélkül terheli a feleség összes vagyonát (1679. §.). A férj *haszonvételi joga* a házasság megszünéséig tart ugyan (1687. §.); *kezelési* joga azonban hanyag gazdálkodás miatt már a házasság *alatt* is megszüntethető (1684. §.).

A házasság megszüntével a nő osztatlanul visszakapja úgy külön vagyonát, mint házasság alatti szerzeményét (1688. §.). Viszont azonban a nő is csak öröklés útján részesülhet férje szerzeményeiben (2049—2056. §§.). A Muciana prezumciót ezen törvénykönyv is fentartja, habár korlátoltabb mérvben (1656. §.).[1]

A szász polg. tkv. tartalmaz még *szubszidiarius* intézkedéseket az általános s ennélfogva az ennek körébe eső szerzeményi vagyonközösség iránt.

Ha ugyanis a házasfelek akár a házasság megkötése előtt, akár annak tartama alatt (1691. §.) általános vagyonközösség iránt szerződést kötnek, a közelebbi feltételeket azonban meg nem állapítják, akkor minden meglévő és leendő vagyonuk közössé válik. A telekkönyvi jogok közösségéhez e jogviszony bejegyzése szükséges (1695. §.). Közössé válik egyuttal a házasfelek mindennemű kötelezettsége (1696. §.). A közös vagyont korlátlanúl a *férj* kezeli, — de az ingatlan elidegenítéséhez vagy terheléséhez neje beleegyezése szükséges (1698. §.).

Ha a nő vagyonközösségi joga a férj rendetlen gazdálkodása által veszélyeztetik, vagy ha a férj gondnokság alá jut, akkor a nő követelheti a közös vagyon kezelését (1700. §.).

A közös vagyon a házasság megszünésével egyenlő arányban oszlik meg (1702. §.).

A szász polg. törvénykönyv a *férji haszonvételi rendszerre van alapítva.*

e) **Porosz Landrecht.**

Ezen törvénykönyv nem nyugszik egységes rendszeren. Szerkesztői ingadoztak az általános vagyonközösség és férji haszonvételi rendszer között s azért az egyes tartományokban dívó törvények és szabályrendeletek fentartása mellett nyilatkoztak.[2]

[1] Dr. SIEBENHAAR EDUARD: *Commentar zu dem bürgerlichen Gesetzbuche für das Königreich Sachsen.* Lipcse, 1869. c. m. 62. lapján azt állítja, hogy az 1656. §-ban nem a Muciana prezumcio van fentartva. Eltekintve a terjedelmi különbségtől, nem nehéz észrevenni az elv ugyanazonosságát. V. ö. OGONOWSZKY id. m. 401. l. 2. jegyz. NEUBAUER d. in. D. g. e. G. c. m. 109. l.

[2] L. OGONOWSZKY id. m. 51. l. 1. jegyz.

A mely tartományokban a törvények és statutumok vagyonközösséget rendelnek, azok részére *szubszidiarius jogként,* mely azonban rendszerint csak a házasságot megelőzőleg kötött szerződés által zárható ki, vagy változtatható meg (412., 413. §§.), — részletesen szabályozza ezen törvénykönyv az *általános vagyonközösséget* és a részleges vagyonközösségből a *szerzeményi közösséget.*

Ott, hol statutumszerű közösség nincs, e törvény a férj haszonvételi jogán nyugvó rendszert állapít meg. Ennek értelmében a törvény, vagy szerződés által fen tartott női vagyon (vorbehaltenes Vermögen) kivételével, a férj kezelési és haszonvételi jogot nyer a nő minden egyéb vagyona felett. Az e jellegű ingó vagyonnal a férj szabadon, az ingatlanokkal és a nő nevére írt követelésekkel ellenben csak neje beleegyezése mellett rendelkezhetik. A házasság felbomlása után a nő visszakapja vagyonát (205—344. §§.).

A mi már a minket érdeklő *szerzeményi közösséget* (Gemeinschaft des Erwerbes) illeti, — ez a házasság megkötése által jön létre (361. §.) és kiterjed a házastársak összes szerzeményeire (396. §.). Annak megállapíthatása céljából, hogy a házasfelek összes vagyonából *mi tekintessék szerzeménynek,* a törvény azon célszerű rendelkezést tartalmazza, hogy a közösség kezdetekor a házastársak külön vagyonáról leltár vétessék fel (397. §.) s mind az, a mi a vagyonmegoszláskor létezik s a leltárban ben nem foglaltatik, — szerzeménynek tekintendő (400. §.). Ha pedig ily leltár fel nem vétetett, akkor az a vélelem, hogy a házasfelek minden vagyona, mely a megoszlás idejében létezik — közszerzemény (401. §.). Az egyik házastársra szállt hagyomány, örökség vagy *tiszta bőkezűségen* alapuló *ajándék* nem közszerzemény, ellenben az minden egyéb szerencsekedvezmény (402—404. §§.), valamint a külön vagyon jövedelme is (405. §.).

A közös szerzeményt a férj kezeli (411., 377. §§.), de rendelkezése nem mindenben korlátlan. Nevezetesen az ingatlant neje beleegyezése nélkül el nem adhatja, sem nem terhelheti (378. §.), valamint be nem hajthatja a neje, ennek örökhagyója, megajándékozója, vagy mind kettejük nevére szóló tőkéket (379. §.). Minden egyéb vagyon felett szabadon rendelkezik a

férfi és e jogát *adósságcsinálás* képében is gyakorolhatja (380., 407. §§.). Viszont a feleség adósságai is terhelik a közszerzeményt és pedig: a házasság *előttiek* feltétlenül, a házasság *alattiak* akkor, ha azok törvényesen keletkeztek (408., 389. §§.). Nevezetesen: ha háztartási szükségletek folytán merültek fel (321. §.), de ha ezek fedezetére adott a férj pénzt, akkor jogosítva van a férfi efféle adósságok kiegyenlítése esetén neje fentartott vagyonából kárpótlást kérni s ha ezt tenni nem akarja, nejét jövőre nyilvánosan eltilthatja az ily adósságok csinálásától (322—3. §§.); ha a nő a kölcsönvett dolgot vagy összeget mindkettejük hasznára fordította (324. §.); ha a férj távollétében az üzlet folytatására, vagy a család fentartása végett (325—26. §§.); végül ha a férj beteg és a gazdaság, valamint a háztartás vitele céljából csinál a nő adósságokat.

Ha azonban az egyik házastárs *külön* adósságát a hitelező a közszerzeményből hajtotta be, köteles az adós házastárs saját külön vagyonából a közösben támadt hiányt pótolni (409. §.); ha pedig külön vagyona nem volna, akkor a másik fél a közösség keletkezésétől számított két év alatt kivánhatja, hogy közöttük a szerzeményi közösség jövőre megszüntessék (410. §.).

Megszünik a közösség az egyik házasfél halálával (634. §.) és ekkor a közös szerzemény az elhunyt házastárs örökösei és a túlélő hitvestárs között fele részben tulajdonjoggal oszlik meg.

A mondottakból kitünik, hogy a porosz Landrecht szerint szabályozott szerzeményi közösség a lényegben azonos a mi közszerzeményünkkel, ha csak azt nem tekintjük eltérésnek, hogy a porosz törvény szerint a házasság előtti adósságok is terhelik a közszerzeményt és hogy a közszerzemény megoszlása csak az egyik házasfél halála esetében áll be.

f) Francia polgári törvénykönyv.

A code Napoléon szerint a házasság *vagyonközösséget*, és pedig *ingó* és *szerzeményi közösséget* (1400., 1401., 1497. §§.) szül a házastársak között s ez képezi Franciaország közönséges jogát (droit commun de la France 1393. §.).

A szerzeményi közösség, mely csak a házasság megkötése napjával kezdődhetik (1399. §.), áll:

minden ingó vagyonból, ide számítva a követeléseket is,

mint ingó vagyont (529. §.), melylyel a házastársak a házasság *megkötésekor* bírtak, vagy melyet a *házasság tartama alatt*, habár öröklés vagy ajándékozás útján is szereznek, ha az ajándékozó másként nem intézkedett; mindkét fél mindennemű vagyonának házasság alatti jövedelmeiből; a házasság tartama alatt, valamint a házassági szerződés létrejötte és a házasság megkötése közötti időben szerzett ingatlanokból (1401., 1404. §§.), a mennyiben ezek nem házastársak különvagyonának *átváltozásáúl* s ezek helyét pótlókúl tekintendők (l'immeuble acquis ... à titre d'échange contre l'immeuble ... 1407. §.). Ezenfelül felállítja a törvény a vélelmet, hogy *minden ingatlan közszerzeményül* tekintendő, ha valamely házasfél nem bizonyítja, hogy az már a házasság megkötésekor tulajdonát, vagy jogos birtokát képezte, vagy a házasság alatt örökölte vagy ajándékba kapta (1402. §.). A házasfelek *külön* vagyonát képezi azon ingatlan, melylyel mindegyikök a házasság megkötésekor bírt, a házasság tartama alatt *örökölt* vagy *egyedül* ajándékba kapott, a mennyiben az ily ajándékot az ajándékozó közös vagyonnak nem nyilvánította (1405. §.).

A közös szerzemény a külön vagyonnal és viszont, elszámolási viszonyban áll: a mit egyik a másiktól kapott, az megtérítendő (1406—8., 1478—80. §§.). A közös vagyont *a férfi kezeli* és felette ő rendelkezik, jogköre csupán az által lévén korlátolva, hogy az ingatlanokat, úgy az összes ingót vagy ennek hányadrészét *ingyenes módon* el nem idegenítheti, kivéve, ha azt közös gyermekük javára fordítja (1421—22. §§.); halálesetre szóló ajándékozása pedig saját részét túl nem haladhatja (1423. §.).

Az *adósságokat* illetőleg különbséget tesz a tvkv. az ingót és az ingatlant terhelő adósságok között. Az utóbbiak rendszerint nem lesznek közösekké, hanem azon házasfél külön vagyonát terhelik, a ki által csináltattak.

Az ingó adósság (dettes mobilières) ellenben közös. És pedig a szerzeményi közösséget terheli: a férjnek, valamint bizonyos fentartások mellett a nőnek házasság előtti adóssága és az örökségek, valamint ajándékozások folytán a házasság tartama alatt reájuk háramló adósság; továbbá a házasság tartama alatt a *férj* által csinált, úgy ennek beleegyezésével a nő

által kontrahált adósságok, kamattartozások, a külön vagyon rendes fentartási költségei, háztartási és gyermekneveltetési költségek.

Ezen adósságokért első sorban a közös szerzemény, másod sorban a férj vagyona felelős, fen lévén tartva a viszkereseti jog (1409—1420. §§.).

Megszünik a szerzeményi közösség a természetes, a polgári halál, a végleges, valamint az ágy és asztaltóli elválás által és a vagyonelkülönzés (separation de biens) folytán (1441. §.).

A közösség felbomlásakor elöjoga van a nőnek. Mindegyik fél előbb külön vagyonát különíti el az egész tömegtől. A fenmaradó vagyon egyenlő részben oszlik meg a házasfelek s illetve örököseik között (1468—1482. §§.).

A francia törvénykönyv minden tekintetben igen részletes intézkedései *szubszidiarius* jellegűek. Csak akkor szabályozzák férj és nő között a jogviszonyt, ha ők egyáltalán nem, vagy a mennyiben nem szerződnek (1387., 1391., 1400. §§.).

Ezenfelül részletes intézkedéseket tartalmaz az esetre, ha a házasfelek a *törvényes vagyonközösségtől* eltérő vagyoni jogviszonyban akarnak élni, szerződésükben azonban csak a jogviszony általános megjelölésére szorítkoznak.

Ilyenek: 1. hogy a vagyonközösség csak a szerzeményekre terjedjen ki, 2. hogy a jelenlévő vagy jövendőbeli ingó vagyon vagy egyáltalán nem, vagy csak részben tartozzék a vagyonközösséghez, 3. hogy a meglévő vagy jövendőbeli ingatlan vagyont ingosítás útján (par la voie de l'ameublissement) egészben vagy részben a közösségbe vonják, 4. hogy mindegyik házasfél maga fizesse házasság előtti adósságait, 5. hogy a nő a közösségről lemondás esetén hozományát (apports) tisztán kapja vissza, 6. hogy a túlélő hitves az osztály megejtése előtt valamit előre kapjon, 7. hogy a házasfelek ne egyenlő részt kapjanak, 8. hogy közöttük általános vagyonközösség legyen (1497. §.).

Ezzel azonban nincs kizárva, hogy a házasfelek másféleképp intézkedő szerződést köthessenek, csak azok a jó erkölcsökkel ne ellenkezzenek, az atya családfői jogát ne érintsék és a törvényes öröklési rendet meg ne változtassák (1387—1390. §§.).

A fentiekből látszik, hogy a francia törvénykönyv a szerzeményi közösség rendszerén nyugszik.

g) **Spanyol jog.**[1]

Spanyolországban, Katalonia kivételével, szerzeményi közösség van a házasfelek közt.

E közösség a házasság megkötésével kezdődik, kivéve ha az szerződésileg kizáratott volna; minden egyéb eltérés semmis. A házasság tartama alatt a közösséget nem lehet mellőzni, kivéve, ha a házasfelek bíróilag elválasztatnak.

Ez esetben, valamint ha a házasság felbontatik vagy semmisnek nyilváníttatik, a közösségről való lemondásnak közokiratban kell történnie.

A Goyena-féle igen részletes javaslat szerint a törvényes szerzeményi közösségre a szerződési közösség (societas) szabályai irányadók, a mennyiben ezek a szerzeményi közösség különös szabályaival nem ellenkeznek.

Közszerzeményt képez: 1. a házasság tartama alatt a közös tőke rovására viszterhesen (titulo oneroso) szerzett vagyon, történjék a szerzés akár a közösség, akár valamely házasfél részére, 2. az, a mit a házasfelek vagy egyikök ipar, szolgálat, vagy munka által szerez, 3. a házasság tartama alatt szedett vagy esedékes kamatok, járadékok és gyümölcsök, származtak légyen akár a házasfelek közös, akár külön vagyonából. Közszerzemény továbbá azon jövedelem is, melyet valamely házasfél hivatala, foglalkozása vagy állása után kap; de ezen hivatal vagy foglalkozás *tulajdona* nem közszerzemény, ha csak nem a házasság alatt a közös vagyonon, vagy a házasfelek mindkettejének, vagy egyikének iparkodása által szereztetett.

Haszonélvezetek és életjáradékok (penziok), melyek *állandóan* vagy *élethossziglan* az egyik házasfelet illetik — a jogosított fél külön vagyonához számíttatnak; de a házasság alatt esedékes kamatai és gyümölcsei *közös* vagyont képeznek. Ha ellenben a haszonélvezet vagy járadék *nem állandó* vagy élethosszig tartó, akkor házasság alatti jövedelme a jogosított házasfél külön vagyonát képezi, — levonván belőle a közösből reá fordított költségeket. Közszerzeményt képez a házasság fel-

[1] L. Neubauer d. e. G. d. A. c. m. 10—14. l.

bomlásakor meglévő függő termés is; de ez az együttélésnek utolsó év alatti tartama szerint osztatik fel.

A mit a férfi a házasság alatt *saját* pénzén szerez, közszerzemény lesz, ha csak a szerzéskor hiteles alakban ki nem jelenti, hogy magának szerez; az előbbi esetben azonban a férfi külön vagyonából kiadott érték megtérítendő. A közszerzeményből avagy a férj vagy feleség munkájából a házasfelek külön vagyonára fordított *hasznos kiadások* a közszerzeményhez számíttatnak; ép így a házasság tartama alatt emelt *épület* is, még ha a talaj valamely házasfél kizárólagos sajátja is, — de a talaj értéke a tulajdonos félnek megtérítendő. Ha a nőhozomány vagy a férj külön vagyona egészen vagy részben *barom-csordából* áll, mely a közösség felbomlásakor még megvan, akkor ebből annyi darab lesz közszerzemény, a mennyi a házasság kötésekor volt számot meghaladja.

A házasfelek *játéknyeresége* vagy turpisz kauza nyert jövedelme, a mennyiben vissza nem adandó, közszerzeményt képez, — fenmaradván a büntető törvény szabványai.

A jogvélelem a közösség mellett harcol, ha csak a házasfelek valamelyike a vitás vagyonnak külön vagyonbeli minőségét nem bizonyítja.

A közszerzeményt terheli: 1. minden adósság és kötelezettség, melyet a házasság alatt a férj csinált, valamint melyet a nő tett oly esetekben, melyekben a közszerzeményt terhelhette, 2. hátrányok és veszteségek, melyek a házasság tartama alatt kötött kötelmekből erednek, — érjék azok akár a külön vagyont, akár a közös szerzeményt, 3. a férj vagy nő *külön vagyonának* kisebb javitgatásai vagy fentartási költségei. Nagyobb javítások nem a közszerzeményt terhelik, 4. a közszerzemény nagyobb és kisebb javításai, 5. a családfentartási és a közös gyermekek vagy egyik házasfél törvényes gyermekeinek neveltetési költségei.

A közszerzeményt terheli azon összeg, mely a *közös gyermekek ellátására* egyedül a férj által vagy kölcsönös beleegyezéssel a férj avagy a nő által adatott vagy igértetett, ha csak ki nincs kötve, hogy az egészen vagy részben az egyik fél külön vagyonából fedeztessék.

A házasfelek házasság *elötti* adósságai nem terhelik a köz-

szerzeményt. Ép oly kevéssé az őket ért pénzbüntetések és birságok. A férj házasság előtti kötelezettségei, pénzbüntetései és birságai érvényesíttethetnek ugyan a közszerzemény ellen, ha nincs elégséges külön vagyona; csakhogy a közösség felbomlásakor e kiadások a férjnek vagy örököseinek felszámíttatnak.

Az, a mit valamely házasfél bármiféle játékon *vesztett* és *kifizetett*, nem csökkenti a vesztő fél közszerzeményi részét. A mit pedig a férj *megengedett* játékon veszt, az terheli a közös vagyont, még ha a veszteség ki *nem fizettetett* is.

Kizárólag a *férj kezeli* a törvényes közszerzeményi vagyont. Eltekintve a vagyonkezelő általános jogositványaitól, a férj viszteher mellett (titulo oneroso) elidegenítheti és terhelheti a közszerzeményt neje beleegyezése nélkül. Végrendeletileg a közszerzeménynek csak feléről intézkedhetik. De a közszerzemény oly elidegenítése vagy a felett kötött oly egyezmény, mely a *törvény ellenére vagy a feleség kijátszása végett* (in fraudem) köttetik, nem prejudikál a nő vagy örökösei jogának.

A közös gyermekek ellátása céljából rendelkezhetik a férj a közszerzeménynyel; valamint kegyeletes és jótékony célokra mérsékelten ajándékozhat, de a haszonélvezetet nem szabad magának fentartania.

A nő nem terhelheti a közszerzeményt férje beleegyezése nélkül. Kivétetnek a családfentartási napi és rendes kiadások, melyeket a nő egyedül vagy férje engedélyével tesz. De az efféle kiadásokért szubszidiariuson szavatol a nő hozománya, ha a közszerzemény vagy a férj külön vagyona nem volna elégséges, valamint az esetben is, ha a férfi helyett a nő kezeli a közszerzeményt.

A közszerzemény a házasság felbomlásával vagy semmisnek nyilvánításával oszlik meg. Utóbbi esetben a roszhiszemben forgó férj nem részesül a közszerzeményben. Akkor is megszűnik a szerzeményi közösség, ha a vagyonmegosztás *biróságilag* mondatik ki.

A likvid közszerzemény, melynek pontos kiszámítására igen részletes szabályok vannak, — *fele* részben oszlik meg a házasfelek vagy örököseik között.

A fentebb mondottakban igyekeztem a közszerzeményi jog intézményét tételes alapokon, úgy a mint az törvényeinkben és joggyakorlatunkban megállapíttatott, kifejteni.

E hézagos alap mellett figyelemmel voltam szakíróinknak tudományosan kifejtett nézeteire. Azonban ki nem kerülhettem, hogy mindezekkel szemben elvi következményeit e fontos jogintézményről táplált igénytelen véleményemnek itt-ott meg ne vonjam.

Feladatomnak azonban nem tennék eleget, ha kodifikációnk nyilvánosságra hozott közleményeiben félreismerhetlenűl kifejezett azon célzatának, hogy a közszerzeményi jog intézménye elejtessék, vagy oly módon szabályoztassék, mely gyakorlati eredményében kevésben különbözik a teljes elejtéstől, — okait nem vizsgálnám s azt, a mivel e jogintézmény pótoltatni szándékoltatik, nem ismertetném.

Figyelemmel kell lennünk e mellett az 1873. évben tartott magyar jogászgyülésen mondottakra; mert kodifikációnk, a mennyire az a közszerzeményi jog szabályozására hívatott családjog hiányában ismerhető, egészen az említett jogászgyülés megállapodásait követi.

Mielőtt azonban ezt tenném, nem lesz felesleges futólag áttekinteni az egyes *házassági vagyonjogi rendszereken.*

Általános nézet, hogy a nemzeti jellemmel viszonosságságban álló jog egyik részében sem nyilatkozik oly erősen és híven a nemzeti felfogás, mint a családjogban. [1]

Annál kevésbé szándékom ezt kétségbe vonni, mert úgy látszik, hogy történeti fejleményében a házassági vagyonjogi rendszerek képződésére mindenek előtt az volt irányadó, hogy a jog *mily állást adott a házasfeleknek egymással szemben.* [2]

[1] L. Vajkay Károly: *Tanulmányok a német közönséges magánjog és történelme köréből.* 16. lap.

Dr. Dell' Adami Rezső: *Az anyagi magyar magánjog codificatiója.* 95. l.

[2] Förster Ferenc: *Theorie und Praxis des heutigen gemeinen preussischen Privatrechts auf Grundlage des gemeinen deutschen Rechts.* Berlin 1874. c. m. III. k. 521. lapján a házasság erkölcsi felfogásában látja a döntő mozzanatot. Ez a távolabb eső alap, mely eredményben egyre megy a szövegben mondottal; mert hisz az, hogy mily állást ad a jog

Tudjuk, hogy a régi római jogban a házastársak egymáshozi viszonya az *alárendeltség* és nem a *jogegyenlőség* elve szerint volt megállapítva.

A házasság ténye a férj manusza alá veté a nőt, [1] ki mint feleség filia familiaszként tekintetett, s mint ilyen alieni jurisz perszona volt, még ha a házasság kötésekor szui jurisz lett volna is.

A manusz azonban nemcsak a személyi, hanem a *vagyoni* viszonyokra is kihatással volt. Mint mondottuk, a manusz okozá, hogy a férjhez ment nő vagyona férjére szállott, s a mit netán a házasság alatt szerzett, azt férjének kereste.

Ez alap felfogásnak szükségszerű kifolyása volt, hogy a férfi egymaga tartozott a család fentartásáról, szükségei fedezéséről gondoskodni.

Szükségszerű, mert hisz a férjes nő nem bírhatván vagyonnal, nem állott módjában a házasság terhei fedezéséhez hozzájárulni. [2]

De természetesnek is tartották ezt a régi rómaiak. Ők a házasságot mindenekfelett úgy tekinték, mint gyermeknemzés végett (liberorum kverendorum kauza) kötött életközösséget, mint a férfi neve terjesztésének, tovább örökítésének eszközét.

Ezen, a nővel szemben mondhatni önző felfogás természetes folyománya volt, ha a külvilággal a férj által közvetített, ezzel szemben a férjben élt, ennek preponderanciájára alapított család anyagi fentartását *jogilag* egyedül a férj kötelezettségéül tekinték. [3]

Nem lehet azonban mondani, mintha a régi rómaiaknál *tényleg* is egyedül és kizárólag a férj vállain nyugodott volna a családi szükségletek fedezésének terhe.

Eltekintve ugyanis attól, hogy az önjogú nő vagyona a

a házasfeleknek egymással szemben, — attól függ, hogy a törvényhozó hogyan fogja fel a házasságot.

[1] L. Dr. Czyhlarz Károly: *Das römische Dotalrecht.* Giessen 1870. c. m. 10. l.

[2] L. Czyhlarz id. m. 11. l.

[3] L. Ihering Rudolf: *Geist des römischen Rechts auf den verschiedenen Stufen seiner Entwicklung.* Zweiter Theil. I. Abtheilung. Vierte revidirte Auflage Leipzig 1881. c. m. 161. l.

manusz hatásánál fogva férjére szállt és ez által hozzájárult a házassági terhek fedezéséhez: mindazon számosabb esetben, midőn a nő a házasság kötésekor még atyai hatalom alatt állott, s ennélfogva vagyonnal, melyet férjének vitt volna, nem bírhatott, — rendszerint maga az atya vagy rokonok adtak a nőnek vagyont oly célból, hogy azzal az új életviszony közös terhei viseléséhez hozzájáruljon. — Ez volt a dosz történeti keletkezése, melyről OGONOWSZKI azt mondja: «eine Leistung, deren Bestellung rechtlich zwar nicht nothwendig war, und nur einer freien Vereinbarung anheimgestellt blieb, jedoch in den sittlichen Motiven der römischen Lebensanschauung einen zwingenden Charakter hatte, und schon dem zufolge nie ausbleiben durfte».[1]

Feltünő, hogy a római jog rendelkezése *kifejezetten* akkor sem változott, midőn *a tényleges viszonyok egészen átalakultak;* midőn a manusz megszünt, és ennek folytán az előbb egészen a férfi kezébe ment női vagyon most ellenkezőleg a házassági kapocs által semmi tekintetben sem érintve — egészen *a nő kezei közt* maradt és kizárólag a nő céljaira szolgált; midőn ekként a manusz eltünésében elesett a házassági terhek *egyoldalú* viselésének jogi korrektivuma is; s midőn a dosznak nem jogilag, de *tettleg* hajdan mindig kötelezettségként tartott adása mindinkább merőben önkényszerűnek tekintetett úgy az önjogú nők, mint a családatyák részéről.

Így fejlett ki a római úgynevezett *dotalis*, vagy TELESZKY helyes megjegyzése szerint, inkább *parafernális rendszer.*[2]

[1] L. Dr. OGONOWSZKY SÁNDOR id. m. 9. l.

[2] L. *A magyar jogászgyülés évkönyve* 1873. évre. II. köt. 62. l. Lényegileg ezen rendszer van: Ausztriában, Olaszországban, Görögországban, Joniai szigeteken s legalább névleg Oroszországban. L. NEUBAUER id. m.

Legújabban *Anglia* is ezen rendszert látszik elfogadni. Az angol törvényhozás ugyanis az 1870. és 1874-ik évi reformok után, az 1882. évi augusztus 16-án hozott ú. n. *Married Women's Property Bill* által tökéletesen átalakította a *Common law* szerint fenállott primitiv családi vagyonjogot. E roppant társadalmi hatású törvény szerint az angol nő a házasság megkötése után is megtartja saját vagyonát, önálló szerzeménye őt illeti és ezek iránt szabad rendelkezési és képviseleti joggal bír.

Ennek értelmében a házastársak mindegyike megtartja vagyonát a házasság után ép úgy, mint bírta azt a házasság kötése előtt; mindegyik házasfél magának szerez; a házas élet anyagi szükségleteit pedig *csak* a férfi tartozik fedezni. — Szóval a házastársak *mindennemű vagyona egymástól teljesen különvált* két tömeget képez; mintha a különnemű személyek közt az omnisz vité konzorcium létre sem jött volna.

E rendszert nálunk nagy előszeretettel látjuk az egyéni, a tulajdon szabadság, a nő iránti lovagias eljárás stb. megtestesüléseként feltüntetni.

Pedig keletkezése ép az ellenkezőre, a nemi alárendeltségre vezethető vissza.

Történeti fejlődése akkor, midőn a manusz megszünt, és ezzel szabaddá lett a női vagyon, de egyúttal mentessé a nő a családi terhek viselésétől, — szakítás történeti multjával. S hogy ez megtörténhetett, annak magyarázatáúl leginkább az szolgál, hogy a rómaiaknál a viszonyok átváltozása dacára is mindvégig fentartotta magát azon felfogás, miszerint a házasság mindenek felett a *férfi érdekében* kötött viszony, s ennélfogva a család fentartásáról egyedül ő gondoskodik.

Hogy a dotalis rendszer abban, miszerint a házasfelek továbbra is megtarthatják házasság előtt bírt vagyonukat, — kifejezésre juttatja a tulajdon szabadságát, kétségbe nem vonom; és jogosultságát azon vagyonra nézve, melylyel a házasfelek a házasság megkötése előtt bírtak, készséggel elismerem.

De már abban kétkedni lehet, vajjon a házasfelek minden, még csak *a házasság kötése után szerzendő* vagyonának is *teljes* elkülönzése megfelel-e a nemcsak divini, de egyuttal humani jurisz kommunikáció fogalmának?

Az egyéni szabadság szempontjából pedig, még ha hajlandók volnánk is a házasfelek vagyoni jogviszonyainak szabályozásánál kizárólagos vagy legalább döntő súlyt tulajdonítani követelményeinek, — akkor is kérdeznünk kellene, hogy oly nagyon kedvez-e a nő egyéni szabadságának, önérzetének azon felfogás, hogy a családot egyedül a férfi tartja?

Semmi emelőt nem látok abban — más által tartatni. Az ember mindig hajlandó bizonyos rettegést érezni az iránt, a kinek kegyelméből él.

Hasonló, habár nem azonos történeti alapon, egész ellentétes fejlődést vett a házassági vagyonjog a *germán* jogokban.

A kiindulási alap itt is a *nő jogi állása volt férjével szemben.* [1]

E jogállás az ős germán *mumdiumban* nyilvánúl, melynek értelmében a nő a házasság által, atyja gyámsága alól, férje gyámhatalmába kerül.

Habár tehát a házasfelek egymáshozi viszonya itt sem a *jogegyenlőség*, hanem inkább az *alárendeltség elvén* nyugodott, következményeiben mégis különböző jelentőséggel bírt ez életnézet a két jogban.

Az ős római jogban, a mint a patria potesztasz vagyoni képtelenséget szült az alája vetett gyermeknél, ép úgy azt idézett elő a házassággal járó férji manusz, az az alá eső nőnél. — A germán jogban ellenben az atyai hatalom nem nyeli el a gyermek magánjogi személyiségét, vagyonbírási képességét, hanem inkább *gyámjogként* jelentkezik, melynek értelmében az atya gyermeke vagyonát védi, fentartja és kezeli. [2] A mundium ugyanaz a férj és feleség között, mint az atyai hatalom az apa és gyermeke közt. Ennélfogva a nő vagyona átment ugyan a férj kezeibe, ki a felett elég tág rendelkezési jogot nyert, a nélkül azonban, hogy a nő tulajdonjoga megszünt volna.

Ily jogtörténeti alap mellett csakhamar előtérbe látjuk lépni a germán jogok jellegző felfogását és ennek megfelelő szerkezetét. Azt, hogy a házasság, melynek fogalma és sikere egységet vagy legalább összhangot kíván az érzület terén, nem lehet külön vált vagy épen ellentétes érdekű az anyagiak terén; hogy a közös cél *közös fedezeti alapot* kíván; hogy a házassági terhek nem nyugodhatnak a házasfelek csak *egyikének* vállán, hanem kell, hogy ahhoz *mindketten* hozzájáruljanak.

E végből nemcsak a házasság kötésekor bírt vagyon és ennek házasság alatti jövedelme, hanem a nő önálló keresménye is a férj, mint családfő kezében összpontosúlt; — de a házasság előtti vagyon iránt a nő visszakövetelési joga fentartatott.

[1] L. OGONOWSZKI id. m. 28. l.
[2] L. OGONOWSZKI id. m. 13. l.

A vagyon egyesítésének és ez által a házassági terhek közös viselésének ténye nem új.

Láttuk, hogy a régi rómaiaknál a pater familiasz kezében egyesítve volt a házasfelek vagyona, és hogy ez által a régi római nő is hozzájárult a házassági terhek viseléséhez.

Hogy aztán a viszonyok átváltozása folytán a római házassági vagyonjog egészen ellentétévé lett annak, a mi eredetileg volt, rovassék fel bár az imperiumbeli rómaiak erkölcsi ereje hiányának, az általános demoralizációnak; [1] kétségbe mégis alig vonathatik, hogy a mi a germán jogban új, az nem a vagyonegyesítés eszméje, hanem a nő egyesített vagyonának *visszakövetelhetése.* Új az, hogy a germán népeknek jogi öntudatává lett a vagyonegyesítés és a házassági terhek közös viselésének eszméje, és hogy ez a germán jogokban lett a legpregnansabban és legkülönbözőbb alakban keresztülvíve.

Így a germán jog alapképződése: *a vagyonegységi vagy külső vagyonegyesülési rendszer* (System der Gütereinheit; äussere Gütergemeinschaft) [2] a házastársak javait a férj kezében összpontosítja, ki azt a házas élet szükségleteire és céljaira használja. Mann und Weib haben kein gezweiet Gut. A férj a külsőleg egyesített vagyon felett szabadon rendelkezik, kivéve, hogy az ingatlanok elidegenítése tekintetében neje beleegyezéséhez van kötve. E korlátozás azonban a házassági szükség (ehehafte Noth) esetén elesik, s a férj egymaga is eladhatja vagy terhelheti neje ingatlanát. [3] A férj rendelkezési joga, melynek ellenében GERBER szerint a nő érdekeinek biztosítékai «liegen in der innern Gerechtigkeit und dem Geiste der Liebe, welchen das Recht bei dem Manne voraussetzt», — oly tágkeretű volt, hogy még a házas életet is anticipálta, a mennyiben a férjnek házasság előtti adósságai is feltétlenül terhelék a női vagyont. «Die dem Mann traut, traut dessen Schuld».

A házasság alatti szerzemény kizárólag a férfié s ennek oka GERBER szerint az: «Dass das Erworbene meist ein Ergeb-

[1] L. BARON id. m. 678. l. IHERING id. m. 211. l.

[2] Ezen rendszer divik a német birodalom sok részében és Schweiz legtöbb kantonjában. L. NEUBAUER, valamint SCHREIBER id. műveit.

[3] L. GERBER C. T.: *System des deutschen Privatrechts.* Jena, 1855. c. m. 231. §.

niss der Thätigkeit des Mannes ist, der Antheil der Frau aber schon in dem erhöhten Lebensgenusse liege. Indem übrigens der Mann selbst den Ehestandsaufwand bestimmt, so hängt es von ihm allein ab, ob von dem Errungenen ein Ueberschuss bleibt, es bleibt also seinem Gerechtigkeitsgefühle anheimgegeben, wirklichen Ueberschuss der Frau zuzuwenden».

A házastársak vagyonának egyesülése azonban csak külsőleges, mert a megkülönböztetés a közt, hogy mi volt a férfié és mi a nőé, folyton fennállt. A házasság felbomlásával a nő visszakapta vagyonát, a mennyiben az házassági célokra nem fordíttatott.

A vagyonegységi rendszer, a jellemét híven kifejező azon példabeszéd szerint, «Weiber Gut darf noch schwinden, noch wachsen», nem tartá a férjnek biztosított joggal fedezhetőnek az általa elkövetett pazarlást, sőt inkább a férj kötelezettnek tartatott, hogy megtérítse azt, a mit neje vagyonából saját adósságai törlesztésére fordított, vagy a mivel azt szándékosan vagy a kellő gond elmulasztása által megcsonkította.[1]

Ezt azonban eléggé gyöngíté már az, hogy a házasság szükségletének és céljainak meghatározása és érvényesítése főleg a férj nézetei szerint történt, és így pazarlását leplezhette.

E rendszer, mely a nőt nemcsak hogy férje keresményében nem részesíté, de saját iparkodása gyümölcsétől is megfosztá, és házasság előtti vagyona iránt rendelkezési jogát megszünteté, a nélkül, hogy jogai korlátozásáért legalább vagyonának természetes növendékével kárpótolta volna, — gyakorlatilag veszélyeztette a nőnek még törzsvagyonát is, és csak addig állott fenn, míg a női vagyon rendszerint oly csekély volt, hogy mennyisége nem igen ösztönzé a férfit, hogy hatalmával visszaéljen.

A mint azonban a városi élet és kereskedés lendületet nyert, és az ingó vagyon úgy mennyiségben, mint becsben mindinkább emelkedett, hova tovább több és becsesebb lett a nő azon vagyona, melyet szüleitől nyert és igényelhetett; mert míg az ingatlanok tekintetében háttérbe szorult a leány a figyermekkel szemben, addig az ingóságokban egyenlően örököltek.

[1] L. GERBER id. m. 232. §. OGONOWSZKI id. m. 20. l.

Ezzel azonban a férj azon joga, miszerint neje ingói felett tetszés szerint rendelkezhetett, veszélyesebb lett a női vagyonra, úgy hogy mind gyakoribb lett a különben sohasem tiltott szerződéskötés, melyben a nő vagyonát, vagy legalább annak jó részét saját rendelkezésére külön vagyonúl (Sondergut) fentartotta.

E mindinkább általánosúló szerződések gyakran oly irányban köttettek, hogy a nő összes vagyonát férje rendelkezésére bocsátá, de viszont biztosíttatott részére az egyesített vagyontömeg fele, ha a házasság felbomlik.

Ezen és más jogképződmények behatása mellett csakhamar divatba jött előbb egyes tartományokban, majd mint általánosabban a *vagyonközösség rendszere* (System der Gütergemeinschaft).

Alakzatai: a minden vagyonra kiterjedő *általános,* [1] vagy csak egyes vagyonelemeket magába foglaló *részleges vagyonközösség.* Az utóbbinak leggyakoribb alakja *a szerzeményi közösség* (Gemeinschaft des Erwerbes). [2]

Lényege az általános vagyonközösségi rendszernek az, hogy a házasfelek vagyona olyképen egyesül, miszerint mindketten elvesztik előbbi tulajdonjogukat s az egyesített tömeg *közös tulajdonná* válik. E közös vagyont, tekintet nélkül arra, hogy ingatlanok vagy ingókból áll-e, egységes elvek szerint a férj kezeli és a rendelkezési jog vagy mind a két fél akaratától függ, ú. n. gesammte Hand, vagy csupán a férfiétól. A közös tömeg felel úgy a nő, mint a férfi házasság előtti, továbbá a férfi házasság alatti s gesammte Hand esetén, a nő házasság alatti adósságaiért is.

A vagyonközösség rendszere a kezelési és rendszerint alig korlátolt rendelkezési jogot a házasfelek összes vagyona felett szintén a férfi kezébe teszi le. De míg egy részről a férj céltalan pazarlása ellen ellenszerül szolgál az, hogy a pazarlás által a közös vagyont és így saját vagyonát is apasztja, addig más rész-

[1] Általános vagyonközösség van: Poroszországban (vegyesen egyéb rendszerekkel), Németalföldön, Portugaliában, Dániában, Svédországban, Norvégiában, Finnországban. L. Neubauer id. m.

[2] Kisebb-nagyobb eltéréssel honos a szerzeményi közösség rendszere: Magyar-, Francia-, Spanyol-, Porosz-, Bajorországban és Maltán. L. Neubauer id. m.

ről a nő jogai megszorításáért bő kárpótlást nyer abban, hogy részes lesz mindkettejük munkálkodásának eredményében, sőt az általános vagyonközösségnél még a férj házasság előtti vagyonában is.

S ha ép arra való tekintettel, hogy a *törzsvagyon* is közös lesz, jogpolitikai szempontból ellenvettetik is: hogy e rendszer képes a házasságot akadályozni, mert a nagyobb vagyonnal bíró fél nem igen lesz hajlandó a kisebb vagyonúval egybekelni s ez által vagyonát közössé tenni;[1] másrészről pedig tisztán jogi szempontból: hogy túlságosan belényúl az egyén jogkörébe,[2] még sem vagyok hajlandó e rendszert GERBERként jogi petulanciának tekinteni, sőt azon alakzatában, midőn csak a házasság alatt szerzett vagyonra terjed ki, helyesnek és szerencsésnek tartom.

És minden támadás dacára, a német törvénykészítő bizottság is elfogadta s a német birodalom részére készítendő általános polgári törvénykönyvben szubszidiárius jogként kodifikálandónak mondotta ki nemcsak a részleges, hanem az általános vagyonközösséget is.[3]

A német jog azonban, különösen a germánisták heves harca folytán, mindinkább eltér a vagyonközösségi rendszerektől és közeledik a nemzeti geniusz eredeti szüleményeként magasztalt vagyonegységi rendszerhez.

Ezen legújabb alakulat az ú. n. *férji haszonvételi rendszer* (System des maritalischen Niesbrauches) neve alatt ismeretes.[4]

Eltekintve attól, hogy a telekkönyvi intézmény mellett a házasság előtt bírt *ingatlan* vagyon tulajdonjoga a nő részére most már teljesen biztosítható, főleg abban különbözik e rendszer a vagyonegységitől, hogy a kezelési jog elvonhatása által a nő *ingó* vagyonát is óvni igyekszik a férj rendelkezése ellen.

[1] L. MADARASSY LÁSZLÓ id. m. 78. l.

[2] L. OGONOWSZKI id. m. 48. l.

[3] L. OGONOWSZKI id. m. 52. l.

[4] FÖRSTER FERENC id. m. III. köt. 525. lapján a római és német jog szászföldöni vegyülékének mondja e rendszert.

Szerbiában, Orosz-Lengyelországban és Oroszország keleti tengermelléki tartományaiban szintén ezen rendszer divik. L. NEUBAUER id. m.

Ezek előre bocsátása után nézzük már most mily rendszeren nyugszik a magyar házassági vagyonjog?

Jogunkban az alapeszme különbözik a vázolt rendszerek mindegyikeétől.

Nálunk sem volt ugyan ismeretlen a nemi gyámság, sőt a hármas könyv azon intézkedése, mely szerint a férjhez nem ment nő, tekintet nélkül életkorára, folyvást gyámság alatt állt, csak a legújabb időben (1874. XXIII. t. c.) lett megszüntetve.

E nemi gyámság azonban már legrégibb jogunk szerint azonnal megszűnt, mihelyest a nő férjhez ment.

A házasság hazánkban a nő önállóságának és jogcselekvési képességének nem korlátozását, hanem bővítését, sőt egyenes előidézését jelentette mindenha.

Férj és feleség mint *egyenrangú* és *egyenjogú* személyek állanak egymással szemben. Személyi tekintetben a házasság által teljesen rendelkezésképessé lett nőink szabad elhatározásukban korlátozva pusztán annyiban voltak és vannak, hogy a házastársak együtt lakni tartozván, köteles a nő férjét rendes lakására követni.

Ezen, egyedül a házasság céljaiból kifolyó tekintet által korlátolt *személyi* jogviszonynak, teljesen megfelelnek a *vagyoni* jogviszonyok.

A nő nem köteles vagyonát sem tulajdonúl, sem használat végett férjének átadni, hanem azt megtarthatja és felette szabadon rendelkezhetik. Sőt ha átadta volna is saját vagyonát férjének, azt tőle bármikor és minden indokolás nélkül visszaveheti.

Hozományadási vagyis oly kötelezettséget pedig, mely szerint a nő, vagy helyette más valaki, a házasélet közös szükségleteinek könnyebb fedezése céljából, vagyont adjon át a férjnek használat végett s az állag visszaadásának fentartása mellett, — jogunk nem ismer.

Kitünik ebből, hogy jogunk a *külön* vagyont illetőleg teljesen a *dotalis* rendszer elvein nyugszik.

Ám más felfogás uralja jogunkat a házasság tartama alatt szerzett ú. n. *közszerzeményi vagyonra* nézve.

Tudjuk, hogy ezen vagyon közös tulajdona a két házasfélnek.

Igaz ugyan, hogy a közszerzeményi jog sarkalatos kérdései, nevezetesen: az alanyi (kik és meddig közszerzők?) és tárgyi (mely vagyon közszerzemény?) terjedelem, valamint a rendelkezési jog ma is vitásak.

De eltekintve e más helyt megvitatott kérdésektől, kétséget nem szenved, hogy *házasság tartama alatt szerzett* vagyonra nézve jogunk *a vagyonközösség* elvét vallja.

Házassági vagyonjogunk tehát nem az elkülönzési, hanem ezen és a szerzeményi közösség egyesüléséből származó *vegyes rendszeren nyugszik.*

Hogy melyik inkább? attól függ, vajjon a külön vagyont tartjuk-e fontosabbnak s e szerint ennek jogi sorsa szerint jelöljük-e meg a rendszert; a vagy mai fluktuációja mellett a vagyonnak, a valószinüleg számosabb házasságban többet tevő közszerzeményi vagyont tartjuk-e irányadónak s teszszük a megjelölést azon elv szerint: a potiori fit denominatio.

Bármint jelöltessék is meg egyébiránt jogunk rendszere, mely egy történeti jogban sem előre megállapított jogelvek következetes keresztülvitele, hanem nem egyéb, mint a tényleg létező jogszabályokból levezetett tudományos absztrakció s ennélfogva, mint minden indukció útján nyert fogalom, nem az elvonás alapjául szolgált szabályokban előjövő eltérésnek, hanem az azokban észlelt közös elvnek kinyomata: mondom, jogunknak ez így egész határozottan megállapítható, bár sem a törvényhozás, sem a gyakorlati jogélet által teljesen ki nem fejtett rendszerét, valamennyi jogrendszerek között nemcsak viszonylag legjobbnak, de abszolut jóságúnak is tartom.

Jogunk azon ellenvetéseket, melyek az ismertetett rendszerek ellen felhozatnak, jóformán paralizálja.

Abban, hogy a házastársak külön vagyonukat a házasság megkötése után is megtartják és felette ép úgy rendelkeznek, mint rendelkeztek a házasság megkötése előtt, vagyonjogi tekintetben megtestesül az, hogy a házasság *egyenjogúak* szövetsége; mert egyik félnek sem ad fölényt vagy kiváltságot a másik vagyona felett.

Elég van téve az egyéni szabadság és a tulajdonból folyó szabad rendelkezési jog követelményeinek; mert a házasfelek tetszés szerinti intézkedési hatalmát nem korlátozza, minthogy

azt szűkebb körre vagyis kevesebb vagyonra, mint a mennyivel a hitvesek a házasság megkötése előtt bírtak, nem szorítja.

Külön vagyonaik tekintetében a házastársak mint egymástól teljesen független felek állanak egymással szemben.

Függetlenek, de nem idegenek.

Mert azon nagy űrt, mely a két különnemű személy között az új életviszony egysége dacára is a tiszta dotális rendszer mellett vagyonjogi tekintetben fennáll,[1] jogunk jótékonyan hidalja át az által, hogy *közös tulajdonná* teszi azon vagyont, melyhez a házastársak közös törekvés és szerencse által a házasság után jutnak.

Az ily alakban szervezett vagyonközösség ellen felhozni azt, hogy az az egyén jogkörébe túlságosan belenyul, elfogadhatólag felhozni nem lehet.

Ismételve rámutattam, hogy a között: közössé tenni oly vagyont, melylyel már a házasság megkötésekor bírnak a házasfelek s melyet tehát csak egyikök szerezhetett, és a között: közössé tenni oly vagyont, melyet csak a házasság után, e kapocs nemes felfogása szerint tehát csak közösen szerezhetnek, — nagy a különbség.

Előbbi esetben szülhet a közösség jogcsorbulást, sőt jogvesztést; utóbbiban a feltétlen közszerzőség fogalmából kifolyólag — nem.

Az elkülönzési és részleges vagyonközösségi rendszerek oly kombinációját, mint az jogunkban van, — szerencsésnek el nem ismerni nem lehet.

A szerzeményi közösség kiegyenlíti azon nagy ellentmondást, mely a dotalis rendszerben a házasság negaciójaként jelentkezik abban, hogy a kik érzületben legbensőbben egybe vannak forrva, vagyonjogi tekintetben teljesen idegenek egymás iránt.

Jogunk rendszere nem azt fejezi ki, a mi történeti alapjában a római joggal is ép úgy ellenkezett, mint minden más népjoggal, de a mi a római jog végkifejlésére, a dotális rendszerre ráillik: «hogy a házassági viszony a házastársak vagyonára s cselekvési képességére eo ipszo befolyással nincs»;[2]

[1] L. Dr. Bluntschli id. m. 183. l.
[2] L. *Magyar jogászgyülés évkönyve* 1873. év. 63. l.

hanem a magyar rendszer elismeri, hogy a mint változást idéz elő a házasság a felek *személyi viszonyaira* nézve, ép úgy azt eredményez *vagyonaik* tekintetében is.

Összeegyezteti házassági vagyonjogunk azon két nagy elvet, mely a római és germán jogban elszigetelten jutott kifejezésre, t. i. *a két nem egyenjoguságát és a tulajdon szabadságát, a házassági terhek közös viselésének szükségével.*

Rendszerünk a házasfelek teljesen önálló külön vagyona mellett ismer egy közös vagyont: a közszerzeményt.

Ennek képződését, mint a házasság sikerének és a családi élet biztonságának kiváló garanciáját elősegíti, mihelyest a felek abba gyarapítólag közrehathattak.

Így egyesül jogrendszerünkben a *család anyagi biztosítása a házasfelek egyéni szabadságával és a különböző nemek úgy személyi, mint vagyoni jogegyenlőségével.*

Némi reform mellett keresztülvíve látom jogunkban azt, a mi után a mívelt nyugat nemzetei, a nőemancipáció mozgalmának behatása alatt, a magánjog terén törekesznek.

A mondottakban közvetve feleletet véltem adni a közszerzemény ellen felhozott azon érvekre: hogy e jogintézmény *elavult és a mai viszonyok közt fenn nem tartható*; [1] hogy *a szabadsággal meg nem fér*; főleg pedig, hogy mennyiben helyes azon általánosan elfogadott nézet, mely szerint *a magyar házassági vagyonjog rendszere a dotális rendszeren nyugszik?*

E tévedés különös figyelmet érdemel, mert úgy látszik, hogy leginkább ez volt forrása a közszerzemény ellen felhozott számos érvnek.

Minthogy pedig én a közszerzeményt, mint sajátos jogrendszerünk lényeges alkatelemét oly minőségben, mint az ma létezik, t. i. *szubszidiarius* jogként, feltétlenűl fentartandónak vélem: áttérek e jogintézmény ellen felhozott némely kiválóbb ellenvetés vizsgálására.

Mindenekelőtt szembeötlik azon ellenvetés, hogy a közszerményi jog *«nem áll történelmi jogfejlődésünkkel szoros*

[1] L. TELESZKY ISTVÁN: *A magyar magánjogi törvénykönyv előadói tervezet*ének ötödik rész, első és második címe. Külön lenyomat a *«Jogt. Közlöny»*-ből. 61. l.

kapcsolatban» (É. k. 83. lap); *hogy nem magyar, hanem germán jogintézmény* (Magyar jogászgyűlés évkönyve 1872. év. 90. lap).

Sajnálni lehet, hogy az előbbi állítás bizonyításául nem hozatik fel más, mint «hogy a törvény csak a városi polgároknál és jobbágyoknál emelte érvényre a szerzeményi közösséget, míg a nemeseknél és honoratioroknál a szerzeményi közösség a törvény intézkedéseiben nincsen megállapítva; hogy ebből láthatni, hogy miután hazai magánjogunk az akkor adott viszonyokhoz képest a nemesek jogviszonyainak szabályozására fordította a főgondot, a szerzeményi közösséget történelmi jogfejlődésünkkel szoros kapcsolatban állónak tekinteni nem lehet.»

Hogy ezen okoskodásban a kiindulási alap egyike azon tévedéseknek, melyek a közszerzemény kérdésében nem ritkák, kimutattam ott, hol a korpusz jurisz tételeivel bizonyítám, miszerint az *ingó* vagyon tekintetében még a *nemes* nők is, a nem nemesrendűek pedig *minden* vagyonra nézve közszerzők voltak.

De volna bár igaz, hogy a nemesek közt nem volt közszerzemény, még akkor is nem a közszerzeményi jognak történeti jogfejlődésünkkel szoros kapcsolata ellen, hanem mellette szól azon érvelés, mely szerint régi törvényhozásunk, az akkor adott viszonyokhoz képest, a nemesek jogviszonyainak szabályozására fordította a főgondot.

Hogy valamely jogintézmény a történeti multban gyökerezik-e, arra nézve főleg az irányadó, vajjon a mult tényleges életviszonyainak megfelelően volt-e szabályozva vagy sem?

Kimutattam és sajnálattal jegyzem meg, miszerint ismétlések elkerülése végett több izben kell ily egyszerű utalással élnem, — hogy annak, miszerint a nemes nők nem voltak közszerzők az ingatlanok tekintetében, oka egyedül az volt, hogy rendszerint a harc mezején szerzett hazafiúi érdemek jutalma lévén a nemesi ingatlan, a nők azt nem szerezhettek.

Ellenben ott, hol a tényleges életviszonyok nem állottak ellent, t. i. a nemeseknél az ingóra és a nem nemeseknél minden vagyonra nézve, törvénybe látjuk iktatva a közszerzeményességet.

Ha a történeti fejlődésről van szó, akkor kutathatunk egy másik jogintézmény után, mely annyira az életviszonyokból

folyt és annyira azokhoz alkalmazott lett volna, mint a közszerzeményi jog.

Mert azt hiszem, miszerint nem a közszerzeményi jog történeti fejlődése ellen bizonyít az, hogy e jog, *rendi* és *vagyoni különbség nélkül*, nem volt *általános;* holott a rendi különbség és ősiség csak a legújabb időben töröltetett el.

Atyáinknak aligha bölcsességét csodálnók abban, ha közszerzőkké tették volna nejeiket a donácionális javakban, dacára a szerezhetés feltételei hiányának.

A míg a rendi különbség és ősiség fennállott, addig a közszerzeményi jog általános kiterjesztése anachronizmus lett volna; a mint hogy anachronizmus az ma, ha a történeti alapok megváltozása dacára is fentartva látjuk a különböztetést, a szerezhetés minden feltételeivel *egyformán* bíró nemes és nem nemes rendbeli házastársak között.

A mi azon állítást illeti, hogy a közszerzemény *nem hazai*, hanem germán jogintézmény, megvallom, nem fektetek súlyt annak jogtörténeti megállapítására, vajjon a szerzeményi közösség nálunk *önálló* jogképződmény, avagy másoktól, nevezetesen a germánoktól való *kölcsönzés-e?*

És pedig nem azért nem, mivel eddigelé senki sem kisérlé meg bebizonyítani, miszerint mi a közszerzeményt a germánoktól *kifejezetten* átvettük, vagy pedig annak *mintájára* alkottuk; és mert ennélfogva elesik annak szüksége, hogy bizonyítást provokáljunk arra nézve, vajjon a germánok vagy mi ismertük-e előbb a szerzeményi közösséget, s ha a germánok előbb ismerték volna is, hogy utaljunk rá, miszerint a jogviszonyok lényeges különbözhetésének oly korlátolt terén, minő a házassági vagyonjog, nincs kizárva, hogy a germán közösségnek már kifejlettsége dacára is, nálunk a közszerzemény népünk önálló jogalkotása lehetett; hogy rámutassunk, hogy míg a germán jogokban a közösség mint *általános* közösség jelentkezik s mindvégig ez legkedveltebb alakja, [1] addig mi sohasem ismertük más alakjában mint a *szerzeményekében;* s hogy felhozzuk, miszerint nálunk egész a mai napig a szerzeményi közösség *szilárd* intézmény, míg a németeknél *fluktuál.*

[1] L. OGONOWSZKI id. m. 52. l.

A miért a jogtörténeti vizsgálódást idevágólag lényegtelennek tartom, az az, hogy a súlypont nem abban van: vajjon a *nemzet geniuszának eredeti szüleménye-e valamely jogintézmény. hanem abban, hogy élt-e a nemzet és meddig vele, és e szerint jogi öntudatává vált-e, vagy sem!*

Már e tekintetben nagyon elvitázhatlan téren állunk.

A tény az, hogy hazánk biztos tudomás szerint közel négy évszázad óta él a közszerzeményi joggal. A honfiúság megszerzésére hosszabb időt ennél ez ideig aligha kivántak!

Ily múlttal bíró jogintézmény ellen azonban érdemileg felhozzák, *hogy az ma fen nem tartható* (é. k. 83. l.).

Nem mindenekelőtt azért, mert «a családi élet oly eltérő képeket tüntet fel, melyeket a dispositiv törvény chablonjai alá kényszeríteni nem lehet stb.» (tervezet 60. l.).

Hogy egy *diszpozitiv jellegű,* tehát oly törvényt, melynek intézkedéseitől a felek *eltérőleg* szerződhetnek, ha úgy vélik, hogy életviszonyaik különböznek attól, mely a jogszabály alkotásakor a törvényhozó szeme előtt lebegett, jogi és logikai ellenmondás nélkül az életet lebilincselő kényszertörvényként feltüntetni nem lehet, úgy hiszem bővebb bizonyítást nem igényel.

Ám már nem logikai, hanem *ténybeli* tévedés, ha állíttatik, hogy a házastársak életviszonyai oly eltérők, miszerint a családi élet nem nyujt oly átlagot, melynek viszonyait *rendszerintinek* tekinteni és általános szabályként rendezni lehetne.

Ha már a házastársak közötti vagyoni jogviszony szabályozásánál nem a házasviszony jól felfogott *eszméjének* és *gyakorlati követelményeinek* tekintetei, hanem azon tapasztalás által hagyjuk magunkat vezéreltetni, hogy igen eltérő képeket nyujt a családi élet: akkor kénytelen vagyok e be nem bizonyított állítással szembe azon állítást helyezni, hogy 100 magyar házaspár között, legalább ötvennek vagyonjogi élete ugyanazon képeket mutatja.

Avagy bizonyítja-e ennek ellenkezőjét a magyar házastársak között előforduló házassági szerződések gyakorisága? Mi az oka, hogy a közszerzeményi jog szabványainak annyian alávetik magukat, holott a családi viszonyok oly különböző alakzatúaknak mondatnak?

A házastársak élet- és vagyonjogi viszonya nem volt ezelőtt

400 évvel s nem lesz ezután 400 évvel sem más mint ma. Mint az: hogy vagy szorgalmas és igyekvő s ennélfogva szerző mindkét házasfél, vagy pusztán csak a férfi, vagy csak a nő.

A törvényhozó alkothatja jogszabályait egyik vagy másik szempont kizárólagos vagy túlnyomó figyelembe vétele mellett; a mint hogy gyakorlatunkban is észlelhető majd az egyik, majd a másik szempont túlnyomósága.

A midőn azonban igyekeztünk ezen iránylatok tévességét kimutatni és *elvi* szempontból vizsgálva a közszerzeményi jogot úgy találtuk, hogy az helyesen felfogva, in ultima analizi a két nem jogegyenlőségét s az egyén szabadsága mellett, a család jólétének biztosítékát képezi: akkor kötelességünk itt tiltakozni az ellen, hogy a magyar jogélet legszebb terméke semmit nem mondó, kicsinyes empirizmusnak hozassék áldozatáúl.

Ha az, hogy valamely jogszabály nem illik azon viszony mindegyikére, melyet a törvényhozó szabályozni akart, ha ezen eltérések alap lehetnek arra, hogy az egyes jogviszonyokat ne szabályozzuk, akkor egyszerűen megszűnik az életviszonyok jogi szabályozásának lehetősége.

Felhozzák továbbá, hogy a közszerzeményi közösséget a törvényhozás nem fogadhatja el kiindulási pontul, mert úgyszólván legyőzhetetlen akadályokba ütközik annak meghatározása, hogy a házasfelek vagyonából *mi tekintessék közszerzeménynek.* (Tervezet 61. l.)

Hogy ezt elfogadhatólag állítani nem lehet, e tekintetben elég arra utalni, miszerint a magyar joggyakorlat a legszabatosabban meghatározza a közszerzeményt, még pedig nem egy, de egymástól eltérő két irányban is, egyszerű jogvélelmek alapján.

Részletesen ismertettem mindkét elméletet, úgy az ezen sarkkérdéssel szorosan egybefüggő adósságcsinálás kérdését, valamint azt, hogy a közszerzemény szabatos fogalmából kifolyólag mi tekintendő külön vagyonnak.

Ezen kérdés megvitatásába tehát itt nem bocsátkozom, hanem átmegyek azon további ellenvetésre, mely *telekkönyvi szempontból* hozatik fel.

Egyik vélemény szerint, a közszerzeményi jog nagyon *prekárius jogintézmény a telekkönyv mellett.* (É. k. 85. l.)

Feleletem: hogy egy cseppel sem prekáriusabb, mint akár mely más jog, mely valódi, vagyis mindenki ellen hatályos dologi minőségét *csak a telekkönyvbe bejegyzés* által nyeri meg.

Mert azon érvelést, hogy a közszerzeményes ingatlanok tekintetében csak a telekkönyvi bejegyzés dönt és ha az ingatlan szerzésekor a közösség ki nem tüntettetik, akkor ennek későbbi kitüntetését megengedni nem tanácsos, egész terjedelemben helyesnek elfogadni sem tételes, sem általános jogi szempontból nem lehet.

A telekkönyvi állás csak *harmadik* személyek javára megdönthetetlen; ez is csak azon feltétel mellett, hogy a nyilvánkönyvi jog szerzése körül rosszhiszeműség fen ne forogjon.

Hogy azonban a *közvetlen* szerződő felek között a telekkönyvi állás egymagában még nem szül megdönthetlen jogokat, az törvényen, gyakorlaton és a jog legegyszerűbb követelményein nyugszik.

A kiigazítási és törlési pereknek, a tulajdonjog megállapítása és érvényesítése iránti kereseteknek se jogalapja, se értelme nincsen, ha a telekkönyvi biztosság nevében azt hirdetjük, hogy megdönthetlenűl azé az ingatlan, kinek az nevén áll.

Durva önkény és csalárd gazságok proklamálása volna, ha a telekkönyv állását, a telekkönyv hitele, biztonsága és más cégek alatt mindenki irányában és minden körülmények között szent és sérthetlennek nyilvánitanók.

Én tehát nem vagyok képes belátni, hogy miért legyen tanácsos csak az ingatlan *szerzésekor* és miért ne a *házasság tartama* alatt is bármikor megengedni, hogy a feleség a házasság alatt szerzett ingatlanokra közszerzeményi jogát bejegyeztethesse és pedig bejegyeztethesse a tulajdonosként egyedül jelentkező férj akarata ellenére is, feltéve, hogy jogával kellő időben él. Ha pedig megkésik, de az elévülési idő még le nem telt, oly fentartással, hogy a közszerzeményes ingalanra korábban jogokat szerző harmadik *jóhiszemű* személyek a bejegyzés által kárt ne szenvedjenek. E károsulhatás ellen pedig megvédi őket a telekkönyvi prioritas joghatálya.

Más vélemény — ellentétben az előbbivel — azzal érvel a közszerzemény ellen, hogy *az illuzoriussá teszi a telekkönyv intézményét*. (É. k. 107. l.)

Nem kell messze keresni a cáfolatot.

Ma mind a két jogintézmény fennáll és megfér egymás mellett. Sőt döntvényekre való hivatkozással rámutattam, hogy meg fog férni akkor is, ha a közszerzeményi jog helyes fogalmából vont következtetéseket telekkönyvileg is keresztül viszszük és megengedjük, hogy a nő közszerzeményi joga bejegyzését a *házasság tartama alatt és férje akarata ellenére is* követelhesse.

Egyébként pedig, hogy a közszerzeményi jog fentartása és telekkönyvi kitüntetése nem veszélyezteti a telekkönyvi biztonságot, elég rámutatni: hogy a ki valamely ingatlan iránt jogügyletet köt, és azt látja a telekkönyvben, hogy a kérdéses ingatlant közszerzeményi jog nem terheli, egyforma biztonsággal veheti meg, akár közszerzeményes az, akár nem.

A telekkönyv legvilágosabb szabályai szerint ki van zárva a lehetőség, hogy az ingatlant a vevőtől az eladó férj neje közszerzeményi joga alapján elvehesse, kivéve a dolusz és frausz esetét, mely nemini patrocinatur.

Azon megjegyzésnek tehát, hogy a közszerzemény fentartása mellett a birtokjogok megítélhetése végett ki kellene tüntetni minden telekkönyvi ingatlan birtokosának, hogy házas-e vagy sem (É. k. 107. l.)? a mulatságoson kívül egyéb érdeme csakugyan nincsen.

S ezt csak azon állítás naivitása múlja felűl, hogy a közszerzemény fentartása esetén *egy új telekkönyvi rendtartásra is van szükség.*

Mert ha ez állana is, mi felett jelen telekkönyvi rendtartásunk mellett vitatkozni lehet, én úgy tudom, hogy az anyagi magánjog az alapjog, mihez a telekkönyvi rendtartásnak alkalmaztatni kell és nem megfordítva. S talán az sem csalódás, hogy az osztr. polg. tvkönyv alapján és ahhoz alkalmazottan készült jelenlegi telekkönyvi rendtartásunk, a magyar magánjogi törvénykönyv elkészülte után, fentartatni aligha fog.

Persze, hogy azon jóakaró tanácsoláson, miszerint *mindenesetre a különzési rendszer vétessék alapjáúl a magyar törvénykönyvnek* (É. k. 108. l.), nem lehet csodálkozni, ha ez azzal támogattatik, hogy a *nemest* nem lehet egy tekintet alá venni a *többi honpolgárokkal;* és ha, a nemest eo ipszo nagybirtokos-

nak, a nem nemest pedig kicsinynek téve meg, az mondatik, miszerint a *nagybirtok* és *kisbirtok* közt különbséget kell tenni. És mert a nagybirtokra kivihetetlen a közösség, azért következetességből a kicsire se fogadtassék az el, nehogy a *telekkönyv hitele* tönkre menjen.

A nagybirtokú vagy a nemesrendü ember felesége megköszöni szépen a bölcs tanácsot, és majd azt válaszolja, hogy ő is olyan neje férjének, mint a nem nemesé, vagy a szegénysorsú férfié; hűsége, szerelme tehát nem érdemel kisebb méltatást, mint amazé.

Mi pedig tisztában lévén a közszerzeményi jog fogalmával, és tudva, hogy mit jelent a *feltétlen közszerzőség*, rámutatunk az efféle különböztetések által szült azon cirkulusz viciozusra, hogy «a közösségi elv fentartása a telekkönyvi intézményt, a telekkönyvi intézmény pedig a — bár csupán szerzeményekre szorított — közösséget teszi illuzoriussá».

Végül még csak azon célszerűségi indokra kivánok pár megjegyzést tenni, mely szerint a közszerzeményi jog *sok pereskedésre ad okot*. (É. k. 106. l.)

Nem akarok annak megvitatásába bocsátkozni, hogy menynyiben lehet valamely jogintézmény értékét a szerint megbecsülni: sok vagy kevés per döntetik-e el szerinte? — Megjegyzem mindazáltal, hogy a magánjogi intézmények becsének mérlegelésénél döntő súlyúnak a per kérdését elfogadni alig lehet. A magánjogi intézkedéseknek célja az, hogy a felmerült jogviták az igazság elvei szerint oldassanak meg, nem pedig, hogy a vita felmerülése megakadályoztassék.

Elismerem azonban, hogy a per származhatásának kérdése fontos közhasznossági szempont.

Ámde a dolog természetében fekszik, hogy oly jogintézmény szabályai, melylyel sok ember él, több perben fognak alkalmaztatni, mint azéi, mely természeténél fogva kevesek körére van szorítva.

Ha tehát sok közszerzeményi per jön is elő, lehet-e ezt terhére róni a közszerzeményi jognak? A törvényes örökösödési perek sokkal gyakoriabbak s mégis érvelt-e már számbavehetőleg valaki a törvényes örökösödés szabályozása ellen azzal, hogy sok perre adott okot? Nem azon következtetésre jutunk-e

inkább, hogy a gyakran előforduló kérdést a legnagyobb gonddal kell szabályozni?

A dolog különben úgy áll, hogy a közszerzeményi per nem gyakoribb a más fontosabb jogintézmények p. o. a birtok, tulajdon, hozomány, özvegyi jog, törvényes, végrendeleti öröklés stb. körében előforduló pereknél, miként azt szakférfiak már az 1873. évi jogászgyűlésen is konstatálták. (É. k. 87. l. és 93. l.)

Ne feledjük ezenkívül, hogy gyakorlatunk e jogintézményre nézve egész eltérő iránylatokkal bír, s hogy ezenfelül nem egy kardinális kérdés ma is a legvitásabb. E körülmények bizonyára nem a perek apasztására szolgálnak.

A fősúlyt egyébként oda helyezem, hogy az a mód, a mint kodifikációnk a közszerzeményt pótolni és illetve szabályozni akarja, a házasság alatt szerzett vagyon iránti pereket apasztani nem, — legfeljebb növelni fogja.

Mellőzve egyéb, különösen kazuisztikus szempontból felhozott ellenvetéseket, lássuk már most, hogy *miként szándékozik kodifikációnk e kérdésben eljárni?*

Csak szándékról és nem formulázott intézkedésekről lehet szó, mert a családjog tervezetét nélkülözzük.

De tán nem építünk hipotezisekre, ha a magyar magánjogi törvénykönyv előadói tervezetének az öröklési jogról közzétett részében mondottakra alapítják vizsgálódásunkat. Mert tény, hogy kodifikátoraink az alapelvek és alapintézményekre nézve teljesen egyetértenek. [1]

A mi úgy az 1873-iki jogászgyűlésen erősen hangsúlyoztatott, valamint ezzel egybehangzóan a tervezetben kiemeltetik, az az, *hogy a házasfelek vagyonjogi viszonyaik iránt szabadon szerződhetnek.*

Találó megjegyzés mellett a jogászgyűlésen helyesen emelték ki, hogy ezzel semmi újat nem statuálunk, mert nálunk soha se volt tiltva a házassági szerződések kötése. (É. k. 107. l.)

Új azonban az, «hogy a szerzeményi közösség szabályo-

[1] L. Az általános magyar magánjogi törvénykönyv tervezete. Általános indokok. Általános rész. Készítette Győry Elek, egyet. jogtudor, budapesti ügyvéd. Budapest, 1880. 5-ik lap.

zását a házasfelek által kötendő szerződések tárgyáúl kell fenhagyni». (Tervezet 61. l.)

Új az, hogy a közszerzeményi jognak a házasfelek szerződése által való szabályozása panaceaként tekintetik és tüntettetik fel, és hogy ez indokúl szolgál e jogintézmény törvényhozási szabályozásának *elejtésére*, ha ugyan teljesen el volna ejthető.

Ily körülmények között nagyon helyén van némileg vizsgálódás tárgyává tenni *a házassági szerződés lényegét.*

És én első sorban felvetem a kérdést: mi tulajdonképen a házassági szerződés *tárgya*?

Kétséget nem szenved, hogy a közszerzeményi jog szempontjából nem más, mint a házasfelek *keresetképessége.*

Kérdem már most, köthetnek-e a házasfelek helyes szerződést egymással, mikor a keresetképesség tekintetében a házasság kötésekor rendszerint mint *teljesen ismeretlen tényezők* állanak egymással szemben? És ki áll jót érte, hogy ha arról ismeretes is úgy a férfi, mint a nő, miszerint munkás és takarékos, hogy az fog-e lenni a házasság egész tartama alatt? A szomorú példákra bizonyítékképen szükség itt aligha van.

Ha már most meg van kötve a házassági szerződés és akár az egyik, akár a másik fél azt látja, hogy túlságos engedményt tett házastársának, mert vagyonszerzési képességét a szerződés kötésekor túlbecsülte, édes érzéseket fog-e az benne ébreszteni? Nem lesz-e ez számos esetben egyenes ok, hogy a megmásíthatlan házassági szerződésnek, maga a *házassági kapocs* felbontása által vessenek végett? Ellenkezőt állítani: félreismerése az emberi természetnek.

Egész bizton lehet állítani, hogy házassági szerződést a közszerzemény felett helyesen és mindkét fél érdemeinek megfelelőleg, csak a házasság *megszünése után* lehetne kötni. A halottnak vagy elváltnak nincs szüksége erre.

Fel lehetne ugyan hozni, hogy mind e szempont fenforog egy közkereseti vagy betéti társaság tagjainál is.

Feleletem: hogy csak igen csekély mérvben. A társasági tagok rendszerint ismerik egymást, tudják egymás értékét s e szerint tudják, hogy a nyereségben mily arányban részesítsék egymást, vagy ennek hiányában, arányt szab közöttük a törvény. A nagy különbség pedig az, hogy a társtagok nincsenek egy-

máshoz kötve az egész élet hosszára. Ha csalódnak egymásban, felbontják a közösséget. Nem hiszem, hogy bármely törvényhozás csak legtávolabbról is okot akarna adni, hogy ugyanezen eljárást kövessék a házasfelek is.

De fogadjuk el, hogy *lehet* helyes házassági szerződést kötni.

Kérdem, tanácsos-e a közszerzemény iránti szerződéskötést teljesen a házastársak belátására bizni, ha a törvény szubszidiárius szabályaiban legalább útmutatást nem nyujt arra, hogy a gyakorlati élet legfontosabb kérdései közül mennyi egybeszövődik e jogintézménynyel?

Vagy oly könnyű egy helyes házassági szerződés kötése, hogy azt a felekre vagy bár a közhitelű személyekre egész nyugodtsággal rábizhatjuk? — mikor a törvényhozó maga leküzdhetlennek tünteti fel e jogintézmény szabályozásának nehézségeit (Tervezet 60. l.); holott fel van szerelve a tudomány, a kritika és az élettapasztalás minden fegyvereivel.

S mi történjék, ha a házasfelek *hiányos* szerződést kötnek, vagy épen *csak abban állapodnak meg*, hogy *közös legyen*, a mit a házasság alatt szereznek?

Ily esetben azon kérdések megoldatlanúl hagyása által, hogy mi voltakép a szerzemény, ki kezelje azt és mily jogkörrel, és hogy oszoljék az meg, nem a törvényhozó ülteti-e be a házas életbe a viszály és pereskedés magvait?

S aztán oly boldogító e az a házassági szerződéskötés?

Megfelel-e azon helyzetnek, azon állapotnak, melyben a jegyesek egybekelésük alkalmával vannak? Midőn az egybekelendők a legnemesebb érzéssel vannak egymás iránt eltelve, — az illik-e hozzájuk, hogy egymás becse és érdeme felett *megalkudjanak?* Avagy mióta jelent *bizalmat* a szerződéskötés?[1] Én úgy tudom, hogy a kiben teljesen megbizunk, azzal még a mindennapi ügyletek felett sem szoktunk minuciozus írásbeli szerződést kötni.

A közszerzemény törvényhozási, bár csak szubszidiárius szabályozása ellen felhozzák azt is, hogy az *kényszer* az *egyéni szabadság* ellen és belenyulás a családi élet szentélyébe (é. k. 99. l.).

[1] L. Ogonowszki id. m. 406. l. 2-ik jegyz.

Hát én megfordítom a tételt és teljes meggyőződéssel állítom, hogy az az igazi kényszergyakorlás, ha a törvény hiányossága által kényszerítjük a házasfeleket, hogy a legnemesebb érzésen nyugvó frigy kötésekor anyagi érdekeik felett alkudozzanak.

Érzi ezt nagyon jól a magyar ember, mert vérében van. Nem kötött és egészben véve nem köt ma sem házassági szerződést, mert az ellenkezik egész lelkületével, a mint azt az ellenfelek is elismerik.

Hogy fogna-e jövőben kötni, ha mintegy kényszerítve lenne reá? — kétkedhetnek benne sokan.

Én azonban egyrészről nem óhajtom, hogy a házassági szerződéskötések általánosuljanak; mert a moralis faktorok sülyedését látom bennök. Pedig ha ezeket törvényhozásilag fokozni nem bírjuk, óhajtanám, hogy ne segítsük elő alááásukat. Másrészről pedig, ha a múltból és jelenből s még inkább népünk jelleméből és természetéből lehet következtetni a jövőre, úgy — eltekintve a szerződéskötéssel járó technikai akadályoktól — bízvást merem állítani, hogy általán a magyar ember *a közszerzemény iránt szerződni jövőre sem fog.*

És ez nézetem szerint a legerősebb érv a házassági szerződések ellen.

Lássuk már most, hogyha beáll az, mi előreláthatólag *rendszerint* be fog következni: hogy a házastársak szerződésileg nem szabályozzák a közszerzemény iránti jogviszonyaikat, mily sorsot szán a közszerzeményi vagyonnak a tervezet?

A tervezet szerint, ha szerződés nincsen: «akkor a törvény dispositiv intézkedése e hiányt igazságosan nem pótolhatja; akkor az ingatlanok tulajdonjoga tekintetében a telekkönyvi bejegyzésnek kell döntenie» (tervezet 61. l.).

A házasság alatt szerzett ingatlan tehát azon házasfélé lesz, a ki azt nevére íratja. Ez nagyon világos és egyszerű intézkedés, csak a tervezet szerint is, az igazság ne hiányoznék belőle.

A ki tudja, hogy a magyar nő nem szokott férjétől *elkülönített* gazdasági életet vinni (É. k. 91., 101. l.), bár tennie szabadságában áll, hanem külön vagyonának kezelését férjére bizza, az biztosra veheti, hogy nemcsak a *közös* munka és takarékosság, de a nő *külön vagyona jövedelmén* szerzett birtok is

rendszerint a férj nevén fog állani. Ő lévén a gazda, az ő kezében vannak a birtok szerezhetésének feltételei, s ezek között mindenek felett a pénz. És pedig nemcsak az, melyet ő, hanem az is, a mit felesége keres, sőt az is, a mit ennek külön vagyona jövedelmez. Már most, ha az ily tőkén a férj birtokot szerez és azt nevére íratja, mi csak némi titkolódzás mellett is, minden esetben sikerülni fog, jogos lesz-e az, hogy a szerzemény a férfi kizárólagos és megdönthetlen tulajdona legyen?

Avagy megengedi-e kodifikációnk, hogy ez igazságtalanság a nőnek adott valamely keresettel helyrehozathassék?

Ily remediumot a tervezet még csak átcsillanni sem enged.

Hanem az mondatik, hogy a házasság nem nyugszik holmi *kicsinyes anyagi* érdekeken (É. k. 93. l.), a házastársak közt bizalomnak, szeretetnek kell lenni, ily elvi szempontból pedig el kell fogadni, hogy a házastársi szeretet nem fogja megengedni ily igazságtalanságok bekövetkezését.

Természetesen, ha minden házasság az ideális szerelem megtestesülése volna! Nekem azonban úgy látszik, hogy reálisnak tetszelgő, hogy ne mondjam materiális kodifikaciónk, ez egyszer nagyon is eszményi.

Nem valószínütlen, hogy még sok, nem épen lelkiismeretlen férj is a jellemzett eljárást fogja követni és a házasság alatt szerzett ingatlant *csak saját* nevére íratandja, úgy okoskodván: hogy hisz ő a gazdálkodó fél, tehát tulajdonképen csak ő szerezte a vagyont; kivált ha nejének külön vagyona nem volt, mely a szerzési alapot *nyilván* növelte volna.

Hogy a *feltétlen közszerzőségről*, vagyis a nőnek a házasság alatt szerzett vagyonban mindenesetre szerző gyanánt elismeréséről ily körülmények között szó sem lehet, — az nagyon világos.

Jogunk e nemes felfogásának kodifikációnk érvényt nem szerez és kiteszi a nőt jogtalanságoknak, vagy pedig kényszeríti, hogy férjétől elkülönítve gazdálkodjék.

Alig hiszem, hogy ez utóbbi óhajtandó volna.

Midőn tehát kodifikációnk az ingatlanok tekintetében döntőnek, sőt megdönthetlennek tartja *a bejegyzés tényét*, akkor cinozuráúl állít oda egy tényt, mely igen könnyen a puszta önkény s még inkább a ravasz fondorlatok kifolyása lehet s a gyakorlatban számos esetben az is lesz.

Az *ingatlanok* tekintetében azonban, ha szenved is az igazság, de legalább rend lesz.

Másként állunk az *ingóságokkal.*

Ezekre nézve az mondatik: «ingók tekintetében a beigazolható szerzési ténynek kell döntenie, s csupán azon ingó vagyonokra állíthat fel a törvény *közösségi vélelmet,* melyek a házastársak közös birtoklásában vannak, s egyik vagy másik házastárs kizárólagos tulajdonának nem tekinthetők». (É. k. 90. lap.)

Az ingó vagyon jogi minőségét tehát egy prezumció dönti el.

Kodifikációnk ezzel oda jut, a honnét a tulajdon elmélet kiindul; mert ennek alaptétele teljesen megegyezik a tervezet jogvélelmével.

Ebből látható, hogy kodifikációnk ismételt ellentmondásba esik. Hirdeti, hogy a szerzeményi közösség fen *nem tartható;* s az ingóságokra nézve *mégis fentartja* a közösséget.

Egyöntetü elvek helyett az az eredmény, hogy az ingatlan minősége egész más jogtétel szerint biráltatik el, mint az ingóké. Amott a telekkönyvi formalizmus elég arra, hogy a közszerzemény intézményét elejtse; itt *jogi alapra* helyezkedve visszamegy a *szerzés tényére,* s a mire nézve a jogos *külön* szerzés bizonyíttatlan marad, arra fentartja a szerzeményi közösséget.

Mondathatnék ugyan, hogy egységes elven nyugszik kodifikációnk; mert hisz a mint a szerzési tény alapján dönti el az ingó vagyon jogi sorsát, ép úgy azt teszi az ingatlanra nézve is, minthogy itt a szerzési tényt a *bejegyzés* képezi.

Ez téves felfogás volna. S e tekintetben a fentebb mondottakat itt csak azzal toldom meg, hogy az ingatlan tulajdonának megszerzése *nem a bejegyzésen,* hanem azon *jogügyleten,* szerzési cselekményen nyugszik, mely a bejegyzés alapjáúl szolgál. Ép azért, a hol e jogszerű szerzés fenn nem forog és ez bizonyíttatik, ott az igazság flagrans megsértése nélkül a bejegyzés formalitásának tulajdont szülő hatályt adni nem lehet és sem telekkönyvi rendtartásunk, sem joggyakorlatunk nem is ád.

S midőn kodifikációnk, egész ellentétes elvek mellett, a közszerzemény intézményét sem fentartani, sem egészen elej-

teni nem tudja, nemcsak a következetlenségtől nem menekszik meg, hanem még azon egyedüli gyakorlati eredménytől is elesik, hogy a közszerzeményi jogot *kodifikálnia ne kelljen.*

A közszerzemény *bármily kis mértékben* fentartása által, fentartja maga ellenében mindazon nehézségeket és érveket, a melyek e jogintézmény elejtése mellett felhozatnak.

Sőt kodifikációnk nem hogy egyszerűsítené, de bonyolítja a dolgot és növeli a peres esetek számát, midőn az ingó közszerzemény kriteriumáúl nemcsak azt állítja fel, hogy a házasság alatt szerzett valamely ingó dolog «egyik vagy másik házastárs kizárólagos tulajdonáúl ne bizonyíttassék», hanem azt is, hogy a házasfelek «közös birtoklásában» legyen.

E formulázás fonákságára már a jogászgyűlésen rámutattak (é. k. 96. l.).

Kodifikációnk érezvén a közszerzemény mondott szabályozásából származó hátrányokat, az *örökjog* terén kiván kompenzációt nyujtani.

«Ha — úgymond — a törvényhozás az újabb európai törvénykönyvek, az ausztriai, zürichi és szász codexek hason intézkedéseit is figyelembe tartva, a törvényen alapuló szerzeményi közösséget érvényre alig emelheti; oda kell legalább törekednie, hogy a házastársak törvényes örökösödési jogát a házasság bensőségének, és a házastársak közötti szoros összeköttetésnek a vagyonok minőségétől függővé nem tehető méltatásával szabályozza; igyekeznie kell oly törvényes örökösödési szabályokat életbe léptetnie, melyek a házastársak közötti viszonyosság kivánalmainak megfeleljenek; . . . . a mi az által leend elérhető, ha a házastársakat, és pedig úgy a nőt mint a férjét, egyaránt megillető törvényes örökösödés megállapításánál a törvényhozás nem jár el szükkeblűen; ha a házastársak részére, a vagyonok minőségére való tekintet nélkül, minden esetben, még akkor is biztosítja a hagyaték egy részében való örökösödési jogot, midőn az örökhagyó után leszármazó egyenes örökösök maradtak stb».

Hogy mennyiben lehet a közszerzemény kérdésében idegen jogokra súlylyal hivatkozni; s hogy mily meggyőző erővel bír oly eljárás, mely az ausztriai, zürichi és szász törvénykönyveket maga mellett felhivja, a szerzeményi közösséget *ismerő*

porosz és francia törvénykönyveket, valamint a bajor, spanyol, máltai stb. jogokat azonban elhallgatja, annak taglalásába bocsátkozni nem fogok.

A tervezett compenzáció abban áll, hogy a házasfelek az öröklött és szerzett vagyonra *egyaránt kiterjedő viszonos* öröklési joggal bírjanak.

Az örökség állana: a hagyatéknak legfeljebb 1/4 részéből, ha valamely házastárs a lemenőkkel (Tervezet 31. §.); 1/3-dából, ha az örökhagyó szüleivel vagy ezektől leszármazó oldalrokonokkal; 1/2-éből, ha a nagyszülőkkel vagy ezek leszármazóival (33. §.); 2/3-dából, ha a nagyszülőknél távolabbi felmenők vagy leszármazóikkal konkurrál az öröklésben (34. §.). Öröklésre hivatott személy nemlétében pedig az egész hagyatékot kapja (36. §.).

Kétségtelen, hogy a tervezet szerinti örökjog szélesebb terjedelmű, mint a közszerzeményben való részesülés; mert kiterjed mind az öröklött, mind a szerzett vagyonra.

Azonban annak megjegyzése mellett, hogy a vagyon minőségének elejtésére fektetett ezen örökjog kárpótlást a túlélő hitves számára csak oly házasságban szül, hol tetemes az *öröklött* vagyon; ellenben épen *semmit* azon számos házasságban, hol *csak szerzemény* van: minden egyéb tekintetben a tervezet szükebb keblű mai jogunknál.

Tudjuk, hogy a házasság felbomlásakor, történjék az akár elhalálozás, akár elválás által, fele részben illeti a szerzeményes vagyon a házasfeleket.

Tehát még ha a leszármazókkal együtt örököl is valamely házasfél, *többet* kap ma a közszerzeményből, mint a tervezet szerint kapna.

Ha pedig lemenők nincsenek, akkor ma a túlélő hitvesé az *egész* vagyon; míg a tervezet szerint nemcsak a szülők, hanem a felmenők 6-ik izig s ezek lemenői a végtelenig, sokszor tehát a túlélő házastárs által talán nem is ismert személyek kizárják őt nem csekély részéből azon vagyonnak, melynek megszerzése talán egészen, a feltétlen közszerzőség fogalmából kifolyólag pedig fele részben mindenesetre az ő érdeme.

A méltányosság tehát alig, az igazság pedig semmi esetre sem a tervezet mellett harcol.

A döntő szempont azonban, mely a tervezet ellen szól, az, hogy *örökjoggá változtatja*, tehát reménybeli joggá szállítja le a hitvestárs *tulajdonjogát*, mely őt ma jogunk, valamint a tervezet elismerése szerint is, a közszerzemény iránt megilleti.

Már nagyon világos, hogy az örökjog hatályának alapfelfeltétele *a hagyaték*, az, hogy *legyen mit örökölni;* mert különben nem egyéb puszta címnél, melynek bármely örökös aligha örül valami nagyon.

Ámde nem szükséges valami bőven magyarázni, hogy az örökhagyónak még éltében módjában áll örökösei elől a reményleges hagyatékot elvonni. Az élet mutatja, hogy ha az örökhagyó nem viseltetik kellő indulattal reménybeli örökösei iránt, többféleképen kijátszhatja még szükség örököseit is.

Midőn tehát mi a vagyonérték elméletet is veszélyesnek tartottuk és tartjuk a nőre, mivel annak értelmében a házasság tartama alatt a közszerzeményt felett korlátlanúl a férj rendelkezik, és elodázhatlannak mondottuk az oly irányú reformot, hogy a nő közszerzeményi tulajdonjoga megfelelő biztosítékokkal legyen ellátva: akkor a nő tulajdonjogát várományi joggá átváltoztató tervezetünkkel nem lehetünk megelégedve. Kompenzációúl tulajdonáért, senki sem fog örökösnek beállani.

Abban az esetben pedig, ha a házasság nem *halál*, hanem *elválás* folytán szünik meg, az örökjog és így a tervezetbeli kompenzáció egyáltalán nem érvényesülhet.

Ne hagyjuk pedig mindezek mellett figyelmen kívül, hogy — a mennyire ismerni lehet — a tervezetbeli örökjog nem egyedül a *közszerzeményt*, hanem egyúttal a *hitbért, özvegyi öröklést* és főleg az *özvegyi jogot* is szándékolja pótolni.

Úgy gondolom, hogy bárki is kérdezni fogja: hogy hol van hát a magyar nő paradicsoma, melylyel a külföld jogunkat illeté?

A tervezet szerint ott van a *tiszta elkülönzési rendszer* elfogadásában (é. k. 78. l.).

Csodálatos, hogy a külföld tudósai miért nem fedezték fel e nagy tulajdonságot a sokkal közelebb fekvő osztrák jogban, mely a dotális rendszer megtestesítése tekintetében minden más jogot túlszárnyal.

Aligha csalódunk, hogy *nem egyedül a rendszer*, hanem egyúttal az *egyes jogintézmények* adják meg jogunknak azon jellemvonást, melyet azon közkézen forgó epitetonnal szoktak jelezni: hogy lovagias a nők iránt.

Mennyiben helyes és jogosult e szempont de lege ferenda, azt nem vizsgálom. De hogy a tervezet nem tarthat igényt arra, miszerint a «régi magyar jog szellemének» fentartójáúl tekintessék, — az bizonyos.

A „Magyar Jogászegylet“ kiadásában

megjelentek és

PFEIFFER FERDINAND könyvkereskedésében (IV. Szervita-tér) kaphatók:

Értekezések.

I. **Igazságszolgáltatásunk és közigazgatásunk reformja** az államhatalmak megosztása szempontjából. Irta: *Dr. Dell'Adami Rezső.*

II. **A franczia ügyvédség.** Irta: *Dr. Nagy Dezső.*

III. **Az életbiztositás lényege és jogi természete.** Irta: *Dr. Neumann Ármin.*

IV. **A 12 éven alóli életkor és a büntetőjogi beszámitás.** Irta: *Beksics Gusztáv.*

V. **A vasuti jog jelenlegi érvényében,** különös tekintettel a nemzetközi vasuti árufuvarozási jog iránt Bernben két izben folytatott tárgyalásokra. Irta: *Dr. Herich Károly.*

VI. **A magyar örökösödési jog tervezetének vezéreszméje** és a törvényes örökösödést tárgyazó intézkedései. Irta: *Dr. Teleszky István.*

Külföldi törvények magyar forditásban.

I. **Német, osztrák és franczia uzsora-törvények.** Forditották *Dr. Barna Ignácz* és *Dr. Nagy Dezső.* Függelékül: á magyar törvényjavaslat az uzsoráról és a káros hitelügyletekről.

II. **Olasz ügyvédi rendtartás.** Az 1874. junius 8-iki törvény az ügyvédség és az ügyészség gyakorlásáról. Függelék: a kiegészitő királyi rendelet. A képviselőházi bizottság indokolása. Forditotta *Dr. Dell' Adami Rezső.*

III. **A schweizi szövetség törvénye a kötelmi jogról.** 1—161. czikkek. Ford. Dr. *Barna Ign.*

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJ.

